

T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

LİSE SON SINIF ÖĞRENCİLERİNİN DUYARLI SEVGİ DÜZEYLERİ, OLUMLU SOSYAL DAVRANIŞ EĞİLİMLERİ İLE ALGILANAN ANNE-BABA TUTUMLARI ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

AYŞE DEMİREL

ÇOCUK GELİŞİMİ VE EĞİTİMİ ANABİLİM DALI

TEMMUZ 2019

GAZİ ÜNİVERSİTESİ
Gazi
1926

LİSE SON SINIF ÖĞRENCİLERİNİN DUYARLI SEVGİ DÜZEYLERİ, OLUMLU SOSYAL DAVRANIŞ EĞİLİMLERİ İLE ALGILANAN ANNE-BABA TUTUMLARI ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

Ayşe Demirel

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ÇOCUK GELİŞİMİ VE EĞİTİMİ ANABİLİM DALI

GAZİ ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

TEMMUZ 2019

TELİF HAKKI VE TEZ FOTOKOPİ İZİN FORMU

Bu tezin tüm hakları saklıdır. Kaynak göstermek koşuluyla tezin teslim tarihinden itibaren … ay sonra tezden fotokopi çekilebilir.

YAZARIN

Adı : Ayşe

Soyadı : Demirel

Bölümü : Çocuk Gelişimi ve Eğitimi

İmza :

Teslim Tarihi :

TEZİN

Türkçe Adı: Lise Son Sınıf Öğrencilerinin Duyarlı Sevgi Düzeyleri, Olumlu Sosyal Davranış Eğilimleri ile Algılanan Anne-Baba Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

İngilizce Adı: The Research Of The Relationship Between Compassionate Love Levels And Pozitive Social Behavior Tendencies Of The Senior Grade High School Student And Perceived Parental Attiudies

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

Tez yazım süresince bilimsel ve etik ilkelere bağlı kaldığımı, yararlandığım tüm kaynakları ilkelerine uygun şekilde kaynakçada belirttiğimi ve bu bölümler haricindeki tüm ifadelerin şahsıma ait olduğunu beyan ederim.

Yazarın Adı Soyadı: Ayşe Demirel

İmza: ……

JÜRİ ONAY SAYFASI

Ayşe Demirel tarafından hazırlanan "Lise Son Sınıf Öğrencilerinin Duyarlı Sevgi Düzeyleri, Olumlu Sosyal Davranış Eğilimleri ile Algılanan Anne-Baba Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi" adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından oy birliği /~~oy çokluğu~~ ile Gazi Üniversitesi Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Prof. Dr. F. Abide GÜNGÖR AYTAR

Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Anabilim Dalı, Gazi Üniversitesi .....

Başkan: Prof. Dr. Ayşe Dilek ÖĞRETİR ÖZÇELİK

Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Anabilim Dalı, Gazi Üniversitesi .....

Üye: Dr. Öğretim Üyesi Gökçe KARAMAN BENLİ

Okulöncesi Eğitimi Anabilim Dalı, Ankara Üniversitesi .....

Tez Savunma Tarihi: 31.07.2019

Bu tezin Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans tezi olması için şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Prof. Dr. Selma YEL

Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürü .....

TEŞEKKÜR

Tez çalışmamın planlanması, sürecin yürütülmesi ve tezimin oluşumunda ilgi ve desteğini gösteren, engin bilgi ve tecrübeleri ile yardım eden, yönlendirme ve değerlendirmeleri ile çalışmamı bilimsel temellere göre şekillendiren sayın hocam Prof. Dr. F. Abide GÜNGÖR AYTAR'a yürekten teşekkürlerimi sunarım.

Azimle ilerlediğim bu zorlu yolda her daim bana güvendiklerini ifade eden ve başarabileceğime sonsuz inançları olan sevgili dostlarım Neriman ENGİN, Simge UYSAL, Seval ÖNAL, Fatma ÖZTÜRK, Elif Gökçen AYDIN'a, çalışmalarımı daha hızlı yürütebilmem adına yardımıma koşan Ordu Türk Eğitim-Sen Yönetim Kurulu'nun değerli üyelerine, stresli olduğum zamanlarda sakinliği ile moralimi daima yükselten Çetin Onur DENİZ'e teşekkürlerimi bir borç bilirim.

İstediğim her şeyi başarabilmenin haklı gururunu bana tattıran aileme tüm kalbimle minnettarım.

Ayşe DEMİREL

LİSE SON SINIF ÖĞRENCİLERİNİN DUYARLI SEVGİ DÜZEYLERİ, OLUMLU SOSYAL DAVRANIŞ EĞİLİMLERİ İLE ALGILANAN ANNE-BABA TUTUMLARI ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

(Yüksek Lisans Tezi)

Ayşe Demirel
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
Temmuz 2019

ÖZ

Bu araştırmanın amacı lise son sınıfa devam eden ergenlerin duyarlı sevgi düzeyleri, olumlu sosyal davranış eğilimi ve algılanan anne baba tutumları arasındaki ilişkileri incelemek ve algılanan anne baba tutumları(duyarlılık düzeyi, davranışsal denetim, psikolojik kontrol düzeyi, özerklik desteği) açısından duyarlı sevgi, olumlu sosyal davranış eğilimlerinin nasıl farklılaştığını belirlemektir. Araştırmanın çalışma grubunu 2016-2017 eğitim-öğretim yılı Ordu ili merkezinde bulunan ve 12. sınıfa devam eden 478 öğrenci oluşturmaktadır. Veri toplama aracı olarak Akın ve Eker tarafından 2011 yılında uyarlanan Duyarlı Sevgi Ölçeği, Sevim tarafından 2013 yılında uyarlanan Leuven Algılanan Anne Babalık Ölçeği, Kumru ve diğerleri tarafından 2004 yılında uyarlanan Olumlu Sosyal Davranış Eğilimi Ölçeği ve Kişisel Bilgi Formu kullanılmıştır. Araştırma sonuçları yorumlanırken değişkenlerin normal dağılım gösterme durumları araştırılırken birim sayıları nedeniyle Shapiro Wilk's, gruplar arasındaki farklılıklar incelenirken değişkenlerin normal dağılım göstermemesi nedeniyle Mann Whitney U ve Kruskal Wallis-H Testlerinden yararlanılmıştır.Kruskal Wallis-H Testinde anlamlı farklılıkların görülmesi durumunda Post-Hoc Çoklu Karşılaştırma Testi ile aralarında farklılık olan gruplar belirlenmiştir. Normal dağılım göstermeyen değişkenler arasındaki ilişkiler incelenirken Spearman's Korelasyon Katsayısından yararlanılmıştır. Araştırmanın sonucunda, duyarlı sevgi düzeyi, olumlu sosyal davranış eğilimi ve algılanan

anne-baba tutumu arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişkiler olduğu bulunmuştur. Öğrencilerin duyarlı sevgi düzeyinin, algılanan anne baba tutumlarının alt boyutlarından özerklik desteği ve duyarlılık ile pozitif ilişkili olduğu görülmüştür. Olumlu sosyal davranışların ise algılanan ebeveyn tutumlarından psikolojik kontrol ile negatif ilişkili olduğu tespit edilmiştir.Lise son sınıf öğrencilerinin duyarlı sevgi düzeylerinin cinsiyet, kardeş sayısı ve doğum sırası değişkeni açısından farklılaştığı görülmüştür. Olumlu sosyal davranışın alt boyutlarının algılanan gelir düzeyi, başarı düzeyi ve anne-baba öğrenim düzeyine göre değişkenlik gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler : Duyarlı Sevgi, Olumlu Sosyal Davranış, Algılanan Anne-Baba Tutumu, Ergen

Sayfa Adedi : 126+xvi

Danışman : Prof. Dr. F. Abide Güngör Aytar

THE RESEARCH OF THE RELATIONSHIP BETWEEN COMPASSIONATE LOVE LEVELS AND POZITIVE SOCIAL BEHAVIOR TENDENCIES OF THE SENİOR GRADE HIGH SCHOOL STUDENT AND PERCEIVED PARENTAL ATTIUDIES

(M.S. Thesis)

Ayşe Demirel

GAZİ UNIVERSITY

GRADUATE SCHOOL OF EDUCATIONAL SCIENCES

July, 2019

ABSTRACT

The purpose of this study of adolescents who continue high school seniors compassionate love levels of affection, positive social behavior and perceived parental attitudes the tendency of and to examine the relationship between perceived parental attitudes(sensitivity level, behavioral control, and level of psychological control, autonomy support) in terms of compassionate love and positive social behavior to determine how trends differed. The study group of the study is 2016-2017 academic year in the province of Ordu 478 students attending 12th grade form.The Compassionate Love Scale, which was adapted by Akın and Eker in 2011, was used as a data collection tool, and the Leuven Perceived Parenting Scale adapted by Sevim in 2013, Kumru and others adopted the Positive Social Behavior Tendency Scale and Personal Information Form, which were adapted in 2004. While analyzing the results of the research, Shapiro Wilk normals was used for the evaluation of the variables from the normal distribution and Mann Whitney U and Kruskal Wallis-H Tests were used for the analysis of the differences between the groups.In the case of significant differences in the Kruskal Wallis-H Test, groups with differences were identified with Post-Hoc Multiple Comparison Test. Spearman Correlation Coefficient was used to investigate the relationships between variables that did not come from normal distribution. As a result of the study, it was found that there was a statistically significant relationship between compassionate love level, positive social behavior tendency and perceived parental

attitude. It was observed that the level of sensitive love was positively associated with autonomy support and sensitivity from the sub-dimensions of perceived parental attitudes. Positive social behaviors were found to be negatively related to psychological control. It was observed that the compassionate love levels of high school senior students differ in terms of gender, number of siblings and order of birth order. It was concluded that the sub-dimensions of positive social behavior vary according to perceived income level, level of success and level of education of parents.

Key Words : Compassionate Love, Prosocial Behavior, Perceived Parental Attitudes, Adolescents

Page Number : 126+xvi

Supervisor : Prof. Dr. F. Abide Güngör Aytar

İÇİNDEKİLER

TELİF HAKKI VE TEZ FOTOKOPİ İZİN FORMU ..... **i**

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI ..... **ii**

JÜRİ ONAY SAYFASI ..... **iii**

TEŞEKKÜR ..... **iv**

ÖZ ..... **v**

ABSTRACT ..... **vii**

İÇİNDEKİLER ..... **ix**

TABLOLAR LİSTESİ ..... **xiv**

SİMGELER VE KISALTMALAR ..... **xvi**

BÖLÜM I **1**

GİRİŞ **1**

1.1. Problem Durumu **1**

1.2. Araştırmanın Amacı **5**

1.3. Araştırmanın Önemi **6**

1.4. Varsayımlar **8**

1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları **8**

1.6. Tanımlar **8**

BÖLÜM II 9

KAVRAMSAL ÇERÇEVE 9

2.1. Sevgi 9

2.1.1. Sevgi Tanımları 9

2.1.2. Duyarlı Sevgi 10

2.1.2.1. Yakınlara Karşı Duyarlı Sevgi 11

2.1.2.2. İnsanlığa Karşı Duyarlı Sevgi 12

2.2. Olumlu Sosyal Davranış 13

2.2.1. Olumlu Sosyal Davranış ile İlişkili Kavramlar 14

2.2.1.1. Özgecilik 14

2.2.1.2. Perspektif Alma 15

2.2.1.3. Empati 17

2.2.1.4. Sempati 18

2.2.2. Olumlu Sosyal Davranış Gelişimini Etkileyen Etmenler 18

2.2.2.1. Cinsiyet 19

2.2.2.2. Yaş 20

2.2.2.3. Mizaç 21

2.2.2.4. Aile 22

2.2.2.5. Kardeş ve Akran İlişkileri 24

2.2.2.6. Eğitim 25

2.2.3. Olumlu Sosyal Davranış Tipleri 26

2.2.3.1 Olumlu Sosyal Davranışın Alt Boyutları 26

2.3. Algılanan Anne-Baba Tutumları 27

2.3.1. Anne-Baba Davranışları 29

2.3.1.1. Duyarlılık 30

2.3.1.2. Davranışsal Denetim 31

2.3.1.3. Psikolojik Kontrol 32

2.3.1.4. Özerklik Desteği 33

2.4. İlgili Araştırmalar 34

2.4.1. Duyarlı Sevgi ile İlgili Yurt İçinde ve Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar..34

2.4.2. Olumlu Sosyal Davranış İle İlgili Yurt İçinde ve Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar.....36

2.4.3. Algılanan Anne-Baba Kontrolleri İle İlgili Yurt İçinde ve Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar 38

BÖLÜM III 40

YÖNTEM.....40

3.1. Araştırmanın Modeli.....40

3.2. Evren ve Örneklem 43

3.3. Veri Toplama Araçları.....43

3.3.1. Duyarlı Sevgi Ölçeği (DSA): 43

3.3.2. Olumlu Sosyal Davranış Eğilimi (OSDE): 44

3.3.3. Leuven Algılanan Ana Babalık Ölçeği/Ergen Açısından (LAAÖ/E):.....45

3.3.4. Kişisel Bilgi Formu 46

3.4. Verilerin Toplanması 46

3.5. Verilerin Analizi 47

BÖLÜM IV.....48

BULGULAR.....48

4.1. Lise Son Sınıf Öğrencilerinin Duyarlı Sevgi Düzeyleri, Olumlu Sosyal Davranış Eğilimleri İle Algılanan Anne-Baba Tutumu Arasındaki İlişkilere İlişkin Bulgular 48

4.2. Lise Son Sınıf Öğrencilerinin Duyarlı Sevgi Düzeyleri, Olumlu Sosyal Davranış Eğilimleri İle Algılanan Anne-Baba Tutumunun Cinsiyet Değişkenine Göre Farklılıklarına İlişkin Bulgular.....55

4.3. Lise Son Sınıf Öğrencilerinin Duyarlı Sevgi Düzeyleri, Olumlu Sosyal Davranış Eğilimleri İle Algılanan Anne-Baba Tutumunun Kardeş Sayısı Değişkenine Göre Farklılığına İlişkin Bulgular.....61

4.4. Lise Son Sınıf Öğrencilerinin Duyarlı Sevgi Düzeyleri, Olumlu Sosyal Davranış Eğilimleri İle Algılanan Anne-Baba Tutumunun Doğum Sırası Değişkenine Göre Farklılığına İlişkin Bulgular.....63

4.5. Lise Son Sınıf Öğrencilerinin Duyarlı Sevgi Düzeyleri, Olumlu Sosyal Davranış Eğilimleri İle Algılanan Anne-Baba Tutumunun Gelir Düzeyi Değişkenine Göre Farklılığına İlişkin Bulgular.....68

4.6. Lise Son Sınıf Öğrencilerinin Duyarlı Sevgi Düzeyleri, Olumlu Sosyal Davranış Eğilimleri İle Algılanan Anne-Baba Tutumunun Algılanan Başarı Düzeyine Göre Farklılığına İlişkin Bulgular.....69

4.7. Öğrencilerin Duyarlı Sevgi Düzeyleri, Olumlu Sosyal Davranış Eğilimleri İle Algılanan Anne-Baba Tutumunun Anne Öğrenim Düzeyi Değişkenine Göre Farklılığına İlişkin Bulgular.....76

4.8. Öğrencilerinin Duyarlı Sevgi Düzeyleri, Olumlu Sosyal Davranış Eğilimleri İle Algılanan Anne-Baba Tutumunun Baba Öğrenim Düzeyi Değişkenine Göre Farklılığına İlişkin Bulgular.....80

BÖLÜM V 82

TARTIŞMA VE YORUM 82

5.1. Lise Son Sınıf Öğrencilerinin Duyarlı Sevgi Düzeyleri, Olumlu Sosyal Davranış Eğilimleri ile Algılanan Anne-Baba Tutumu Arasında Anlamlı Bir Ilişki Var Mıdır? 84

5.2. Lise Son Sınıf Öğrencilerinin Cinsiyetlerine Göre Duyarlı Sevgi Düzeyleri, Olumlu Sosyal Davranış Eğilimleri ile Algılanan Anne-Baba Tutumları Farklılık Göstermekte Midir? 86

5.3. Lise Son Sınıf Öğrencilerinin Kardeş Sayılarına Göre Duyarlı Sevgi Düzeyleri, Olumlu Sosyal Davranış Eğilimleri ile Algılanan Anne-Baba Tutumları Farklılık Göstermekte Midir? 87

5.4. Lise Son Sınıf Öğrencilerinin Doğum Sırasına Göre Duyarlı Sevgi Düzeyleri, Olumlu Sosyal Davranış Eğilimleri ile Algılanan Anne-Baba Tutumları Farklılık Göstermekte Midir? 88

5.5. Lise Son Sınıf Öğrencilerinin Duyarlı Sevgi Düzeyleri, Olumlu Sosyal Davranış Eğilimleri ile Algılanan Anne-Baba Tutumları Algılanan Gelir Düzeyine Göre Farklılık Göstermekte Midir?.....88

5.6. Lise Son Sınıf Öğrencilerinin Duyarlı Sevgi Düzeyleri, Olumlu Sosyal Davranış Eğilimleri ile Algılanan Anne-Baba Tutumları Algılanan Başarı Düzeyine Göre Farklılık Göstermekte Midir?.....90

5.7. Lise Son Sınıf Öğrencilerinin Duyarlı Sevgi Düzeyleri, Olumlu Sosyal Davranış Eğilimleri ile Algılanan Anne-Baba Tutumları Anne Öğrenim Düzeyine Göre Farklılık Göstermekte Midir?.....91

5.8. Lise Son Sınıf Öğrencilerinin Duyarlı Sevgi Düzeyleri, Olumlu Sosyal Davranış Eğilimleri ile Algılanan Anne-Baba Tutumları Baba Öğrenim Düzeyine Göre Farklılık Göstermekte Midir?.....93

BÖLÜM VI.....97

SONUÇ VE ÖNERİLER.....97

6.1. Sonuç.....97

6.2. Öneriler.....104

KAYNAKLAR.....107

EKLER.....120

Ek-1.Kişisel Bilgi Formu.....120

Ek- 2 Duyarlı Sevgi Ölçeği……...121

Ek-3. Olumlu Sosyal Davranış Eğilimi Ölçeği.....123

Ek-4. Leuven Algılanan Anne-Baba Tutumu Ölçeği: Anne Formu.....124

Ek-5. Leuven Algılanan Anne-Baba Tutumu Ölçeği: Baba Formu.....126

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1. *Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Okullara Göre Dağılımı……..42*

Tablo 2. *Duyarlı Sevgi, Olumlu Sosyal Davranış, Algılanan Anne-Baba Tutumu ve Değişkenler Arasındaki İlişkinin İncelenme Çalışmasına Katılan Lise Son Sınıf Öğrencilerinin Demografik Özellikler .....….....43*

Tablo 3. *Öğrencilerin Duyarlı Sevgi Düzeyi ile Olumlu Sosyal Davranış Eğilimi Arasındaki İlişkiye Dair Korelasyon Testi Sonuçları……..…..50*

Tablo 4. *Öğrencilerin Duyarlı Sevgi Düzeyi ile Algılanan Anne-Baba Tutumu Puanları Arasındaki İlişkiye Dair Korelasyon Testi Sonuçları……52*

Tablo 5. *Öğrencilerin Olumlu Sosyal Davranış Eğilimi ile Algılanan Anne-Baba Tutumu Arasındaki İlişkiye Dair Korelasyon Testi Sonuçları……...53*

Tablo 6. *Öğrencilerin Cinsiyetlerine Göre Duyarlı Sevgi Düzeyleri, Olumlu Sosyal Davranış Eğilimleri ile Algılanan Anne-Baba Tutumu Arasındaki Farklılığa İlişkin Mann Whitney U Testi Sonuçları……..58*

Tablo 7. *Öğrencilerin Kardeş Sayısına Göre Duyarlı Sevgi Düzeyleri, Olumlu Sosyal Davranış Eğilimleri ile Algılanan Anne-Baba Tutumu Arasındaki Farklılığa İlişkin Kruskal Wallis H Testi Sonuçları……..63*

Tablo 8. *Öğrencilerin Doğum Sırasına Göre Duyarlı Sevgi Düzeyleri, Olumlu Sosyal Davranış Eğilimleri ile Algılanan Anne-Baba Tutumu Arasındaki Farklılığa İlişkin Kruskal Wallis H Testi Sonuçları……..67*

Tablo 9. *Öğrencilerin Gelir Düzeyi Göre Duyarlı Sevgi Düzeyleri, Olumlu Sosyal Davranış Eğilimleri ile Algılanan Anne-Baba Tutumu Arasındaki Farklılığa İlişkin Kruskal Wallis H Testi Sonuçları……70*

Tablo 10. *Öğrencilerin Algılanan Başarı Düzeyine Göre Duyarlı Sevgi Düzeyleri, Olumlu Sosyal Davranış Eğilimleri İle Algılanan Anne-Baba Tutumu Arasındaki Farklılığa İlişkin Kruskal Wallis H Testi Sonuçları……75*

Tablo 11. *Öğrencilerin Anne Öğrenim Düzeyine Göre Duyarlı Sevgi Düzeyleri, Olumlu Sosyal Davranış Eğilimleri ile Algılanan Anne-Baba Tutumu Arasındaki Farklılığa İlişkin Kruskal Wallis H Testi Sonuçları……80*

Tablo 12. *Öğrencilerin Baba Öğrenim Düzeyine Göre Duyarlı Sevgi Düzeyleri, Olumlu Sosyal Davranış Eğilimleri ile Algılanan Anne-Baba Tutumu Arasındaki Farklılığa İlişkin Kruskal Wallis H Testi Sonuçları……84*

SİMGELER VE KISALTMALAR

DSÖ	Duyarlı Sevgi Ölçeği
LAAÖ	Leuven Algılanan Ana Babalık Ölçeği
OSDE	Olumlu Sosyal Davranış Eğilimi

BÖLÜM I

GİRİŞ

Araştırmanın bu bölümünde problem durum, amaç, alt amaçlar, önem, varsayımlar ve sınırlılıklar ve tanımlara yer verilmiştir.

1.1. Problem Durumu

İnsanın var olması ve varlığını devam ettirebilmesi hem diğer canlılarla, hem de insanların birbiriyle olan etkileşimi ve iletişimi ile mümkündür. İnsanı insan yapan özellikler sayesinde insanlar arasındaki iletişim ağı yeniden oluşur ve gelişimini sürdürür. İnsan olmanın gereği olan özellikler ise "var olmak için var etmek" ilkesinden doğmaktadır. Var etmek ve var olmak ilkesine göre insanlık sevmek, saygılı olmak, paylaşmak, sorumluluklarını bilmek, ötekileştirmeden kabul etmek gibi değerlerden güç almaktadır (Ersanlı ve Çabuker, 2015).

İnsanların içinde doğup büyüdüğü ortam ve bu ortamdaki kişilerle kurduğu ilişkiler ve yaşantıları, bireyin gelişimini farklı açılardan etkilemektedir. Eğer birey olumlu çevre koşulları içinde doğup gelişmişse olumlu; olumsuz çevre koşulları içinde doğup gelişmişse olumsuz olarak etkilenebilmektedir. Aile içinde bebeğe doğumunun ilk yıllarında gösterilen sevgi ve bağlılık, onun temel güven duygusunun temellerini atmasında önemli bir belirleyici olmaktadır (Senemoğlu, 2011).

Duygu, bireyin karşılaştığı önemli bir durum veya diğer bireyler ile etkileşimi ile ortaya çıkan bir tepkidir. İnsanlar heyecan, mutluluk, sevgi gibi birçok olumlu duyguları benliklerinde barındırırlar. Biyolojik olarak insan duygusal olmaya yatkın bir canlıdır.

Duygular insanların doğdukları andan itibaren kullandıkları ilk dildir. Bu dil sayesinde anne-baba ve çocuklar iletişim ve etkileşimde bulunabilirler (Santrock, 2014, s. 203).

Sevgi dolu bir ortamda büyüyen çocukların güven ihtiyacı karşılanmıştır. Sevilen ve değer verilen çocuklar daha çok büyüme hormonu salgılar ve zihinsel gelişimleri daha hızlıdır. Okul öncesi dönemde yeteri kadar sevgi görmeyen, duygusal olarak ihmal edilmiş ve aile şefkatinden mahrum kalmış çocuklar kendilerini güvensiz, mutsuz, savunmasız hissetmekte, bu durum yetişkinlikte de ruhsal problemlere ve istenmeyen davranışlara neden olabilmektedir (Sayar ve Dinç,2009,s.116).

Duyarlı sevgi, bireyin yakın olduğu insanları, yabancıları ve dünyadaki tüm insanları önemsemesi, ilgi göstermesi ve duyarlı yaklaşması, acı çeken ve yardıma ihtiyacı olan insanlara yardım etme ve onları anlamaya odaklı duygular, düşünceler ve davranışları barındıran tutumdur (Sprecher ve Fehr, 2005). Lazarus (1991), duygular üzerine yaptığı çalışmasında duyarlılığı başkalarının acı çekmesi durumunda harekete geçmek olarak tanımlamıştır. Duyarlı sevgi, Adler'in (1956) sosyal bir varlık olan insana dair düşüncelerini yansıtan sosyal ilgi kavramıyla benzerlik göstermektedir. Adler'e (1956) göre insanı güdüleyen kaynak, bireyin toplum çıkarlarını kendi çıkarlarına göre ön planda tuttuğu sosyal bir içgüdü olan olumlu sosyal davranışlarıdır. Bu duruma göre bireyin toplum çıkarını ön planda tutarak kendi çıkarını ikinci plana attığı görülmektedir (Yazgan İnanç ve Yerlikaya, 2010).

Sprecher ve Fehr' in (2005) yaptığı çalışmalarda merhamet kavramı, *merhametli (duyarlı) sevgi* olarak adlandırılmıştır. Merhametli (duyarlı) sevgi, diğer insanların ihtiyaçlarına duyarlılık göstererek yardım etmeye yönelik olan, davranışsal, bilişsel ve duygusal olarak empatiden daha kapsamlı bir tutum olmasından dolayı incelemeye değer görülmektedir. Pozitif kişilik özelliklerinden olan merhamet kavramının ölçülmesi ve diğer kavramlarla ilişkisinin araştırılması için çeşitli ölçme araçları geliştirilmiştir. Diğer insanlara gösterilen merhameti ölçebilmek için geliştirilen ilk ölçeklerden biri Sprecher ve Fehr (2005) tarafından geliştirilen Duyarlı Sevgi Ölçeği'dir. Sprecher ve Fehr, geliştirdikleri bu ölçekte merhametin duygusal, soyut ve davranışsal eğilimlerle ilişkisini vurgulamışlardır (Akdeniz ve Deniz,2016).

Bu davranışsal eğilimlerle ilgili olarak, bireyin başkalarına yardım ederken nasıl bir yol izlediğini inceleyen psikologlar, tüm yardım davranışlarını "prososyal davranış" kavramı içinde açıklamışlardır (Bilgin, 1988). Yapılan araştırmalarda duyarlı sevginin kapsamının

diğer insanlara yardım etme ile ilgili olumlu sosyal davranışlarla ilişkili olduğu sonucu ortaya çıkmıştır (Mark ve Song, 2009).Gelişim psikolojisi literatüründe, olumlu sosyal davranış başkalarının yararını gözetmek amacıyla gerçekleştirilen gönüllülük esasına dayalı davranış olarak tanımlanmıştır (Carlo ve Randall 2001). Araştırmacılar olumlu sosyal davranışın gelişimini anlamada ergenliğin önemle üzerinde durulması gereken bir dönem olduğunu vurgulamaktadır. Bunun nedeni, ergenlik dönemine geçen bireyin kişilerarası ilişkilerini farklı bir şekilde düzenlemesi, yaşla bağlantılı olarak bilişsel ve duygusal gelişiminde ilerlemeler ve sosyal çevresinin değişmesidir. İlerleyen yaşla beraber ergenlikte olumlu sosyal davranış gösterme fırsatı artarken, ergenin sosyobilişsel ve sosyal-duygusal becerilerinde de bazı değişimler yaşanmaktadır. Özetle ergenlerin sosyal ve bilişsel değişimleri olumlu sosyal davranışlarında da değişimlere neden olmaktadır (Carlo,Hausmann, Chritiansen ve Randall,2003).

Bireylerin yaşı, olumlu sosyal davranış eğilimlerini, sosyal davranışların çeşitliliğini ve olumlu sosyal davranış ile ilişkili olabilecek diğer davranışları etkileyen bir etmendir. Genel olarak bulgular bireylerin olumlu sosyal davranışlar gösterme durumunun, yaş ilerledikçe arttığını göstermektedir (Fabes,Carlo, Kupanoff ve Laible, 1999). Carlo ve Randall tarafından (2001) geliştirilen sosyoekolojik gelişimsel modele göre aile ve sosyal çevre, zihinsel ve duygusal değişkenler, yakın durumsal özellikler, olumlu sosyal davranış üzerinde etkisi olan faktörlerdendir.

Kişilik gelişiminin temellerinin atıldığı çocukluk yıllarında, anne baba tutumları önemli hale gelmektedir (Yavuzer, 2004). Tutum kavramı, bireyin diğer bireye, bir gruba, bir nesneye ve duruma karşı olumlu veya olumsuz hissetmesine, düşünmesine ya da davranmasına neden olan kalıcı yargısal bir eğilim şeklinde tanımlanmıştır (Budak, 2000).

Aile, çocuğun fizyolojik, ekonomik, kültürel, toplumsal ve psikolojik gelişimine yönelik olarak davranışlarını şekillendirir ve çocuğa rehberlik eder. Yardımseverlik, misafirperverlik gibi toplum tarafından olumlu kabul edilen değerlerin çocuğun anne babasının benliklerinde ne ölçüde var olduğu ve davranışa dönüşebildiği de çocuğun sosyalleşmesinde önemlidir (Aydın,2005). Ebeveynleri ile doyurucu ve olumlu ilişkileri olan ergenler aile dışındaki sosyal ortamlarında zorlanmadan sağlıklı ilişkiler geliştirebilmektedirler. Bu nedenle ebeveynlerin çocukları ile olan ilişkileri ve çocuklarına karşı olan davranış biçimleri önemlidir (Maccoby ve Martin'den aktaran, Sezer Ö., 2010).

Anne babanın tutumlarının sağlıklı olması çocuğun huzurlu, dengeli, sevgiyle yaşamasına neden olmaktadır (Candemir, 2000). Demokratik anne-baba tutumunda çocuğun kişiliğine saygı duyulur ve birey olduğu kabul edilir (Yörükoğlu, 2000, s. 153). Demokratik anne baba tutumu gösterilen çocukların sosyal beceri, yardım etme, duyarlı olma, özgüven ve sorumluluk alma gibi özellikler kazandıkları görülmektedir (Aslan, 1992).

Aşırı hoşgörülü anne-baba tutumunda ise çocuk ebeveynlerine hükmeder ve çok az saygı gösterir. Bu bireyler toplumda hak etmedikleri hakları almak için çabalarlar. Bu tutumu sergileyen anne babanın çocuğu bencil, sorumsuz ve şımarık yetişir (Yörükoğlu, 2000, s. 200).

Koruyucu ebeveyn tutumunda, ebeveynler çocuklarını aşırı denetler, korur, çocukların yapması gereken işleri anne-baba yapar, müdahale ederek çocuğun kendine güven duymasına engel olurlar. Bunun sonucunda kendi başına karar veremeyen, bağımlı bireyler ortaya çıkar. Bu tutumda yetişen ergenin psiko-sosyal gelişimi zarar görmekte, duygusal kırıklıklar yaşamaktadır. Bu durum hayatı boyunca sürerek çevresindeki diğer insanlara karşı da aynı beklenti içine girmektedir (Yavuzer, 2006).

Otoriter ebeveyn tutumuna sahip ebeveynler çocuklarına katı disiplin uygular, çocuğun kişiliğine önem vermez, çocukta olan güvenin tamamıyla kaybolmasına neden olur Otoriter ailede denetim sıkı olduğundan dolayı, ergenlik dönemindeki birey boyun eğen, pasif ve bastırılmış bir kişilik geliştirmektedir (Özgüven, 2001).

Dengesiz ana-baba tutumunda çocuğa karşı kestirilemeyen bir disiplin anlayışı vardır. Kimi zaman aşırı hoşgörü gösterirken kimi zaman da aşırı otoriter tutum sergileyebilirler. Bu tutarsızlık ebeveynin önceki davranışı ile sonraki davranışı arasındaki tutarsızlık olabileceği gibi annenin hoşgörü ile yaklaştığı bir durum karşısında babanın aşırı tepki göstermesi de olabilir. Anne babanın birbirine uymayan eğitim anlayışı çocukta çatışmalara neden olabilmektedir. Bu tutumla yetişen bireyler kime göre, nasıl davranacağını kestirememektedir. Bu durumda çocukta içsel çatışmalar, huzursuzluk dengesiz ve tutarsız bir benlik algısı oluşmaktadır. Eğer anne baba ortak bir disiplin sergilerse çocuk kuralları ve sınırlarını güzelce öğrenir. Bu da çocuğun içinde yaşadığı sosyal çevreye uyumunu kolaylaştırır (Arı vd., 2002).

İlgisiz anne baba çocuğun olumsuz ve uygunsuz davranışına göz yumar, tümüyle kendi dünyasına çekilir, çocuğun bütün isteklerini karşılar, çocuğa sınırsız haklar tanır (Yavuzer, 2006,s. 58). Böyle ailelerde çocukla ilgilenilmemekte, çocuk tek başına kalmaktadır. İlgi

ve sevgi yoksunluğunun sonucu olarak çocuk diğer insanları sevme ve onlara karşı duyarlı olma davranışından mahrum olmaktadır (Tuzcuoğlu, 2003).

Bu araştırmanın amacı lise son sınıfa devam eden öğrencilerin duyarlı sevgi düzeyleri, olumlu sosyal davranış eğilimleri ve algıladıkları anne-baba tutumları arasındaki ilişkiyi incelenmek ve algılanan anne-baba tutumlarının, duyarlı sevgi düzeylerinin, olumlu sosyal davranış eğilimlerinin; cinsiyet, kardeş sayısı, doğum sırası, algılanan gelir durumu, algılanan akademik başarı düzeyi, anne-babanın öğrenim düzeyi değişkenleri açısından anlamlı düzeyde fark taşıyıp taşımadıklarını belirlemektir.

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, lise son sınıfa devam eden öğrencilerin duyarlı sevgi düzeyleri, olumlu sosyal davranış eğilimi ve algılanan anne baba tutumları arasındaki ilişkileri incelemektir.
Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara yanıt aranacaktır.

1. Lise son sınıf öğrencilerinin duyarlı sevgi düzeyleri, olumlu sosyal davranış eğilimleri ile algılanan anne-baba tutumu arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

2. Öğrencilerin duyarlı sevgi düzeyleri, olumlu sosyal davranış eğilimleri, algıladıkları anne-baba tutumu cinsiyetlerine göre farklılık göstermekte midir?

3. Öğrencilerin duyarlı sevgi düzeyleri, olumlu sosyal davranış eğilimleri, algıladıkları anne-baba tutumu kardeş sayılarına göre farklılık göstermekte midir?

4. Öğrencilerin duyarlı sevgi düzeyleri, olumlu sosyal davranış eğilimleri, algıladıkları anne-baba tutumu doğum sırasına göre farklılık göstermekte midir?

5. Öğrencilerin duyarlı sevgi düzeyleri, olumlu sosyal davranış eğilimleri, algıladıkları anne-baba tutumu algılanan gelir düzeyine göre farklılık göstermekte midir?

6. Öğrencilerin duyarlı sevgi düzeyleri, olumlu sosyal davranış eğilimleri, algıladıkları anne-baba tutumu algılanan akademik başarı düzeyine göre farklılık göstermekte midir?

7. Öğrencilerin duyarlı sevgi düzeyleri, olumlu sosyal davranış eğilimleri, algıladıkları anne-baba tutumu anne öğrenim düzeyine göre farklılık göstermekte midir?

8. Öğrencilerin duyarlı sevgi düzeyleri, olumlu sosyal davranış eğilimleri, algıladıkları anne-baba tutumu baba öğrenim düzeyine göre farklılık göstermekte midir?

1.3. Araştırmanın Önemi

Duyarlı sevgi, bireylerin yakın oldukları insanların yanında hem yabancılara karşı hem de bütün insanlığa karşı hissedildiğinden bu sevgi, olumlu sosyal davranışlara katkı sağlayan bir sevgi türüdür. Duyarlı sevginin ve olumlu sosyal davranışların altında yatan ahlaki değerler sosyal psikolojinin temel problemlerindendir (Millon ve Lerner, 2003). Duyarlı sevginin sosyal, duygusal ve ahlaki becerilerle doğrudan bağlantısı bulunmaktadır. Özellikle erinlik ve ergenlik döneminde bireyler sosyal, duygusal ve ahlaki beceriler anlamında yoğun çatışmalar yaşamaktadırlar. Arkadaşların ve sosyal çevrenin çok önemli olmaya başladığı bu dönemde bireyin uygun sosyal davranışları gösterip göstermemesine bağlı olarak sosyal ortama uyum süreci ve gelecekteki sosyal yaşamı çok fazla etkilenebilmektedir. Teknoloji kullanımının giderek artması ile birlikte bireylerin duygusal ve ahlaki çatışmaları daha karmaşık bir hale gelmektedir. Bireylerin bu çatışmaları doğru bir şekilde çözememeleri gerek kendileri gerekse toplum açısından yeni sorunlar ortaya çıkarmaktadır. Duyarlı sevgiden yoksun yetişen bireyler, toplumsal iyilikten çok kendi iyi oluşlarına odaklanan, sosyal sorunların çözümüne karşı daha ilgisiz, davranışlarının sorumluluğunu almaktan kaçınan bireyler olarak içinde yaşanılan toplumun gelişimi ve refahı için de sorun teşkil etmektedir. Son yıllarda hem dünyada hem de ülkemizde yürütülen sosyal sorumluluk projeleri ve değerler eğitimi kapsamında okullarda yapılan çalışmalarla duyarlı sevginin önemi vurgulanmaktadır. Duyarlı sevgi ile ilgili yapılan bu çalışma, anne ve babalara ve eğitimcilere yeni bilgiler sağlamak ve duyarlılık konusunda karşılaşılan çatışmalara farklı bakış açıları ve çözüm önerileri getirmek adına alan yazını için önemli bir yere sahip olacaktır.

Duyarlı sevgi konusunda, duyarlı sevgi ile ilişkisi olan değişkenlerin incelenmesi, duyarlı sevgi davranışının altında yatan ahlaki değer yargılarının ve algılanan ebeveyn tutumlarının birlikte değerlendirilmesi önemli bir yer tutmaktadır. Duyarlı sevgi kavramının incelenmesi ile bütün insanlığı içeren ve birçok şeye duyulan sevgiye odaklanılmaktadır. Bu derece kapsamlı bir sevgi türünün temelleri ailede atılmaktadır. Ailenin etkisinin azaldığı, arkadaş çevresinin etkisinin arttığı ergenlik döneminde de

bireyin duyarlı davranışlarının sosyal çevresi tarafından olumlu ya da olumsuz olarak değişmesi olasıdır.Yani, bireyin sahip olduğu sosyal çevreninin duyarlı davranışlara verdiği olumsuz tepkiler, duyarlı davranışın tekrarlanması açısından engel teşkil etmektedir.

Bireyler hayatları boyunca birçok stres ortamı ve travmatik olay ile yüz yüze gelmektedir. Maruz kalınan stres ve travma durumları bireylerin yaşam kalitesini de olumsuz yönde etkilemektedir. Travmatik olaylar, olayı yaşayan ya da dolaylı olarak şahit olan bireylerde çaresizlik, güven kaygısı, telaş, suçlu hissetme, korkaklık gibi olumsuz duyguların ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Bu olumsuz duygularla nasıl başa çıkacağını bilemeyen birey pes etmekte ve toplumsal sorunlara karşı seyirci kalmaktadır (Cordova, 2008). İzleyici etkisi olarak da tanımlanan bu durum, başkalarının olduğu ortamlarda bireylerin yardımcı olma ve destek verme olasılığının daha az olduğu durumu tanımlayan bir kavramdır. İzleyici etkisinin nedenleri içinde toplumsal baskılar (yanlış yapmaktan korkma), çoğulcu cahillik (diğerlerinin hareketsizliğine katılma, kendi sorumluluğunda olmadığı fikrine kapılma), sorumluluğu diğer insanlarla paylaşma düşüncesi (başkalarının harekete geçeceğini düşünme, kaytarma) vardır. İzleyici etkisi de ortamdaki insan sayısı ile doğru orantılı olarak artar (Hudson ve Bruckman, 2004, s.169). Böyle durumlarda bireylerin müdahale etme davranışını kişisel görev olarak görmesi duyarlı sevginin önemini vurgulamaktadır.

Sprecher ve Fehr (2005) çalışmalarında son 20 yılda sevgi üzerine kayda değer araştırmalar yapıldığını belirtmiştir. Fakat bu araştırmalar sevginin tanımı, sevgi ile ilişkili olan kavramlar ve romantik ilişkilerle olan bağlantısı ile sınırlı kalmıştır. Aile, sosyal çevrede bağlı olunan insanlar ve insanlık bu araştırmaların konusu olmamıştır. Ülkemizde özellikle çocukluk ve ergenlik dönemlerinde duyarlı sevgi kavramının gelişimi ve diğer sosyal kavramlarla ve algılanan anne-baba tutumu ile ilişkisini irdeleyen çalışmalar son derece sınırlı görünmektedir (Eker 2011). Bu araştırma, gelecekte ülkemizde yürütülecek olan sosyal sorumluluk projelerine, duyarlı sevgi kavramının tüm eğitim kademelerinde gelişimine yönelik yapılacak olan eğitim programlarına katkı sağlayabilmesi adına önemlidir.

Duyarlı sevgi ile olumlu sosyal davranışların ve algılanan anne baba tutumlarının bir arada incelenmesi sonucunda ebeveynlere, eğitimcilere ve araştırmacılara belli katkılar sunması beklenmektedir. Gerçekleşmesi beklenen bu katkılar araştırmanın önemini ortaya koymaktadır.

1.4. Varsayımlar

Araştırmada kullanılan ölçeklerin, ölçmek istenen olguları doğru bir şekilde ölçtüğü varsayılmaktadır. Katılımcıların uygulanan ölçeklere verecekleri cevapların doğru ve gerçeği yansıttığı varsayılmaktadır.

1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu araştırma Ordu ilinin merkezinde bulunan beş farklı lisenin son sınıfına devam eden öğrenciler ile sınırlıdır.

1.6. Tanımlar

Duyarlı Sevgi (Compassionate Love): Bireyin yakın olduğu insanları, yabancıları ve dünyadaki tüm insanları önemsemesi, ilgi göstermesi ve duyarlı yaklaşması, acı çeken ve yardıma ihtiyacı olan insanlara yardım etme ve onları anlamaya odaklı duygular, düşünceler ve davranışları barındıran tutumdur (Fehr ve Sprecher, 2009).

Olumlu Sosyal Davranışlar Eğilimi (Prosocial Behavior Measure): Başkalarının yararını gözeten, gönüllülük esasına dayalı gösterilen davranışlardır (Eisenberg, 1986).

Anne-Baba Tutumu: Anne ve babaların, çocuğun sosyal, psikolojik ve kişilik gelişimlerine etki edecek şekilde belirli bir bireye, nesne ya da duruma olumlu veya olumsuz şekilde tepki verme eğilimidir (Yavuzer, 1998, s.141).

BÖLÜM II

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Sevgi

İnsanların sahip olduğu olumlu duygularından sevgi; insanı bir insana, bir canlıya ya da bir nesneye ilgili ve bağlı olmaya yönlendiren duygudur (Türk Dil Kurumu, 2018).

2.1.1. Sevgi Tanımları

Sevgi kavramının bilim adamları, sanatçılar ve düşünürler tarafından farklı tanımları yapılmıştır. Fromm'a (1998) göre, "Sevgi bir başka insanın etkin bir şekilde içine girmektir." Spinoza sevgi kavramını "Zorlama olmadan yalnız özgür olduğunda yaşanılabilen insan gücünü somutlayan bir eylem olarak ele almaktadır." (Yaralı, Özkan ve Aytar, 2016).

Freud sevgiyi "cinsel hazzın yansıması ve yüceltilmesi" olarak ele almaktadır. Freud, iki temel iç güdünün insanın hayatını etkilediğini belirtmiştir. Bu iç güdülerden birisi bireyin yaşamını ve soyunu devam ettirme isteğine dayanan sevgi (eros); diğer iç güdü ise yok etme üzerine kurulu olan ölüm (thanatos) iç güdüsüdür (Freud, 2014, s.74). Sevgi içgüdüsünün cinselliği de beraberinde getirmektedir. Buna bağlı olarak insanda aşk, cinsel doyum, temas etme ihtiyacı oluşmaktadır (Freud, 1968,s.17,35). Sevgi, insanların birbirine bağlanmasını ve uygar bir yaşamın oluşmasını sağlar. Cinsellik ve soyunu devam ettirme gibi nedenlerle aile olan erkek ile kadın arasındaki bağlılığa sevgi (aşk) denir. Aile içindeki bireylerin birbirlerine olan bağlılıkları ve birbirlerine karşı olan olumlu duyguları da hedefi engellenmiş sevgi, şefkat yerine sevgi olarak tanımlanmaktadır. Dolayısıyla sevgi,

insanları bir arada tutan en önemli bağdır ve uygar yaşamın da temelidir. (Freud, 2014, s.108).

Davranışçı psikologların bakış açısına göre, insanlar koşullanma biçimlerine göre, iyi veya kötü, mantıklı ya da mantıkdışı hareket edebilirler. İnsan davranışlarının oluşumunda çevresel etmenler belirleyicidir. Hümanizm'in temsilcilerinden Rogers'a (1994) göre, insanlar istenilen sağlıklı şartlar içinde bulundukları takdirde dost canlısı ve yapıcı olma eğilimine sahiptirler. Adler (1956) ise, insanların diğer insanlara karşı içten davranışlar sergileme eğiliminin insanın doğasında olduğunu belirtmiştir. İnsanların çevrelerinden edindikleri olumsuz koşullanmalar ve yanlış öğrenilmiş davranışlar, insan doğasından gelen iyi olma eğilimini olumsuz yönde etkilemektedir. Sevginin özü, diğer insanlara ve canlılara karşı insanın kendi dünyasına ait yaşantılarından bir şeyler sunmasıdır. Bunlar, ilgi, sorumluluk, saygı ve bilgidir (Yener ve Gülaçtı, 2010).

2.1.2. Duyarlı Sevgi

Sevgi ile ilgili yakın zamanda yapılan çalışmalar aile, arkadaşlar gibi çevrede bağlı olunan yakınlar için sevgi ve tüm insanlık için sevgiyi ifade eden duyarlı sevgiye odaklanmaktadır.(Underwood, 2008). Lazarus'un (1991, s.289) duygular üzerine yaptığı çalışmada ise duyarlılık, başkalarının yardım istemesi ve acı çekmesi durumunda harekete geçmek olarak tanımlanmıştır.

Duyarlı sevgi; yakınlara, yabancılara ve insanlara karşı bir tutumdur. Bu özellikler diğerlerinin acı çektiği ve ihtiyaçta olduğu algılandığında yardıma, desteğe ve onları anlamaya yönelik kaygı, duyarlılık ve ilgiye odaklanan duyguları, algıları ve davranışları kapsar(Sprecher ve Fehr, 2005). Duyarlı sevgi kavramı empati kavramı ile benzer özellikler taşısa da belirgin farklarla birbirinden ayırt edilebilir. Duyarlı sevgi durumsal ve ilişkisel bağlamlardan, değişken durumlardan etkilenen dayanıklı ve içsel bir tutumdur. Empatiden farklı olarak hem tüm insanlığı kapsayan bir sevgi anlayışı söz konudur hem de daha çok emek isteyen, sürekli bir sevgi anlayışı vardır (Batson ve Oleson, 1991). Lazarus da (1991) duyarlı sevgi ile empati arasında farkı ortaya koymuştur.

Bu ayrıma göre empati başkasının duygusal durumunu paylaşmak iken duyarlılık, kendi iradesi ile başkasına yönlendirilmiş duygudur. Duyarlı sevgi bir amaç taşımadan ve

kesintisiz olarak uygulamaya koyulur ve tecrübe edilir; fakat empati özellikle birisinin acı çektiği hissedildiği zaman ortaya çıkmaktadır (Sprecher ve Fehr, 2005).

Duyarlı sevgi, fedakâr olma, yardımseverlik, önem verme, ilgi gösterme, empati, sempati ve duyarlılık gibi özellikleri kapsamaktadır (Fehr ve Sprecher, 2009). Bu özellikler doğrultusunda duyarlı sevgi düzeyi yüksek olan bireyler, fedakar olma isteği, empati, ahlaki muhakeme, anlaşılabilirlik ve diğer insanların bakış açılarını anlama yeteneği gibi kişilik özelliklerine sahiptirler. Bireyde var olan bu özelliklerin her biri duyarlı sevgi düzeyinin gelişmesine katkı sağlamaktadır (Akın ve Eker, 2012).

Duyarlı sevgi, bireyin tanıdığı insanlara ve tüm diğer insanlara duyarlı olduğu, özenle yaklaştığı ve önemsediği bir sevgidir (Underwood, 2002). Empati, perspektif alma, fedakârlık, sosyal destek, gönüllülük, romantik sevgi ve ailevi sevgi gibi kavramlar duyarlı sevgi ile ilişkili kavramlardır (Eker, 2011).

Duyarlı sevginin iki tanımlayıcı özelliği vardır. Bunlar: Diğer insanların iyi olmasını merkeze alma (motivasyon) ve başkalarının iyi olmasını sağlayacak şeylerin ne olduğunu anlama (ayırt etme) yetisidir. Bu gereksinimlerden dolayı sevgiyi alan ve veren kişi açısından duyarlı sevginin olumlu sonuçlar vermesi beklenmektedir (Eker, 2011). Yapılan araştırmalarda şefkat ve empati gibi duyarlı sevginin kapsadığı niteliklerin gelişimiyle, olumlu sosyal davranışın artışı arasında bağlantılar bulunmuştur (Sprecher ve Fehr, 2005).

2.1.2.1. Yakınlara Karşı Duyarlı Sevgi

Yakın ilişkilerde duyarlı sevginin önemi birçok teorik yaklaşımda görülmektedir. Fehr ve Russell (1991) prototip (öntür) teorisini kullanarak sıradan insanların sevgi türlerini ve özelliklerini incelemiştir. Prototip teorisi, kavramların insanların zihninde nasıl şekillendiğini ve nasıl kodlandığı incelemektedir (Çengelci, 1996,s.38–39). Prototip araştırma sonucuna göre; koşulsuz sevgi, verici sevgi ve fedakâr sevgi sıradan insanların tipik sevgisinin bir parçası olarak ortaya çıkmıştır.

Lee (1988)'ye göre özgeci sevgi kavramı kendi çıkarlarını gözetmeksizin başkalarını sevme ve onlarının mutlu olmasını hedefleyen fedakâr bir sevgidir. Hendrick ve Hendrick (1986)'e göre ise verici sevgi (agape) kavramı kendinden çok karşıdakini düşünme, onun iyiliği için yoğun bir çaba gösterme ve sebat etmeyi hedefleyen anlayış, paylaşma ve yardım etme ile ilgili sevgidir. Sevgi türleri üzerine yapılan araştırmalar fedakâr sevginin

önemini vurgular. Diğerlerine yöneltilen fedakâr sevgi olarak tanımlanan Agape (verici sevgi) altı sevgi türünden biridir. Farklı örneklerden katılımcıların samimi partnerleri için Agape ölçeğinden genellikle yüksek sonuçlar aldıkları görülmüştür. Ayrıca dindarlar ve uzun süreli ilişkisi olan bireylerde de fedakâr sevgi yüksek sonuçlar vermiştir. Sadece romantik sevgi ve arkadaşça sevginin tutarlı bir şekilde fedakâr sevgiden yüksek seviyede olduğu gözlenmiştir. Bu sonuçlar samimi partnerlerin birbirlerine destek verdiklerini, yardım ettiklerini ve birbirlerine karşı sorumlu hissettiklerini ortaya koymuştur. (Hendrick ve Hendrick, 1986,1992,1993; Sprecher vd., 1994).

Sevgi kuramları incelendiği zaman duyarlı sevginin bu sevgi türlerini kapsadığını ve bu tanımlamalardan özgeci sevgi ve verici sevgi ile doğrudan ilişkili olduğu gözlenmiştir. Güven,yardım ve paylaşma bu sevgi türleri ile ilişkili kavramlar arasında bulunmaktadır. (Sprecher ve Fehr, 2005).

2.1.2.2. İnsanlığa Karşı Duyarlı Sevgi

Fehr ve Russell (1991) sevgi üzerine yaptıkları araştırmada insanlık sevgisinin daha az şanslı insanlar tarafından oldukça iyi hissettiren bir sevgi olarak kabul edildiğini bulmuşlardır. Duyarlı sevgi, olumsuz koşullarda olan insanlara karşı hissedildiğinde, insanların diğer insanlara karşı iyi oluş davranışını arttırmaktadır (Sprecher ve Fehr, 2005).

İnsanlar, genellikle çevrelerindeki diğer insanların, kendilerine karşı duyarlı sevgi hissettiklerinin farkına varamamaktadırlar. Bu durumu fark ettiklerinde ise bireylerin kendilerine olan saygıları artmakta ve beraberinde bireyde birçok olumlu kişilik özelliğini ortaya çıkarmaktadır. İnsanları sevmenin ve insanlar tarafından sevilmenin, kişiliğin olumlu yönlerinin gelişmesine önemli katkıları olmaktadır (Akın ve Eker, 2012).

İnsanlar kendilerini, üzüntü ve sıkıntı içindeki diğer insanları içinde bulunduğu durumdan kurtarma ve hissettiği acıyı hafifletme düşüncesine ya da yaşantısına odaklanarak motive etmektedirler. Örneğin, insanlar diğer bir insanın acı veren ya da sıkıntılı durumunun ortadan kalkmasına yardım ettiklerinde ve sağlıklı bir sonuç almaya odaklandıklarında kendilerini iyi hissedebilmektedirler. İnsanların yardım ederken diğer insanları merkeze alması, kendisine düşen sorumluluğu yerine getirdiği için olumlu bir psikolojinin oluşmasına ortam hazırlamaktadır. İnsanların, diğer insanlara karşı gösterdiği olumlu sosyal davranışlar kendilerine duydukları saygının artmasını sağlamaktadır (Eker, 2011).

Toplumsal olarak da, diğer insanlara ihtiyaç duymaları halinde yardımcı olmanın kişiliğe uzun vadede olumlu etkileri olmaktadır. Duyarlı sevgi, tüm insanlığa karşı duyulan, yakın olunan insanlara karşı sosyal destek olma davranışını içeren, yabancılara karşı gönüllük esasın dayanan olumlu davranışları kapsamaktadır.

İnsanları, duyarlı sevgiyi yakın olunan insanlara ve yabancılara karşı göstermeye motive eden güç bilinmemektedir. Duyarlı sevgi davranışının tek başına yardım etmeye yönlendiren güçlü bir kaynak olduğu ileri sürülmektedir (Sprecher ve Fehr, 2009).

Duyarlı sevgi yapılan araştırmalarda duyarlılık, merhamet, duygusal empati, bakış açısı alma, bağışlama gibi kavramlarla pozitif olarak ilişkili bulunmuştur. Bu kavramlar kişilik özelliklerini oluştururken, bu kişilik özellikleri duyarlı sevginin gelişimine hizmet etmektedir (Eker,2011).

2.2. Olumlu Sosyal Davranış

Olumlu sosyal davranış (prososyal davranış) tüm toplumlarda önemsenen, bireyin sosyalleşme sürecinin de en önemli parçasıdır. Olumlu sosyal davranış, diğer insanların yararını gözeten gönüllülük esasına dayanan davranışlardır (Eisenberg, 2003).Sosyal gelişim ile ilgili temel ögelerden biri olan olumlu sosyal davranış, ödüllendirilme amacı taşımadan bir insana ya da bir gruba yarar sağlayan, istekli olarak yapılan davranışlardır. Olumlu sosyal davranışlar diğer insanları rahatlatma/teselli etme, yardım etme; diğer insanlarla paylaşma, işbirliği yapma; insanlara fedakârlık gösterme, bağımlılık/dahil olma, gönüllülük ve empati gibi davranışları kapsamaktadır (Kumru, Carlo ve Edwards, 2004).

Olumlu sosyal davranışlar gönüllülük ve niyetlilik olarak iki boyuttan oluşmaktadır. Bu boyutlara bağlı olarak olumlu sosyal davranış bireye zoraki yaptırılan faydalı davranışları dışarda bırakır. Karylowski'e göre olumlu sosyal davranışın boyutlarından birinin bireyin kendi faydasını gözeterek (ben merkezli) yardım etme, diğer boyutunun ise diğer insanların çıkarlarını gözeterek (özgeci) yardım etme davranışlarının olduğunu belirtmiştir (Karylowski, 1982; aktaran,Bağcı, 2015).

Olumlu sosyal davranışlar, insanların bir arada uyum içinde yaşamasını sağlarken, bireyin sosyalleşme becerilerinin de yapı taşını oluşturur (Yıldız, Taştan Boz ve Yıldırım, 2012).

Araştırmacılar ergenlik döneminin olumlu sosyal davranış sürecinin nasıl geliştiğini anlamada kritik bir dönem olduğunu vurgulamışlardır (Carlo, Hausmann, Christiansen ve Randall, 2003). Ergenlik döneminde bireyler bir yandan yeni akran ilişkileri geliştirirken, ebeveynleri ile olan ilişkileri ve iletişimleri de değişmeye başlar. Ergenlik dönemindeki bireyin içinde bulunduğu bu durum onun yeni olumlu sosyal davranışlar gösterebilecekleri ortamlar ve ilişkiler oluşturmalarına yardım etmektedir. Ergenlik dönemi bireyin kurduğu yeni ilişkilerin dışında bilişsel ve duygusal becerilerde de değişimlerin yaşandığı bir dönemdir. Bu nedenle olumlu sosyal davranışların ortaya çıkış ve gelişme sürecini anlamada ergenlik döneminin önemli bir yere sahiptir (Carlo, Fabes, Laible ve Kupanoff, 1999). Diğerlerini koruma ve sıkıntısı olan birine yardım etme örnekleri okul öncesi yıllarından itibaren görülmesine rağmen olumlu sosyal davranış, çocukluktan çok ergenlikte ortaya çıkmaktadır (Eisenberg, Fabes ve Spinrad, 2006).

Ergenlik döneminde, bireyin içinde bulunduğu bilişsel ve sosyal değişim süreci, ergenin davranışlarının daha karmaşık bir hal almasına ve zenginlik kazanmasına yardım etmektedir. Örneğin, ergenlik dönemindeki bireyin ahlaki akıl yürütme becerilerinin gelişmesi, empati kurabilme becerilerinin daha sağlıklı olması ve sosyal süreçlere anlam verebilme yeteneği gibi özelliklerin gelişimi olumlu sosyal davranış çeşitliliğini değiştirmektedir (Carlo, Eisenberg ve Knight, 1992). Ergenlik döneminde sosyal ilişkilerin gelişimi ve boyut değiştirmesi de olumlu sosyal davranışların görülme sıklığına ve çeşitliliğine etki edebilmektedir (Carlo, Raffaelli, Laible ve Meyer, 1999).

2.2.1. Olumlu Sosyal Davranış ile İlişkili Kavramlar

Olumlu sosyal davranışın temelinde, özgecilik, perspektif alma, empati, sempati, gibi unsurlar yer almaktadır (aktaran, Çalık vd., 2009).

2.2.1.1. Özgecilik

Batson (1997) özgeciliği, bireyin kendisine yönelik özgecilik ve başkalarına yönelik özgecilik olarak iki şekilde sınıflandırmıştır. Bu sınıflandırmaya göre bireyin kendisine yönelik özgecilik, bireyin kendi iyiliğini ön planda tutarak diğer insanlara yardım etme

davranışlarından oluşmaktadır. Başkalarına yönelik olan özgecilik davranışı ise, diğer insanların iyiliğini ve faydasını gözeterek onlara yardım etmektir. Bireyin kendisine yönelik olan olumlu sosyal davranışlar, bireyin mutsuzluklarından kurtulması, kendine faydalı olacak şekilde yardım etmesi veya diğerlerinin kendisini eleştirmelerini engellemek amacı ile yapılmaktadır. Özgeci yardım etme davranışı ise, diğer insanları davranışın merkezine alan olumlu sosyal davranışlar olup, bireyin kendi çıkarları söz konusu değildir. Diğer insanları yardım etme davranışının merkezine alan olumlu sosyal davranışlar, gönüllü yardım etme özelliği taşıdığından benmerkezci özgecilikten ayrılmaktadır (Becker ve Vance, 1993; aktaran Bağcı, 2015). Ergenler genelde bencil ve benmerkezci olarak tanımlanmasına rağmen birçok özgeci davranış göstermektedirler (Grusec ve Sherman, 2011). Sosyal öğrenme kuramına göre özgeciliğin öğrenme ile oluştuğu ileri sürülmektedir. Çocukluk ve ergenlik dönemindeki bireylerin çoğunluğu ortada bir pekiçtireç olmadan yardım etme ve paylaşma davranışlarını göstermektedirler. Bireyler olumlu sosyal davranışları, bir modeli gözlemleme ve modeli taklit etme yolu ile kazanırlar. Bireylerin sonradan gösterecekleri özgeci davranış, önceki yaşantılarının bir ürünüdür. Eğer bir kişi başkalarına yardım edebiliyor, başkaları ile paylaşabiliyorsa bu davranışın nedeni ebeveyni ile olan ilişkilerine, onları kendisine örnek almasına ya da onları taklit etmesine bağlanabilir (Mussen ve Eisenberg-Berg, 1977).

2.2.1.2. Perspektif Alma

Perspektif alma, sıkıntılı, yardıma ihtiyacı olan kişilere yardım etme ve öncelikli olarak bu durumdaki kişilerin sorunlarının ve ihtiyaçlarının farkına varabilme yetisidir (Batson ve Powell, 2003; aktaran, Bağcı, 2015). Perspektif alma, diğerlerinin ihtiyaçlarını fark etme, duygusal ve sosyal olarak destekte bulunma becerilerini kapsar. Bu beceriler empati ve sempati duygusunu geliştirdiği gibi olumlu sosyal davranışları daha fazla geliştirdiği görülmüştür (Eisenberg, Fabes ve Spinrad, 2006).

Selman (1974), çocuğun olayları başkalarının bakış açısından görebilme yetisini dört gelişim basamağı ile incelemiştir. İlk basamak olan egosantrik rol alma basamağında, çocuk kendi bakış açısı ile diğerlerinin bakış açısı arasındaki farkı ayırt edemez.

İkinci basamak olan subjektif rol alma basamağında çocuk, diğer insanların kendisinden farklı olarak farklı durum, duygu ve düşüncede olduklarının farkına varmıştır. Buna

rağmen çocuk diğer insanların hareketlerini değerlendirirken durumlara başkalarının bakış açısından bakamaz. Üçüncü basamak olan kendini yansıtan rolü alma basamağındaki çocuk, diğer insanların değerlerinin ve ilgilerinin farklı olabileceğini ve buna bağlı olarak başkalarının farklı düşünce ve duygu yapılarına sahip olabileceğini kavrar. Buna göre çocuk, gösterdiği davranışların çevredeki diğer insanlar tarafından nasıl değerlendirileceğini öngörmeye başlar. Dördüncü basamak olan uyumlu rol alma basamağında çocuk, kendisinin ve diğer insanların bakış açısını birbirinden ayırır ve olaylara üçüncü bir insanın bakış açısından bakabilir. Selman, bu düzeylerin oluşumunu incelerken çocuklara bazı sorular yöneltmiştir. Çocukların bu sorulara verdiği tepkileri inceleyerek yaptığı değerlendirmelerin sonunda, ortalama 6 yaşındaki bir çocuğun karşılaştığı durumlara farklı açılardan bakabildiğini ortaya koymuştur (Hoffman,1982; aktaran, Dereli, 2008).

Ergenlik döneminde ise süreç daha faklıdır. Ergenin ve çocuğun zihinsel süreçlerindeki en belirgin fark, çocuğun zihinsel süreçlerinin somut gerçeğe dayalı olmasıdır. Keating (aktaran, Öngen, 1995) ergenlik ve yetişkinlik dönemindeki bireylerin zihinsel süreçlerinin şimdi 'ye odaklanabilmekle birlikte, olasılıkları dikkate alma ve incelemeye dayalı olarak geliştiğini belirtmektedir.

Ergenlik dönemindeki bireyler, soyut işlemler döneminde bulundukları için düşüncelerinin ve duygularının yoğunluğu kendilerine yönelmeye başlamıştır. Bu nedenle ergenlik dönemindeki birey, kendi düşüncelerini ve duygularını zaman zaman diğer insanların duygu ve düşüncelerinden ayıramamaktadır (Ahioğlu-Lindberg, 2011). Ergenlik döneminde birey, bilişsel ve duygusal açıdan olgunluk seviyesine ulaşmıştır. Ergenler erinliğin ilk yılları da bu döneme has bir benmerkezciliğe sahip olsalar da dönemin sonuna doğru karşıdaki kişinin görüş açısına göre düşünebilme, düşünce esnekliği, olay olmadan sonucunu kestirebilme, bir olayı birçok açıdan düşünebilme kabiliyetine kavuşurlar. Bu dönemde ergen, kendi standartlarına uygun eleştirel bir tavır takınır. Bunun sonucu olarak, kendisine ve üyesi olduğu grupların görüşlerine tarafsız bir gözle bakmayı becerebilir (Zeytinoğlu, 1987; Yavuzer, 2002, s. 268).

2.2.1.3. Empati

Empati; diğer insanların davranışlarını ve hislerini hayal ederek insanları anlama ya da onların hissettiklerini hissedebilme sürecidir. Diğer anlamı ile; başkalarının çektiği acıları, diğerlerinin mutluluklarını, korku ve kaygılarını yani tüm duygularını, kendisini karşısındaki kişilerin yerine koyarak onları anlayabilme becerisidir (Ünal, 2007). Hoffman (2000) kişinin kendi duygu ve düşüncelerini bir süreliğine unutarak diğer kişinin yaşantısına, duygu ve düşüncelerine yönelmesinin empati sürecini oluşturduğunu belirtmiştir. Bunun sebebi diğer insanların sosyal, duygusal ve psikolojik ihtiyaçlarını kendi kendine gideremememesidir. Empatik karşılığın amacı, diğer kişinin acılarını yatıştırmaktır.

Empati ile ilgili yapılan araştırmalarda, erken yaşlarda oluşmaya başlayan empati becerisinin olumlu sosyal davranışları artırdığı; empati kurabilme yetisi iyi olan çocukların, sağlıklı sosyal ilişkiler kurma ve devam ettirmede daha becerikli oldukları gözlenmiştir. Empati becerisi, olumlu sosyal davranışların ortaya çıkması için en güçlü güdüleyici faktörlerden birisidir (Del Barrio, Aluja ve Garcia, 2004; aktaran, Bağcı, 2015).

Kişilerin sağlıklı empati kurulabilmesi, başkalarının duygularını anlamlandırabilmeyi sağlayan duygusal olgunluğa ve başkalarının söylediklerini doğru şekilde anlayabilmeyi sağlayan bilişsel olgunluğa bağlıdır (Cotton, 2001). Gerçek anlamda empati, bireyin bilişsel kabiliyetinin olgunluk düzeyine ulaştığı, diğer insanların bakış açıları ve rollerini daha net algılandığı, daha zengin duygusal ve düşünsel tepkiler verildiği, hayatın ileri dönemlerinde olgunluk seviyesine ulaşmaktadır. Ergenlik dönemi, empatik beceri için gerekli olan gelişim özelliklerinin genel olarak kazanıldığı bir dönemdir. Her ne kadar "ergen benmerkezciliği" olarak adlandırılan bilişsel gelişim özelliğine sahip olsa da, empati, ergenin sıklıkla yaptığı davranışlardandır (Gülseren, 2001; Gillett, 2006, s.11). Yaklaşık 10-12 yaşlarda bireyler, olumsuz koşullarda yaşayan insanlar için empati geliştirler (Damon, 1988). Çocukların ilgileri, artık doğrudan gözlemledikleri bireylerin duyguları ile sınırlı değildir. Bunun yerine bu yaşlarda fakirlik, engelli olma, sosyal dışlanmışlık gibi olumsuz koşullardaki insanların genel sorunlarıyla ilgilenirler. Bu yeni keşfedilen duyarlılık daha büyük çocukların özgeci davranmalarına yol açabilir ve ergenlerin ideolojik ve politik görüşlerinin gelişimine insani bir yön verebilir. Ergenlik dönemi aynı zamanda, duygusal dengenin arandığı ve gerçekleştiği bir dönemdir. Ergenin bu dönemde tecrübe ettiği arkadaşları tarafından kabul görme isteği, karşı cinse artan ilgisi

ve fark edilmeye yönelik girişimleri, empatik becerinin gelişmesine katkı sağlar. Ergenin sosyal çevresiyle, özellikle ailesi ile ilişkilerinin niteliği de onun duygusal gelişimini, dolayısıyla empatik eğilimini etkiler. Yapılan araştırmalara göre; empati kurmada ergenlik dönemindeki bireyler çocuklara göre, yetişkinlik dönemindeki bireyler ise ergenlik dönemindeki bireylere göre daha başarılıdır (Cotton, 2001).

2.2.1.4. Sempati

Başkalarının duygularının farkına vararak o duyguları hissetme ve anlama olarak tanımı yapılan empati, insanlarda farklı duygusal tepkilerin ortaya çıkmasına yol açmaktadır. Tepkilerden biri olan sempati kavramı, diğer insanların faydasını gözetmek amacıyla yardım etme davranışlarını ifade eder (Eisenberg ve Fabes, 1998).

Empati ve sempati becerileri bireyin kendi çıkarlarından çok başkalarının çıkarlarını gözetme davranışını tetikler. Sosyal-bilişsel olarak ele alındığından empati ve sempati becerileri, ahlâkî değer yargıları ile birlikte bireylerin ahlâkî davranışlarına etki edebilmektedir. Bireylerin sahip olduğu sempati becerileri ve ahlâkî değer yargıları rol üstlenme becerilerini gerektirdiği için birbiriyle alakalıdırlar. Hoffman (2000), bireylerin sahip olduğu ahlâkî duygular ile ahlâkî değer yargılarının benzer özellikler taşıdığını, dolayısıyla bu kavramların bir arada ahlâkî davranışları desteklediklerini belirtmektedir. Örneğin, mağdur olan bir insana karşı oluşan sempati duygusu, o kişinin kaderini belirlemeye ve değiştirmeye karşı hissedilen sorumluluk duygusu ile birlikte artış gösterebilir. Buna bağlı olarak, bir bireyin, yardıma ihtiyacı olan ya da mağdur olan birine yardım etme eğilimi etkilenebilir (Helwig, 2008; aktaran, Bağcı, 2015).

2.2.2. Olumlu Sosyal Davranış Gelişimini Etkileyen Etmenler

Olumlu sosyal davranışlara katkı sağlayan birçok unsur vardır. Bu unsurlar mizaç özellikleri, cinsiyet, yaş, aile, akran ve kardeş ilişkileri, eğitim olarak ele alınan biyolojik ve çevresel etmenlerdir.

2.2.2.1. Cinsiyet

Olumlu sosyal davranışlarda, toplum içinde kız ve erkek çocukların farklı sosyalleşme süreci geliştirmeleri beklenir. Kızların diğer insanlara yardımcı olma, onları teselli etme ve öğretici olma gibi davranışlar göstermeleri beklenirken, erkeklerden diğer insanlardan bağımsız bir şekilde hareket edebilmesi beklenir. Olumlu sosyal davranışları cinsiyet farklılıklarına göre inceleyen araştırmalarda genel olarak kızların erkeklere göre daha çok olumlu sosyal davranış gösterdikleri görülmüştür. McDevitt, Lennon ve Kopriva (1991) tarafından yapılan araştırmada, ebeveynlerin kız çocuklarına verdikleri duygusal tepkilerin erken çocuklara verilen duygusal tepkilere oranla daha yoğun olduğunu saptamışlardır. Buna bağlı olarak, kızların diğer insanlara karşı erkeklere oranla empatik tepki verebilme düzeylerinin artırdığı görülmüştür (Eagly ve Crowley, 1986; aktaran,Bağcı, 2015).

Altay ve Güre (2012) tarafından yapılan çalışmada öğretmenler tarafından kızların, erkeklere göre akranlarıyla daha çok oyuna katıldıkları, onlara sevgiyle yaklaştıkları, iş birliği yapma, onlarla eşyalarını paylaşma, zor durumda olanları teselli etme gibi davranışları daha sık ortaya koydukları görülmüştür.

Aktaş ve Güvenç (2006) ise yaptıkları araştırmada, olumlu sosyal davranışların cinsiyete göre farklılık gösterdiğini ve kızların erkeklere oranla diğer insanların istekleri yerine getirme ve diğer insanlara yardım ederken gizlilik ilkesini gözetme eğiliminde olduklarını, erkeklerin ise başka insanların kendilerini izlediğini fark ettiklerinde ise daha çok olumlu sosyal davranış gösterdiklerini bulmuşlardır. Olumlu davranış çeşitlerinden olan duygusal ve özgeci olumlu sosyal davranışlara bakıldığında kızlar ve erkekler arasında dikkat değer bir fark görülmemiştir. Chaplin, Cole ve Zahn-Waxler (2005) yaptıkları araştırmada ise, babaların kızların itaatkâr, erkeklerin ise uyumsuz davranışlarının daha çok üzerinde durduklarına ve bu durumun ilerleyen yıllarda kızların itaatkâr olma, erkeklerin ise uyumsuz davranışlarını arttırdığını saptamışlardır. Bu nedenle ebeveynlerin sosyalleşme sürecinin oluşumuna etki ederken, erkek çocuklara daha az sınır koyması fakat daha fazla özgürlük tanımasının, erkekleri saldırgan içerikli oyunlara ve istenmeyen davranışlara ittiği görülmüştür (Altay ve Güre, 2012).

Olumlu sosyal davranış çeşitleri ile ilgili olarak ergenlik dönemindeki bireylerle yapılan araştırmalarda, erkeklerin kamusal olumlu sosyal davranışı gösterme becerilerinin kızlara oranla daha fazla olduğu bulunmuştur. Kızların ise erkeklere oranla duygusal, itaatkâr,

gizli ve özgeci olumlu sosyal davranışları daha fazla gösterdikleri ifade edilmiştir (Kumru, Carlo ve Edwards, 2004).

2.2.2.2. Yaş

Çocuklar büyüdükçe sosyal olarak etkileşim kurdukları çevre genişlemekte, genişleyen çevre ile iş birliği yapma davranışı artmakta ve buna bağlı olarak sosyal becerilerin de sağlıklı bir şekilde gelişmesi beklenmektedir. Çocuklar fiziksel olarak olgunlaşırken yeni beceriler kazanarak sosyal becerilerinin gelişimine zemin hazırlamaktadırlar (Avcıoğlu, 2007). Günümüzdeki teorilere ve araştırmalara bakıldığında erken dönemde kazanılan olumlu sosyal sosyal davranışların gelişimine etki eden faktörler ile ilgili farklı görüşler ortaya atılmıştır. Bu teorilerden bazılarına göre bebeklerin olumlu sosyal davranışlar gösterirken diğer insanlara olan yakınlıkları ve taklit etme becerilerinin belirleyici olduğu öne sürülmüştür. Bebekler 2-3 aylıkken başkalarının mutlu olduğu ya da acı çektiği anların etkisini hisseder. Karşısındaki kişiyi ağlarken ya da gülerken görmesi o kişinin duygularını hissetmesi için yeterlidir. Diğer insanların duygularına karşı gelişen bu ilkel ilgi, doğumdan hemen sonra ortaya çıkarak gelişmeye başlamaktadır (Olcay, 2008).

Hoffman (1982) olumlu sosyal davranışın oluşma sürecinde bebeklerin ve çocukların önce kendilerini fark ettikleri, daha sonra ise kendileri ile diğer insanlar arasındaki farklılığı algıladıklarını belirtmiştir. Buna göre dört kuramsal seviye oluşturmuştur. Hoffman' ın kuramsal seviyesinin birinci aşamasında, yeni doğanların ve bebeklerin tüm dünyada aynı şekilde gerçekleşen ilkel empatik tepkiler gösterdiklerini belirtmiştir. Evrensel empatiye basit bir örnek olarak bir başkasının ağladığını ya da güldüğünü gören bebeğin aynı duygusal tepkileri vermesi gösterilebilir. Yaşamlarının ilk yılında bebekler kendilerine yönelik empatik acı çekerler ve çevresindeki insanları mutsuz gördüklerinde onların mutsuzluğunu anlarlar. Yaşamın ikinci yılının başlangıcından itibaren çocuklar, sıkıntı içinde olan kişilere karşı yardım etme davranışı gösterme eğilimlidir. Hoffman'a göre bu aşama yarı benmerkezci empatik acı aşamasıdır. Bu yaşlarda empati bir önceki yaştan farklı olarak daha az benmerkezcildir ve çocuklar bu yaşta duruma ve duyguya göre uygun empatik davranışlar gösterirler. İki yaşlarında çocuklar uygun empatik acı dönemine geçerler. Hoffman (2000)' a göre bu aşama çocukların olaylara başkalarının bakış açısından bakabildiği ve diğer insanların duygularını daha doğru anlayabildiği aşamadır.

Hoffman'a göre çocuklar zihinsel olarak olgunlaştıkça diğer insanların duygularına ve ihtiyaçlarına daha duyarlı hale gelmektedirler (Hoffman, 2000; aktaran, Bağcı, 2015).

Olumlu sosyal davranış 2-3 yaşlarındaki çocuklarda sosyalleşme ile gelişmeye başlayan merhamet duygusunu da ortaya çıkarmaktadır. 2-3 yaşlarında çocuklar arkadaş edinmeye başladıkça, diğerlerinin de kendisinden farklı duygu ve düşüncelere sahip olabileceğini fark etmeye başlarlar, ama bu farkındalık acı çeken ya da üzgün birilerini gördüklerinde, onlara yardım edecek ve sempati duyacak kadardır (Wagner ve Chapman, 1992; aktaran, Bağcı, 2015).

Çocukların olumlu sosyal davranış gösterme eğilimleri yaşları büyüdükçe artmaktadır (Eisenberg ve Fabes, 1998). Carlo ve ark. (2003) olumlu sosyal davranış çeşitleri ile ilgili ergenlik dönemindeki bireylerle yaptıkları araştırmada, ergenlik döneminin başındaki bireylerin özgeci ve gizli olumlu sosyal davranışlar gösterme becerilerinin, ergenlik döneminin ortasındaki bireylere göre daha düşük olduğunu öne sürmüşlerdir. Bulgular incelendiğinde, bireylerin yaşı ile olumlu sosyal davranışın pozitif olarak ilişkili olduğu görülmüştür (Kumru vd., 2004).

2.2.2.3. Mizaç

Mizaç, bireylerin doğuştan sahip olduğu duygularının, davranışlarının ve dikkat süreçlerinin diğerler insanlardan farklı olmasıdır. Mizaç, çocuğun dünyayı nasıl algılayacağını ve çevresindekilere olan yaklaşım biçimini belirler. Kolay sinirlenmek, kolay sıkılmak, neşeli olmak, içedönük veya dışadönük davranmak gibi davranış özellikleri doğuştan gelmekte ve mizacın etkisi olarak görülmektedir (Şahinoğlu, 2010). Ebeveynler başta olmak üzere ailenin soyunun genetik getirileri sayesinde anne-babanın mizacı ile çocuğun mizacı benzeyebilmektedir. Bu nedenle mizacın gelişiminde en önemli etmen anne ve babalardır.

Prior, Sanson, Smart ve Oberklaid (2000), tarafından mizaç ile ilgili yapılan araştırmada 3 ila 8 yaş arasında ortaya çıkan ve değişmeyen dört mizaç özelliği olduğunu öne sürmüşlerdir. Bunlar, tepkisellik (uyarıcıya ve bir olaya tepki vermeye hazır durumda olma), sabırlılık (dikkati yoğunlaştırmada sağlamlık), sıcakkanlılık (yeni olan şeylere karşı iyi olma eğilimi) ve ritmikliktir (rutin davranışlarda düzen sahibi olma). Bu mizaç

özellikleri çocukların duygularını, dikkatlerini ve davranışlarını düzene sokma becerilerini olumlu yönde etkilemektedir.

Üzerinde çalıştıkları bir işe uzun süre odaklanabilen sabırlı çocuklar, çevreden gelen her türlü uyarıcıyı daha dikkatli değerlendirmekte ve diğer insanların içinde bulundukları durumda neler düşündüklerini ve neler hissettiklerini daha iyi anlayabilmektedirler (Rothbart, Ahadi ve Hershey, 1994). Buna bağlı olarak sabırlı olma mizaç özelliği olan çocuklar, olumlu sosyal davranış göstermeleri gereken olayları daha kısa sürede ve daha doğru fark edebilmektedir (Rothbart, Ahadi ve Hershey, 1994;aktaran, Bağcı, 2015).

2.2.2.4. Aile

İnsanlar doğdukları andan itibaren onların temel ihtiyaçlarını karşılayacak bir aileye veya bakım sağlayacak birilerine gereksinim duyarlar. Bu gereksinim, etrafındaki kişilerle yeni ve ilk sosyal ilişkiler ağının oluşmasına zemin hazırlamaktadır (Gülay ve Akman, 2009).

Bandura (1977)' ya göre bireyler öğrenmelerini sosyal ortamlar içinde edinirler (aktaran Cüceloğlu, 1998). Çocuklar diğer insanlarla kurdukları iletişim ve etkileşim ağı sayesinde ya da diğer insanları gözlemleyerek önemli öğrenme yaşantıları oluştururlar. İyi bir gözlemci olan okul öncesi dönemi çocuğu kazandığı sosyal davranışları başkalarını taklit etme yolu ile geliştirir ve düzenler. Eğer çocuğun taklit ettiği kişi aynı zamanda sevdiği ve çocuk üzerindeki etkisi güçlü biri ise o davranışın taklit edilme olasılığı giderek artmaktadır (Çağdaş ve Seçer, 2002). Okul öncesi dönemde çocuklar en çok anne babaları model alırlar. Ebeveynlerin gösterdikleri davranışlar ve tutumlar, çocukların sahip olacağı ahlaki ve sosyal değerleri olumlu ya da olumsuz olarak etkilemektedir. Anne baba çocuk tarafından sevildiği için, çocuk üzerinde etkili ve önemli modeller olarak yaptıkları bütün davranışlar çocuk açısından kabul görmüş, yapılması uygun davranışlar şeklinde algılanabilir (Yağmurlu ve Candan, 2009).

Yapılan araştırmalara göre, anne-babaların çocuk yetiştirmede kullandıkları yöntemlerin çocuğun olumlu sosyal becerileri üzerinde etkili olduğu görülmüştür. Anne babanın çocuğu ödüllendirme ve cezalandırma biçimleri, çocuğun sosyalleşme sürecinde çocuğa nasıl davrandıkları, çocuğa öğretmeye çalıştıkları değerler, çocukların farklı kişilik özellikleri geliştirmesine neden olmaktadır. Olumlu sosyal davranış üzerinde anne ve babanın etkilerini inceleyen araştırmalar, sıcak ve samimi bir aile ortamının, sağlıklı

ilişkiler kuran ebeveynlerin olumlu sosyal davranış kazanma süreci üzerinde pozitif olarak etkili olduğunu öne sürmektedir (Bağcı, 2015).

Bu durumun aksine anne-baba ve çocukla daha az etkileşim kurduğu bir ortamda yetişen çocuğun, diğer insanlarla kurduğu iletişim de sağlıklı değildir. Bu nedenle, başta sosyal gelişimi olmak üzere bütün gelişim alanları olumsuz yönde etkilenmekte, çocuk gelişiminde yaşıtlarına göre geri kalmakta ve daha saldırgan davranışlar göstermektedir.

Çocukta olumlu sosyal davranışların gelişebilmesi için anne-babaların açıklayıcı akıl yürütme becerilerini kullanmaları gerekmektedir. Açıklayıcı akıl yürütme becerileri ile anne-babaların, çocuğun gösterdiği yanlış ve doğru davranışlar ile ilgili çocuğa açıklamalar yapmaları, davranışın nedenlerini ve sonuçlarını açıklarken kendi duygularını da ifade etmeleri, çocukların olayları daha doğru değerlendirmelerine yardım edecek ve olumlu sosyal davranışların gelişiminde önem kazanacaktır. Ebeveynlerin ev ortamında olumlu sosyal davranışlarla ilgili konularda konuşması, çocuk ile fikir paylaşımında bulunması çocukların olumlu sosyal davranışları etkili ve kalıcı bir şekilde öğrenmelerine ortam hazırlamaktadır (Yağmurlu vd., 2005).

Ailelerin çocuklarda olumlu sosyal davranış sürecini oluştururken kullandıkları yöntemlerden biri de ödül ve ceza yöntemidir. Çocukta istenilen davranışı oluşturma ve devam ettirmede kullanılan sosyal ödüller, çocuğun başarılı olduğu konularda kişiliğine yapılan pozitif ve sevecen göndermeler, çocuğun benlik algısını olumlu yönde güçlendirmektedir. Çocuğun istenmeyen davranışını ortadan kaldırmaya yönelik olarak onun hoşuna gitmeyen bir ceza verilmesi, çocuğun kendine dair benlik algısını olumsuz olarak etkilemekte ve bu durum olumlu sosyal davranış göstermesini engellemektedir (Bağcı, 2015).

Çocukluk ve ergenlik dönemindeki bireylerle yapılan çalışmalar incelendiğinde ebeveyn tutumlarının olumlu sosyal davranışları etkileyen önemli bir etmen olduğu görülmektedir. Ebeveyn tutumlarını inceleyen araştırmalara bakıldığında aileleri aşırı baskıcı ve otoriter olan çocuk ve ergenlerin olumlu sosyal davranışlarının olumsuz yönde etkilendiği; sıcak ve samimi, güven verici bir aile ortamının ise olumlu sosyal davranışlara etkisinin olumlu olduğu görülmüştür (Knafo ve Plomin, 2006). Araştırmalar duygusal olumlu sosyal davranışların gelişiminde ergenler üzerinde anne, baba ve akran ilişkilerinin belirleyici birer faktör olduğunu ve anne-baba ve akranın ergen üzerindeki istenmeyen psikolojik kontrolünün olumlu sosyal davranışlara negatif yönde etkisinin olduğunu vurgulamaktadır

(Kumru, Kındap ve Sayıl, 2008) Demokratik tutum ile çocuk yetiştiren ebeveynlerin çocuklarının olumlu sosyal davranış eğilimlerinin, aşırı hoşgörülü tutum ile çocuk yetiştiren ebeveynlerin çocuklarına oranla daha yüksek olduğunu görülmüştür (Altay, 2007) Anne-babaları ve yaşıtları ile sağlıklı ilişkilere sahip olan ergenlerin, diğerleri ile sosyal ilişkileri zayıf olan ergenlere oranla daha az istenmeyen sosyal davranışlar gösterdikleri ileri sürülmüştür (Ma ve ark., 2000).

2.2.2.5. Kardeş ve Akran İlişkileri

Anne-baba ve çocuk ilişkisi kadar çocukların kardeşleri ve akranlarıyla kurduğu ilişkiler de sosyal becerilerin kazanılması sürecinde önemli bir yer tutar. Çocuklar, aile ortamından sonra sosyalleşmenin başlaması ile birlikte çevrelerindeki diğer çocuklarla vakit geçirmeye başlarlar. Çocukların arkadaşları ile kurdukları bu etkileşim süreci fiziksel, bilişsel ve sosyal beceriler anlamından birbirlerini gelişimsel özelliklerini etkilemelerini sağlar (Aral vd., 2000). Çocuk kurduğu akran ilişkileriyle, geçinme, uzlaşma sağlama, iş birliği yapma, liderlik özellikleri kazanma, fedakâr olma ve özgecilik gibi, yetişkinlerden öğrenme imkanı olmayan pek çok beceriyi öğrenirler (Gülay ve Akman, 2009; Kumru vd., 2004).

Akran ilişkilerini şekillendiren farklı davranışlar vardır. Bunlardan en önemlisi sosyal ve duygusal uyum becerileri ile oluşan ve gönüllülük esasına dayalı olarak başkalarına fayda sağlama amacı güden olumlu sosyal davranışlardır. (Gülay, 2010). Ergenlik dönemindeki bireyin, arkadaşlık ilişkilerinin daha ön planda olduğu dikkate alındığında, ergenin yaşıtlarının olumlu sosyal davranış eğilimleri üzerindeki etkisi ortaya çıkmaktadır. Ergenlik dönemindeki bireyin akranları ile sürdürdüğü sağlıklı ilişkiler, olumlu sosyal davranış eğilimini ve davranışın çeşitliliğini etkilemektedir. (Kumru ve ark., 2004).

Ergenlik dönemindeki bireyler üzerinde arkadaşlık ilişkilerinin olumlu sosyal davranışlara olan etkilerini inceleyen araştırmacılar, ergenin akranları tarafından kabul görmesinin ve desteklenmesinin olumlu sosyal davranışları pozitif yönde etkilediğini; ergenin arkadaşları ile yaşadığı çatışmaların ise olumlu sosyal davranışın gösterilme sıklığını azalttığını belirtmişlerdir (Kumru vd., 2008).

Kardeş ilişkileri ile ilgili yapılan araştırmalarsa ise, çocukların kendilerinden küçük kardeşleriyle daha çok vakit geçirmesinin ve kardeşlerinin ihtiyaçlarını gidermesinin,

duygularını, düşüncelerini ve kavrama becerilerini olumlu yönde etkilediği görülmüştür (Bağcı, 2015).

2.2.2.6. Eğitim

Eğitim, bireyin doğduğu andan itibaren başlayarak, bireye değer yargılarını öğreterek, belli bilgi ve becerileri kazandırarak içinde yaşadığı topluma uyum sağlamasına destek olur ve yaşamın sonuna kadar devam eder (Başaran, 2000). Çocuğun eğitiminden sorumlu olan en temel kurum ailedir. Çocuğun toplum içinde uyumlu bir birey olması yönünde öğretilecekler konusunda ailelerin de desteğe ve bilgilendirilmeye ihtiyaçları vardır. Ailelere yönelik desteği ve bilgilendirmeyi sağlayan kurum, okullardır. Okullar çocukların yaşıtları ile bir araya gelebildikleri, eğitsel, sosyal ve psikolojik olarak yeni bir ortamdır. Okul ortamı sayesinde çocuklar, öncelikle kendilerini kabul ederler. Diğer insanları kabul etme, haksızlığa uğrayanların haklarını koruma ve diğer insanların haklarına saygı gösterme, paylaşımda bulunma, yardım etme ve iş birliği yapma gibi olumlu sosyal davranışları daha kolay kazanmaktadırlar (Bağcı, 2015).

Okullar çocuklar ve ergenlik dönemindeki bireylerin ahlaki gelişimi için önemli bir çevredir. Yetmiş yıldan daha fazla zaman önce John Dewey (1933), okulların ahlak eğitimine ilişkin belli bir programları olmadığında bile "örtük program" yolu ile ahlak eğitimi verdiklerin ortaya koymuştur. Örtük program, her okulun parçası olan ahlaki atmosfer ile yansıtılmıştır. Ahlaki atmosfer, okul ve sınıf kurallarıyla, öğretmen ve okul yöneticilerinin ahlaki yönelimleriyle, öğretim materyalleriyle oluşturulur. Öğretmenler, etik ve etik dışı davranışları ile model olurlar. Okullardaki örtük programla bağlantılı olarak verilen karakter eğitimi de öğrencilere diğerlerine zarar vermeyi önlemeye yönelik temel ahlaki bilgileri öğretmeyi içeren bir yaklaşımdır (Davidson, Lickona ve Khmelkov, 2008). Bu yaklaşım ergenlerde koruyucu perspektif algısı oluşturularak, ahlaki açıdan yanlış davranışlardan kaçınmayı öğretmek yerine, başkalarının duygularını hesaba katma, diğerleri için duyarlı olma ve başkalarına yardım etme gibi olumlu sosyal davranışlar yapmanın önemine ilişkin öğrencileri eğitmeyi savunur (Roberts, 2010).

Çocukların ve ergenlerin değerlere ilişkin eleştirel tartışmalara katılmaları, tartışmaları ve bunları gündelik yaşamlarındaki erdemlerle birleştirip yansıtmaları, toplum hizmetlerine katılmaları olumlu karakter gelişimini desteklemektedir (Walker, Frimer ve Dunlop, 2011).

Son yıllarda yapılan çalışmalar (Çalık, Özbay, Özer, Kurt ve Kandemir, 2009; Duru, 2002; Kumru vd., 2008) kaygı, stresli olma, zorbalık ve saldırganlık gibi olumsuz bireysel ve sosyal faktörlerin, olumlu sosyal davranışları negatif yönde etkilediğini, pozitif benlik algısı, empati kurma, okul başarısının artması ve sosyal etkinliklere katılım düzeyinin iyi olması gibi faktörlerin ise olumlu sosyal davranışları arttırdığını vurgulamıştır.

2.2.3. Olumlu Sosyal Davranış Tipleri

Carlo ve Randall (2002) tarafından ilgili kuramsal temel (Eisenberg ve Fabes, 1998) dikkate alınarak altı farklı olumlu sosyal davranış tanımlanmıştır.

2.2.3.1 Olumlu Sosyal Davranışın Alt Boyutları

Carlo ve Randall (2001) geliştirdiği sosyo-ekolojik gelişimsel model, farklı olumlu sosyal davranışların ve bu davranışların kişisel ve toplumsal bağlamsal boyutunun belirlenmesinde dikkate alınmıştır. Sosyo-ekolojik gelişimsel model Bronfenbrenner' in ekolojik kuramı, Bandura'nın sosyal bilişsel kuramı ve olumlu sosyal davranışları anlamlandırmada mevcut modeller kaynaştırılarak oluşturulmuştur. Sosyo-ekolojik gelişimsel modelde kişisel, toplumsal, çevresel ve kişilerarası ilişkilerin olumlu sosyal davranışlar üzerinde nasıl etkilerinin olduğu incelenmeye çalışılmıştır. Carlo ve Randall alandaki ilişkili kuramları ve araştırmaları değerlendirerek özgeci, itaatkâr, duygusal, kamusal, gizli, acil durumlarda olmak üzere altı çeşit olumlu sosyal davranış tanımlamışlardır (Carlo ve Randall, 2002).

Özgeci olumlu sosyal davranış, başkalarının ihtiyaçlarını giderme amacını taşıyan, bireyin içselleştirdiği ve buna bağlı olarak diğer insanlara sempati duymadan dolayı diğer insanların iyilik hali içinde olmalarını ön planda tutarak gerçekleştirilen gönüllü yardımlardır. İtaatkâr olumlu sosyal davranış, sözel veya jest ve mimiklerle yapılan bir rica etme durumunda gerçekleştirilen yardım etme davranışıdır. Duygusal olumlu sosyal davranış, duygusal olarak bireyi etkileyen uyaranların bulunduğu ortamlarda gerçekleştirilen yardım etme davranışıdır. Kamusal olumlu sosyal davranış, diğer insanların saygısını kazanma, diğerlerinin onayını alma veya insanlar tarafından değer görmek isteme gibi güdülerle gerçekleştirilen yardım davranışıdır.

Gizli olumlu sosyal davranış, ihtiyaç sahibi olan insanlara yapılan yardımın yardımı alan kişiye ya da diğer insanlara bildirilmeden gizli bir şekilde gerçekleştirildiği yardım etme biçimidir. Acil durumlarda olumlu sosyal davranış, gerçek bir kriz anında desteğe ihtiyacı olan insanlara ya da gereksinim içinde olan diğer insanlara durumun aciliyetine ve kritikliğine göre yardım etme davranışıdır (Kumru vd., 2004).

2.3. Algılanan Anne-Baba Tutumları

Ergenlik dönemi fiziksel, zihinsel ve sosyal gelişim sürecinin değişikliğe uğradığı önemli bir gelişim dönemidir. Ergenlik döneminde yaşanan değişimler ergenin ve anne babanın da davranışlarında değişimlere neden olmaktadır. Anne-babaların ergenlik dönemindeki çocuklarının davranışlarını ve faaliyetlerini kontrol etme stilleri sosyalleşme becerileri ile ilgili araştırmalarda önemli bir yer edinmiştir (Özden,2014).

Barber ve Harmon (2002), ergenlik dönemindeki bireye yönelik gösterilen ebeveyn davranışlarının ergenin zihinsel, davranışsal, toplumsal ve duygusal gelişimi üzerinde etkili olduğunu belirtmektedir. Ebeveynlerin çocuğunun davranışlarını ne oranda sınırladığı, çocuğun ebeveyn tarafından uygulanan kontrolü ne yönde algıladığı ve bu kontrolün çocuğun yaşamını nasıl etkilediği ebeveyn davranışlarının kontrol boyutu ile ilgilidir (Yalçın,2014). Bu bağlamda ergen bireyin olumlu gelişimi üzerinde etkili olan ebeveyn kontrolü iki farklı yaklaşım olarak açıklanmaktadır: a) tipolojik yaklaşım b) boyutsal yaklaşım.

Baumrind (1961) ile Maccoby ve Martin (1983)'in kavramsallaştırdığı tipolojik yaklaşım ebeveynlik stillerini açıklamaktadır. Baumrind çocuk ve ergenlerle yaptığı araştırmaları baz alarak çocuğun ve ergenin olumlu davranışlarına yönelik sıcaklık gösterme/duyarlı olma ve kontrol etme/talepkâr olma olarak iki ebeveynlik boyutu oluşturmuştur. Bu boyutlardan kontrol etme /talepkâr olma boyutu anne babanın ergen bireyden istediklerini, onu kontrol altında tutma biçimini ve ergenden beklentilerinin seviyesini ifade ederken; sıcaklık gösterme/duyar olma boyutu ebeveynin ne oranda koruyucu olduğu, duyguların ergene açıklanması ve çocuğun düşüncelerinin pozitif yönde pekiştirilmesi ile ilgilidir.

Baumrind, duyarlı olma ve kontrol altında tutma boyutlarının birbirleriyle olan ilişkilerinin birleşimi ile üç farklı ebeveynlik stilinin olduğunu ortaya koymuştur: yetkeli ebeveynlik

(yüksek kontrol etme ve sıcaklık gösterme), yetkeci ebeveynlik (yüksek kontrol etme ve düşük sıcaklık gösterme) ve izin verici ebeveynlik (düşük kontrol etme ve yüksek sıcaklık gösterme) (Yalçın,2014).

Maccoby ve Martin tarafından tipolojik yaklaşım açısından ebeveynlik tarzlarına yönelik ikinci sınıflandırma ortaya konulmuştur. Maccoby ve Martin (1983), Baumrind'in sınıflandırdığı boyutlara duyarlı olma ve talepkâr olmayı da içeren yeni bir boyut getirmiştir.

Ebeveynlik stillerini inceleyen Baumrind ile Maccoby ve Martin'e göre, yetkeci ebeveynlik stili sıcaklık gösterme, fiziki ya da duygusal doyum sağlama ve ikili iletişim ve etkileşim olmaksızın çocuğa karşı güç kullanmayı içerir. Çocuğa yöneltilen düşük duyarlıktaki ve yüksek kontrol içeren davranışlar yetkeci ebeveynlik ile özdeşleştirilmektedir. Tanımlanan ikinci ebeveynlik stili, yetkeli ebeveynliktir. Yetkeli ebeveynlik stiline sahip olan aileler keskin ve katı kurallarla çocuklarının tutum ve davranışlarını kontrol altında tutma ve değerlendirme eğilimine sahiptirler. Bu stile sahip aileler hem çocuklarını kontrol altında tutma hem de onlara sıcaklık gösterme, iletişim kurma ve çocuğun gelişimine yönelik ihtiyaçlarına saygı duymaya çalışmaya yönelik bir ebeveynlik stilini benimsemektedirler (Pellerin, 2005).

Üçüncü stil olan, izin verici tarza sahip ebeveynlerin çocuklarından beklentileri düşüktür ve yetersiz disiplin anlayışına sahiptirler (Baumrind, 1971). Çocuklarına karşı sıcaklık gösterirler ve çocuğun etkinliklerini kendisinin organize etmesine müsaade ederler. Çocuğun gerçekçilikten uzak beklentilerini yerine getirmesine izin verir ve belirlenen kurallara göre davranmaları yönünde ısrarcı olmazlar. Diğer bir deyiş ile düşük düzeyde kontrol etme ve yüksek düzeyde duyarlı olma davranışını gösterirler (Maccoby ve Martin, 1983).

Dördüncü olarak kayıtsız kalan ebeveynlik stili, çocuk yetiştirme ile ilgili sarf edilen çabanın azlığı olarak betimlenmektedir. Bu anne-babalar çocuklarına bazen duygusal olarak yakın davranabilir bazen de hiç ilgilenmeyebilirler, duygusal yönden ulaşılmaları zor olabilir ya da çocuğun gelişimsel olarak taleplerinin farkında olmayabilirler. Disiplin kurallarını tamamı ile ihmal edebilir ya da çok katı bir disiplin anlayışına sahip olabilirler (Maccoby ve Martin, 1983).

Boyutsal yaklaşım açısından bakıldığında anne-baba kontrolü kavramının tekrar incelenmesi ise Steinberg tarafından yapılan çalışmalarla olmuştur. Steinberg, Lamborn, Dornbusch ve Darling (1992) yetkeli anne-babalık stilini kabul etme, davranışsal olarak kontrol etme ve psikolojik olarak kontrol etme/özerklik desteği verme şeklinde üç gruba ayırmıştır. Bu boyutlar açısından incelendiğinde ebeveynlik stillerinin çocuklar üzerinde farklı etkilerinin olduğunu (akademik başarı, davranış problemleri ve özemseme problemleri) ortaya koymuştur (Barber, 1996). Kontrol stili konusunda Steinberg ve arkadaşları (1992) tarafından ortaya atılan bu kavramın tanımına benzer olarak Barber (1996) da anne-baba stillerinin çok yönlü olduğunu belirterek anne-baba kontrol etme biçimini psikolojik ve davranışsal kontrol şeklinde iki boyutta ele almıştır.

Anne-baba kontrol biçimlerinin tanımlarının yapılması ve kontrol stillerinin ayrımında etkisi olan Barber (1996), anne-baba kontrol davranışını tanımlarken, anne-babaların çocuklarının faaliyetlerini ve sahip oldukları alışkanlıklarını kontrol ederek düzenlemeleri, çocuğun kendilerine bağlılığını sağlama ve çocuklarının düşüncelerini, hislerini yönlendirme gibi konulara odaklanmakta ve anne-baba kontrolünü faaliyetleri barındıran bir davranış şeması şeklinde tanımlamaktadır (Özden,2014).

Ebeveynlerin çocuklarının önemli gelişim aşamalarında gösterdikleri davranışlar, çocukların benlik algılarına, toplumsal ilişkilerine ve duygusal gelişimlerine yön vermektedir. Ergenlik dönemi boyunca aile düzeni içinde gerek çocuk gerekse anne-babalar hızlı değişimler göstermektedir. Ergenlik dönemindeki birey artık özerk davranmaya ve aile dışındaki çevresi ile daha çok vakit geçirmeye başlamaktadır. Ergenlik dönemindeki bireyin davranışlarında meydana gelen değişimler anne-babanın davranışlarının niteliğini ve niceliğini de etkilemektedir. Bundan dolayı en önemli faktörlerden biri de bireyin, anne ve babasının onun hakkındaki düşünce ve tutumlarını nasıl değerlendirdiğidir.

2.3.1. Anne-Baba Davranışları

Anne ve babalık stilleri, çocuk yetiştirme tarzlarına verilen karşılıkları ifade ettiği varsayılan geniş çaplı bir yaklaşım sonucunda ortaya konulmuştur. Bu yaklaşım, duyarlı ve talepkâr olma şeklinde iki temel kavram üzerine oluşturulmuştur (Baumrind, 1996). Günümüzde anne babalık stilleri/tarzları ifadesi yerine "anne-baba davranışları" kavramı

öne çıkarılmıştır. Anne baba davranışları, anne-babanın desteği, anne-babanın kabulü, çocuğu izleme, özerklik desteği verme, cezalandırma gibi farklı boyutlarla ele alınmaktadır (Peterson,2005). Bu görüşü ele alan araştırmalarda da anne ve babalığın yapı taşlarını oluşturan üç boyut öne çıkmaktadır: Duyarlılık /özen gösterme, davranışsal olarak denetim altında tutma ve psikolojik olarak kontrol etme. Psikolojik olarak kontrol etme ile ilişkili olan boyut ise özerklik desteğini vermedir (Barber,1996).

2.3.1.1. Duyarlılık

Duyarlılık, problemlerin çözümünde, öncelikli olarak kişilerin problemlere karşı farkındalık sahibi olmaları, problemden kaygı veya huzursuzluk duymaları ve problemin çözüm bulabilmesi için faaliyete geçmeleri gerektiğini vurgular (Fuller ve Myers, 1941; aktaran, Öcal, Demirkaya ve Altınok, 2013). Duyarlı ebeveynlik, çocuğun ebeveyne gönderdiği mesajlara ebeveynin gösterdiği ilgi ve farkındalık duygularını kapsar. Çocuğun ve ergenlik dönemindeki gencin ebeveynleri ile sıcaklık ve sevgi üzerine kurulu bir ilişki yaşama derecesi ebeveynin duyarlılık düzeyi ile ilgilidir. Duyarlılık düzeyi yüksek olan ebeveynler çocuklarının duygusal ve psiko-sosyal gereksinimlerine de nitelikli bir şekilde cevap verebilirler. Duyarlılık ebeveynlik biçimlerinin evrensel anlamda pozitif olarak ele alınan boyutudur. Duyarlı ebeveynlere sahip olan çocuklar konuşma becerilerinde daha hızlı gelişim gösterirler, zihinsel gelişim ile ilgili ilerlemeler daha hızlıdır, ebeveyne ve diğer insanlara güvenle bağlılık duyma, anne ve babanın sözünü itaat etme ve sosyal olarak uyum sağlama eğilimleri daha yeterlidir (Bee ve Boyd, 2009). Anne-baba desteği ya da sıcaklığı ile ilgili olan duyarlılık boyutu çocuğa dokunma, öpme, kucaklama, çocuğu olduğu gibi kabul etme, ergenlik dönemindeki genç ile birlikte sağlıklı vakit geçirme davranışlarını kapsamaktadır (Sevim, 2013).

Baumrind (1991), anne-babalık stilleri ve bu stillerin ergenlik dönemindeki bireyin gelişimi üzerindeki etkisini açıklamıştır. Buna göre açıklayıcı ve baskıcı olan anne-babalar, talepkâr olma ve duyarlı olma boyutları arasındaki dengeyi sağlıklı bir şekilde koruyabilen ebeveynlerdir. Baskıcı ebeveynler beklentileri fazla fakat; duyarlı davranmayan, çocuğa daha az ilgi gösterip çocuğun kendilerine itaat etmesini isteyen anne-babalar; izin verici anne-babalar, duyarlılığı yüksek, fakat çocuktan beklentileri olmayan; reddeden-ihmal eden anne-babalar ise çocuklarından talebi ve çocuğa karşı duyarlılığı olmayan, reddedici biçimde davranış sergileyen ebeveynlerdir (Özden, 2014).

2.3.1.2. Davranışsal Denetim

Davranışsal denetim, çocuğun davranışları, çalışma etkinlikleri, arkadaşları ile ilgili faaliyetleri gibi durumları kontrol etmek ve düzene sokmak, böylece çocuğun içinde bulunduğu çevreye uyan davranışlar göstermesini yardım etmek amacıyla anne-babanın sürdürdüğü girişimler ile ilgilidir (Özden, 2014). Anne-babalar, ergenlik dönemindeki bireyin sosyalleşmesindeki temel etmenlerden biri olarak ele alınmakta ve ergenin yetişkinliğe geçiş sürecine uyum sağlamasındaki etkili kişiler olarak düşünülmektedir. Bu düşünceden yola çıkılarak ergenin sosyalleşmesi amacı ile gösterilen anne-baba davranışları yoğun olarak davranışsal olarak ergeni kontrol boyutunda bulunmaktadır.

Anne-babaların ergenlik dönemindeki bireyin üzerinde denetim sağlaması ile ilgili davranışları gözlemleyen araştırmacılar anne-baba davranışlarının çeşitli özelliklerini merkeze almışlar ve davranışsal kontrolün farklı boyutlarının olduğunu ifade eden kavramsallaştırmalar kullanmışlardır. Bu sürede bireyin davranışları üzerinde kontrolü sağlamak için aile kurallarını vurgulamışlardır. Ailenin koyduğu kuralları ergenin ailesinin yanında olmadığı durumlarda ona yön veren bir durum ve ergenlik dönemindeki bireyin davranışlarını organize eden bir mekanizma olarak ele almışlardır.

Anne-baba davranışlarına inceleyen başka bir araştırmacı da Barber'dır. Barber, anne-babanın bilgi sahibi olması olarak kavramsallaştırdığı kontrol etme biçimini, çocuğun faaliyetlerinden anne-babanın haberinin olması şeklinde ifade etmiştir. Diğer araştırmacılar ise davranışsal kontrolü, ebeveynin çocuk hakkındaki bilgileri, ebeveynin çocuğu takip etmesi, ebeveynin çocuğun etkinliklerine katılması gibi kavramlar çerçevesinde değerlendirmişlerdir. Bu kavramların yanı sıra davranışsal olarak kontrolün farklı bir türü olarak belirtilen ve üzerinde araştırmalar yapılan diğer kavram, çocuğu izlemedir. İzleme davranışı, genellikle orta çocukluk ve ergenlik döneminde etkili olarak kullanılan, davranışsal olarak kontrolün temel birimlerinden biridir. Anne-babaların çocuklarının nerede, neler yaptıkları ve kurdukları arkadaşlık ilişkileri ile ilgili fikir edinmeleri, çocuklarını denetim altında tutmaları anlamına gelmektedir (Özden, 2014).

Alanyazın incelendiğinde davranışsal kontrolün suç işleme, problemli internet kullanımı, depresyon, okul başarısının azalması, sapkın arkadaşlara sahip olma, antisosyal davranışlar, ile negatif; yaşamdan doyum sağlama ve kendine saygı duyma gibi değişkenlerle pozitif ilişkisi bulunmuştur. Davranışsal kontrol, çocuk/ergenin gelişiminde katkı sağlayıcı ebeveyn davranışları olarak ele alınmaktadır (Çelik, 2015).

2.3.1.3. Psikolojik Kontrol

Psikolojik olarak çocuğu kontrol, çocuğun duygusal, psikolojik ve fizyolojik ihtiyaçlarına tepkisiz kalma şeklinde ortaya çıkan sosyalleşme baskısı kurma durumudur. Diğer bir deyişle psikolojik olarak kontrol, çocuğun ve ergenin duygu düşünce ve davranışlarının anne-babanın isteklerine göre yerine getirilmesi amacıyla kullanılan bilinçli ya da bilinçli yapılmayan taktikler biçiminde tanımlanmıştır (çocuğu sevgiden mahrum bırakma, çocuğu suçlama) (Mantzouronis, Zimmermann, Mahaim ve Favez, 2012).

Psikolojik olarak kontrol, çocuğun anne-babanın koyduğu kural ve ilkelere göre hareket etmesi ve bu yönde düşünceler geliştirmesi için baskı uygulayan ebeveynlerde ortaya çıkan bir kontrol biçimidir. Bu kontrol biçimine göre davranan anne babalar çocuğa suçluluk hissettirme, onu utandırma ve belli şartlar ile durumu kabul etme gibi davranışları gösterirler (Özden, 2014).

Barber ve Harmon (2002)'ın yaptığı çalışmaların sonucunda psikolojik olarak kontrol şu davranışları içerir:

a) Suçluluk duygusu hissettirme; çocuğu anne-babaların isteklerini kabul etmeye iten, suçluluk duygusu hissettirici yöntemlerin kullanılması durumudur.

b) Koşullu olarak sevgi gösterme ya da sevgiyi sakınma ile anne-babalar odaklarını, ilgilerini, desteklerini ve sevgilerini, çocuğun anne-babanın belirlediği şartlara uymasına bağlı olarak gösterirler.

c) Kaygı aşılama; çocukların, anne-babaların isteklerini yerine getirmelerini sağlamak amacıyla çocuklara kaygı ve korku durumunun yüklenmesini ifade eder.

d) Çocuğun bakış açısının yok sayılması, çocuğun kendini ifade etme biçiminin anne-babaları tarafından engellenmesi ya da kısıtlanması olarak ifade edilebilir. (Sayıl ve Kındap, 2010).

Blatt'ın psikodinamik yaklaşımını farklı bir şekilde inceleyen Soenens, Vansteenkiste ve Luyten (2010) iki farklı psikolojik olarak kontrol etme biçiminin olduğunu öne çıkarmışlardır: bağımlılığa yönelimli psikolojik olarak kontrol ve başarıya yönelimli psikolojik olarak kontrol. Bu sınıflamaya bağlı olarak bağımlığa yönelimli psikolojik olarak kontrol, duygusal ve fiziksel yakınlığı kullanarak çocuk üzerinde otorite kurma biçimi olarak tanımlanmıştır. Başarıya yönelimli psikolojik olarak kontrolü kullanan anne-

babalar ise başarıya erişmek için çocuğu kendi kurallarına ve durumlarına ayak uydurmaya mecbur bırakmaktadırlar. Psikolojik olarak kontrol, çocuğun gelişimine olumsuz olarak etki eden anne-baba davranışları şeklinde ele alınmaktadır (Çelik, 2015).

Ön ergenlik dönemi özerk hareket etme gerekliliğinin arttığı, ergenin bir taraftan anne-babası ile etkileşimini devam ettirirken bir taraftan da bağımsız bir kimlik kazanma sürecine girdiği dönemdir. Bu süreçte uygulanan psikolojik olarak kontrol etme, ergenin duygusal olarak anne-babaya bağımlı hale gelmesine neden olarak, çocuğun özgür olma ve kendini yönlendirebilmeye yönelik gelişimini engellemektedir (Özden, 2014).

2.3.1.4. Özerklik Desteği

Özerklik, bireyin kendi etkinliklerini kendisinin organize etmesi ve yönetmesidir. Başkalarına güvenmemek ya da başkalarından bağımsız olmak değildir. Özerkliğin gelişimine bakıldığında Ericson'un Psikososyal Gelişim Kuramında yer alan ikinci dönemde 1-3 yaşları arasında başladığı görülmektedir. Bu dönemde çocuklar neyi yapıp yapmayacaklarını ve kendilerini kontrol etmeyi öğrenirler. Eğer anne-babalar bu dönemde çocuğa kendi davranışlarını yönetme fırsatı sunarlarsa çocuk gelecekte bireysel kararlar verebilir hale gelir (Çankaya, 2005).

Gelişimin her alanında değişimler yaşayan ergenler anne-babalarının yardımına ve desteğine ihtiyaç duymaktadır. Özerklik desteği verme, ebeveynler tarafından ergenlik dönemindeki bireylerin karar vermeleri ve kendilerini ifade etmeleri için yüreklendirilmeleri şeklinde tanımlanabilir. Anne-babaların özerkliği özendirmesiyle, kendi kararlarını kendi verebilen, ebeveynlerinin duygusal olarak desteği olmadan kendi hayatını idare ettirebilen bireyler yetiştirmek hedeflenmektedir (Calp, 2013). Son araştırmalar, ebeveyn desteğinin yapısı ile ilgili olarak, desteğin araçsal ve duygusal boyutları kapsadığını belirten fikirler ileri sürmüşlerdir. Araçsal boyuna göre ebeveyn desteği, anne-babanın sevgisini açık şekilde gösteren faaliyetleri kapsamamakla beraber, çocuğun algıladığı anne-baba kabulüne ve onayına katkıda bulunmaktadır. Çocuğun sorumluluklarına yardım etme ve sporsal etkinliklerine dahil olma gibi anne-baba yardımı veya desteği tipik şekilde araçsal ebeveyn desteğini ifade etmektedir. Bu boyutun tam tersi olarak anne-babanın duygusal olarak desteği fiziki veya sözlü olarak ifade edilen sevgi,

yakınlık, çocuğun cesaretini arttırma, açık ve pozitif iletişim kurma gibi davranışları kapsayan anne-baba çocuk etkileşiminin duygusal boyutunu hedefler (Koçoğlu, 2017).

Anne-babanın pozitif yöndeki desteği ergenlik dönemindeki bireyin yetişkinliğe geçiş sürecinde ideal başa çıkma yöntemlerini geliştirmesine, sağlıklı seçimler yapmasına, risk almasına ve kişisel olarak davranışları ve düşünceleri üzerindeki kontrolünün artmasına fırsat verirken, negatif düzeydeki anne-baba desteği ergenlerin güç hayat şartlarında bağımlılık yapan madde kullanma ve saldırganlık gibi problemlere daha yatkın olmalarına zemin hazırlamaktadır.

Anne-baba desteği, çocuğu övme, yüreklendirme, destek olma veya sevgi gösterme gibi anne-baba davranışları ile bireyin ihtiyaçlarına yanıt verilmesidir. Anne-baba desteği ile ergenin yetenekleri, iyi oluş durumu, kimliğini bulması, akademik başarısı, kendine olan saygısı ve aile içinde tattığı doyum arasında pozitif bir ilişki bulunmaktadır (Aksoy, Kahraman ve Kılıç, 2008).

2.4. İlgili Araştırmalar

Bu bölümde, yapılan araştırmada yer alan değişkenlerle ilgili yurt içi ve yurt dışında yürütülen çalışmalara yer verilmiştir

2.4.1. Duyarlı Sevgi ile İlgili Yurt İçinde ve Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar

Eker'in (2011) üniversite öğrencilerinin algıladıkları anne-baba tutumları, öz-duyarlılık ve duyarlı sevgi düzeyleri arasındaki ilişkiyi inceledikleri araştırmaya Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi'nde öğrenim gören 230'u kız 96'sı erkek 326 üniversite öğrencisi katılmıştır. Araştırmada veri toplama aracı olarak Ana-Baba Tutum Ölçeği, Öz-Duyarlılık Ölçeği, Duyarlı Sevgi Ölçeği kullanılmıştır. Araştırma sonucunda, anne-baba tutumları, öz-duyarlılık ve duyarlı sevgi arasında anlamlı ilişkiler olduğu belirlenmiştir. Anne-baba tutumunu otoriter, koruyucu olarak algılayan öğrencilerin duyarlı sevgi düzeylerinin yüksek olduğu görülmüştür. Öğrencilerin duyarlı sevgi düzeylerinin cinsiyet açısından farklılaştığı tespit edilmiştir. Öz-duyarlılık ve duyarlı sevgi arasında negatif ilişki olduğu gözlenmiştir.

Specher ve Fehr (2015) tarafından yapılan araştırmada duyarlı sevginin empati ile ilişkisi

ve diğer insanlara yardım etme, sosyal destek sağlama becerisi ile ilişkisi incelenmiştir. Çalışmanın örneklemini 18-33 yaş aralığındaki 123'ü erkek 231'i kadın 354 üniversite öğrencisi katılmıştır. Katılımcılar Duyarlı Sevgi Ölçeğinin iki formunu doldurmuşlardır. Bu formlardan biri yakın olunan insanlarla ilgili, diğer form ise yabancılar ve tüm insanlık ile ilgili düşüncelere yöneliktir. Çalışmada Penner Olumlu Sosyal Davranış Kişilik Testi, Empati Ölçeği ve kişisel bilgi formu kullanılmıştır. Araştırma bulgularına bakıldığında duyarlı sevgi ile empatinin yüksek düzeyde ilişkili olmadığı, ikisinin farklı kavramlar olduğu görülmüştür. Aynı çalışmada belirli yakın ilişkilerdeki duyarlın sevginin dinamikleri incelenmiştir. Araştırmada 174 öğrenci yer almıştır. Araştırma sonuçları diğer insanlara olan yakınlık düzeyinin duyarlı sevgi ile ilişkili olduğunu, bu kişiye yöneltilmiş sosyal desteğe katkı sağladığını göstermektedir.

Çetinkaya ve Kıncal (2015) tarafından yapılan araştırmada üstün yeteneği olan çocukların sevgi, hoşgörü ve demokrasiyi kazanımlarına yönelik farkındalık düzeylerini artırmak için verilen eğitimin etkililiği ölçülmüştür ve tüm değişkenlerin sosyodemografik özellikler açısından anlamlılık düzeyleri değerlendirilmiştir. Ayrıca çalışmada sevgi, hoşgörü ve demokrasi değerlerinin ilişkisel incelenmesi de gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın örneklem grubunu Türkiye'nin farklı illerinden gelen ortaokul düzeyindeki 50 üstün yetenekli öğrenci oluşturmaktadır. Araştırmanın nicel verilerinin toplanması için "Hoşgörü Eğilimi Ölçeği", "Demokrasi Bilinci Ölçeği" ve "Duyarlı Sevgi Ölçeği" kullanılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre farkındalığa yönelik verilen eğitiminin etkili olduğu bulunmuştur. Sosyodemografik özellikler açısından bağımlı değişkenlerin incelenmesi sonucunda edilen veriler anlamlıdır. Öğrenciler tarafından görüşme formuna verilen yanıtların kişi haklarına saygılı olma, sağduyulu olma, özgürlükçü olma, sabırlı bireyler olmaya yoğunlaştığı görülmektedir. Araştırmanın sonuçlarına bakarak üstün yeteneği olan öğrencilerin hoşgörü, sevgi ve demokratik değerlere daha duyarlı olmaları yönünde önerilerde bulunulmuştur.

Çiğdem ve Orijinal (2017) tarafından yapılan araştırmada ise Spor Bilimleri Fakülteleri Antrenörlük bölümünde okuyan lisans öğrencilerinin hayat boyu öğrenme davranışları ile duyarlı sevgi düzeylerinin otantik liderlik davranışlarını ne derece yordayıp yordamağı incelenmiştir. Araştırmanın örneklemini Spor Bilimleri Fakülteleri'nin Antrenörlük Bölümleri'nde okuyan lisans öğrencisi olan 354 gönüllü öğrenci oluşturmaktadır. Araştırma değişkenlerinin analiz edilmesinde Duyarlı Sevgi Ölçeği, Otantik Liderlik Ölçeği, Yaşam Boyu Öğrenme Eğilimleri Ölçeği kullanılmıştır. Yapılan analizlerde, öğrencilerin otantik liderlik düzeyleri toplam puanları üzerine yaşam boyu öğrenme

ölçeğinin alt boyutlarından motive olma ve öğrenme becerilerini düzenlemede yoksunluk puanları ve duyarlı sevgi ölçeğine ait toplam puanların etkilerinin anlamlı düzeyde olduğu görülmüştür.

2.4.2. Olumlu Sosyal Davranış İle İlgili Yurt İçinde ve Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar

Bireye özgü duygusal değişkenlerden olan olumlu sosyal akıl yürütme, olumlu sosyal davranışlar, empati ile ilgili duygusal tepkiler ve ahlaki muhakeme ile cinsiyet farklılığına dayalı ilişkiler Eisenberg, Carlo, Murphy ve Court (1995) tarafından araştırılmıştır. Araştırmanın örneklem grubu 4-5; 5.5- 6.5; 7-8; 9-10; 11-12; 13-14 ve 15-16 yaşlarında 16 erkek ve 16 kız katılımcıdan oluşturmaktadır. 15 yıl süren boylamsal araştırmanın bulguları incelendiğinden kızların erkeklere oranla daha çok olumlu sosyal davranışa sahip oldukları görülmüştür. Aynı zamanda olumlu sosyal davranışın sempati duyma ve olayları tarafsız bir bakış açısı ile değerlendirebilme becerileri ile pozitif olarak, kişisel sıkıntılar duyma durumu ile negatif yönde ilişkili olduğu görülmüştür. Araştırmada sosyal muhakemenin ergenliğin son aşamalarında ve yetişkinlik döneminde artış gösterdiği görülmüştür.

Yaş ve cinsiyet ile ilgili değişkenlerinin olumlu sosyal davranışlara olan etkisi Eisenberg ve Fabes (1998) tarafından benzer bir çalışma ile incelenmiştir. Farklı yaş gruplarından 265 katılımcının yer aldığı araştırmada Araştırmanın örneklemini yaş düzeyleri bebeklik (3 yaş altı), okul öncesi (3-6 yaş), çocukluk dönemi (7-12 yaş) ve ergenlik (13-17 yaş) olarak ayrılan 265 katılımcı oluşturmaktadır. Farklı yaş grupları önce birbirleri ile daha sonra kendi içerisinde kıyaslanarak inceleme yapılmıştır. Araştırmanın sonuçlarında ergenlik dönemindeki grubun (13-17 yaş) ve kızların olumlu sosyal davranış gösterme eğilimlerinin diğer yaş gruplarına oranla daha yüksek olduğu öne çıkmıştır.

Olumlu sosyal davranışları cinsiyet rolleri bakımından ele alan Kumru, Carlo ve Edwards (2004), kültürel, bireysel ve bazı ilişkisel değişkenlerin olumlu sosyal davranışlarla ilişkisinin incelemiştir. Araştırmanın örneklem grubunu ilköğretim, lise ve üniversitede öğrenim gören yaşları 11–21.5 arasında değişen, 550 öğrenci oluşturmuştur. Araştırmanın sonuçlarına göre ergenlik dönemindeki bireylerin en fazla itaatkâr olumlu sosyal davranışlar; en az ise kamusal olumlu sosyal davranışlar gösterdiği bulunmuştur. Yaşı

küçük olan ergenlerin daha fazla kamusal ve itaatkâr olumlu sosyal davranış; yaşları büyük olan ergenlerin ise daha fazla özgeci ve gizli olumlu sosyal davranışları gösterdikleri sonucu elde edilmiştir. Erkeklerin kızlara oranla daha çok kamusal olumlu sosyal davranış; kızların ise erkeklere oranla daha çok duygusal, itaatkâr ve gizli olumlu sosyal davranışlar gösterdikleri ortaya koyulmuştur. Ayrıca anne ve babaya olan bağlılığın olumlu sosyal davranışlara etkisinin olmadığı gözlemlenirken, akran grubuna bağlılık gösteren ergenlerde duygusal, itaatkâr ve gizli olumlu sosyal davranışların daha sık tekrarlandığı belirlenmiştir.

Kız ve erkek olarak ergenlik dönemindeki bireylerde saldırganlık ve olumlu sosyal davranışlar ile yaş, anne-baba ve akranlara bağlılık ve kültürlere göre duyarlılık (empati kurma, başkalarının perspektifine duyarlı olma ve kişisel sıkıntı) arasındaki ilişkileri inceleyen Aktaş ve Güvenç (2006)'in yaptığı çalışmada, araştırmanın örneklem grubunu sosyo-ekonomik düzeyi düşük olan ve yaşları 11-16 arasında değişen, ilköğretime devam eden 286 öğrenci oluşturmuştur. Araştırmanın bulguları incelendiğinde kızların ve erkeklerin duygusal olumlu sosyal davranışları, özgeci olumlu sosyal davranışlara oranla daha çok gösterme eğiliminde bulundukları görülmüştür. Duygusal olumlu sosyal davranıştan sonra kızların sırasıyla itaatkâr, gizli ve kamusal olumlu sosyal davranışı daha sık gösterdikleri, erkeklerin ise sırayla itaatkâr, kamusal ve gizli olumlu sosyal davranışları daha sık gösterdikleri görülmüştür.

Bandy ve Wilhelm (2007)' in çocukluk dönemindeki bireylerin aile yapıları ve sosyo ekonomik düzeylerinin ergenlik dönemindeki bireylerin olumlu sosyal davranışlarına olan etkisini ele aldığı araştırmanın bulgularında, sosyo-ekonomik düzeyi çocukluk döneminde orta ya da yüksek düzeyde ailesi olan ergenlerin yardımsever olarak hediyeleşme davranışının gelir düzeyi düşük ailelerde büyüyen ergenlere oranla daha yetersiz olduğu gözlemlenirken, gönüllü olma davranışının orta ya da yüksek gelir düzeyinde ailesi olan ergenlerde daha çok olduğu görülmüştür. Araştırmada ailede görülen tutarsızlığın yardım etme davranışına negatif yönde etki ettiğini, sadece annesi ile yaşayan bireylerin, anne ve babası ile yaşayan bireylere oranla ya da annesi orta çocukluk döneminde evlenmiş çocuklara oranla daha az gönüllü olma davranışı gösterdikleri saptanmıştır.

Özdemir (2010), liseye devam eden öğrencilerin olumlu sosyal davranışlarını mizah, öfke ve utangaçlık gibi farklı değişkenlere göre ele almıştır. Araştırmanın örneklemini beş farklı lisede öğrenimine devam eden 9, 10 ve 11. sınıf öğrencisi 452 katılımcı oluşturmuştur. İlişkisel tarama modeli kullanılarak yapılan araştırma sonuçlarında olumlu sosyal

davranışlar ile mizah, öfke ve utangaçlık düzeyleri arasında olumlu yönde fakat düşük düzeyde anlamlı ilişkiler olduğu bulunmuştur. Aynı zamanda babanın öğrenim düzeyinin olumlu sosyal davranışlar ile mizah değişkeni arasındaki ilişkiyi etkilediği ortaya konulmuştur.

2.4.3. Algılanan Anne-Baba Kontrolleri İle İlgili Yurt İçinde ve Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar

Kumru, Kındap ve Sayıl (2008)'ın yaptığı araştırmada annenin davranışsal ve psikolojik olarak çocuğu kontrolü ile ergenin arkadaşlık ilişkileri, psikolojik, sosyal ve akademik olarak uyumu arasındaki ilişkileri ve benlik algısının aracı rolünü incelemiştir. Araştırmanın örneklemini orta sosyoekonomik düzeyden gelen 7-10. sınıflarda okuyan toplam 409 ergen (200'ü kız, 209'ü erkek) oluşturmaktadır. Ergenlerin yaş farkı 12-18 arasında olup, yaş ortalamaları 14.61'dir. Araştırmada kullanılan ölçekler, Saldırganlık ve Olumlu Sosyal Davranış, Yalnızlık ve Sosyal Doyum, UCLA Yalnızlık, Ergenler İçin Benlik Algısı, Davranışsal Kontrol, Psikolojik Kontrol, Sapkın Arkadaş ve Olumlu Sosyal Arkadaş 'tır. İlişki bağlantılarının farklılık göstermesi nedeniyle kız ve erkekler için ayrı ayrı değerlendirilen yapısal eşitlik modelleri bulgularında hem kızlarda hem de erkeklerde davranışsal olarak kontrol edilmenin benlik algısı değerini arttırdığı, buna karşı psikolojik olarak kontrol edilmenin benlik değeriyle ilişkisinin olmadığı bulunmuştur. Davranışsal ve psikolojik olarak kontrol edilmenin cinsiyet değişkenine göre farklılaştığı görülmüştür. Kızların, ebeveynden algıladığı psikolojik olarak kontrol edilme düzeyi arttıkça hem içselleştirmeye yönelik hem de dışsallaştırma yönelik davranış problemlerinin arttığı, daha, erkeklerin ise sadece dışsallaştırmaya yönelik davranış problemlerinin arttığı ve çok arkadaş edindikleri bulunmuştur. Ebevenyden algılanan davranışsal olarak kontrol edilme düzeyi arttıkça kızların okul başarılarına dair algılarının arttığı; erkeklerde ise içselleştirme ve dışsallaştırmaya yönelik davranış problemlerinin azaldığı, istenmeyen arkadaşlara daha az; olumlu özelliklere sahip olan arkadaşlara daha fazla sahip oldukları gözlenmiştir.

Anne-baba kontrolü ile ergenin iyi oluş düzeyi arasındaki ilişkiyi inceleyen başka bir araştırma Soenens, Park, Vansteenkiste ve Mouratidis (2012) tarafından psikolojik kontrolün zararlı etkilerine ilişkin kültürlerarası karşılaştırma yapmak amacıyla 290 Belçika ve 321 Güney Kore kökenli ergenler üzerinde gerçekleştirilmiştir. Araştırmada algılanan psikolojik kontrol, bağımlılık ve öz eleştiri ile depresif belirtilere sahip olma

düzeyine ilişkin ölçümler yapılmıştır. Belirlenen amaca yönelik yapılan çoklu grup yol analizi sonucunda, her iki grupta da psikolojik kontrol ile depresif kişilik özellikleri gösterme ve depresif belirtilere sahip olma arasında benzer ilişkilerin olduğu belirlenmiştir. Elde edilen bulgular, algılanan psikolojik kontrol etkisinin her iki gruba da genellenebileceğini göstermiştir.

Çelik (2015) tarafından yapılan araştırmada anne-babadan algılanan kontrol düzey ile ergenin iyi oluşu düzeyi arasındaki ilişkide empati ve duygusal özerkliğin etkisinin ne oranda olduğunun belirlenmesi amaçlanmıştır. İlişkisel tarama modeli kullanılarak yapılan araştırmanın örneklem grubunu, Ankara'nın 6 farklı ortaöğretim kurumunda öğrenim gören 755 öğrenci oluşturmuştur. Araştırmada Kişisel Bilgi Formu, Leuven Algılanan Ana Babalık Ölçeği/Ergen Sürümü, Duygusal Özerklik, Temel Empati Ölçeği ve Varoluşsal İyi Oluş kullanılarak veriler elde edilmiştir. Araştırmada kullanılan aracılık testi bulgularında hem anne hem de babadan algılanan psikolojik düzeyi ve davranışsal olarak kontrol edilme düzeyi ile ergenin iyi oluşu düzeyi arasındaki ilişkide duygusal olarak özerk olmanın kısmen aracı rolü oynadığı fakat empatinin ebeveynin kontrol düzeyi ve ergen iyi oluş düzeyi arasındaki ilişkide aynı etkiye sahip olmadığı bulunmuştur. Sonuç olarak bu çalışmada algılanan anne-baba kontrol düzeyi arttıkça ergenin kendisini duygusal olarak özerk hissetme düzeyinin azaldığı ve ergenin iyi oluş düzeyinin bu durumdan negatif yönde etkilendiği bulunmuştur.

Özyürek ve Özkan (2015)'ın yaptığı araştırmada ergenlerin ane-baba tutumlarını nasıl algıladıkları, ebeveyn tutumlarına dair algılarının onların toplumsal becerilerini ne oranda etkilediği araştırılmıştır. Araştırmanın örneklem grubunu, lise öğrenimine devam eden 613 katılımcı oluşturmuştur. Verilerin toplanmasında kullanılan ölçekler Algılanan Anne Baba Tutum Ölçeği ve Sosyal Beceri Envanteridir. Araştırmada ergenlerin algıladıkları ebeveyn tutumlarının, bulundukları sınıf düzeyinden anlamlı oranda etkilenmediği, cinsiyet değişkenine göre ise anlamlı oranda etkilendiği ve kız ergenlerin, erkek ergenlere göre ebeveynlerini daha demokratik olarak gördükleri belirlenmiştir. Sosyal Beceri Envanteri puanları değerlendirildiğinde, kız ergenlerin davranışsal duyuşsal mesajları gönderme becerilerinin erkekler ergenlere oranla daha fazla olduğu belirlenmiştir. 9.sınıfa devam eden öğrencilerin davranışsal duyuşsal mesajları anlama ve değerlendirme becerisi ile diğer insanların sözel mesajlarını yorumlama becerisinin bir üst sınıflardan daha yetersiz olduğu belirlenmiştir. Genel anlamda, ergenlerin algıladıkları ebeveyn tutumları ile toplumsal becerileri arasında anlamlı oranda bir ilişki olmadığı sonucuna varılmıştır.

BÖLÜM III

YÖNTEM

Bu bölümde araştırma modeli, evren ve örneklem, veri toplama araçları, verilerin toplanması ve verilerin analizi yer almaktadır.

3.1. Araştırmanın Modeli

Araştırma nicel yöntem ilişkisel tarama modelidir. Büyüköztürk, Kılıç Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel (2018)'e göre ilişkisel araştırmalar, iki ya da daha fazla değişken arasındaki ilişkileri belirlemek ve neden-sonuç ile ilgili ipuçları elde etmek amacına hizmet ederler.

3.2. Evren ve Örneklem

Bu araştırmanın çalışma grubunu 2016-2017 eğitim-öğretim yılı Ordu ili merkezinde bulunan Güzel Sanatlar Lisesi, Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi, Anadolu İmam Hatip Lisesi, Anadolu Lisesi, Fen Lisesi'nde 12. sınıfa devam eden 478 öğrenci oluşturmaktadır.

Araştırmanın örneklemi, basit seçkisiz örnekleme yöntemi kullanılarak yapılmıştır. Basit seçkisiz örnekleme yöntemi, oluşturulan evren listesinden örnekleme birimlerinin seçkisiz olarak çekilmesidir (Büyüköztürk, 2014). Örneklem hesaplamalarında %90 güven aralığı, %10 hata payı, r:0,05 oranları kullanılmıştır. Örnekleme dâhil edilen okullardaki lise son sınıfa devam eden öğrenci sayısı Ordu İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nün kayıt sistemindeki sonuçlar ele alınarak örneklem hesaplaması ile oranlanmıştır.

Lise son sınıfa devam eden öğrencilerin öğrenim gördükleri okul bilgileri ve lise son sınıfa devam eden öğrenci sayılarına göre örneklem sayısı Tablo 1'de yer almaktadır.

Tablo 1. *Evren ve Örneklem*

Okul Adı	Lise Son Sınıfa Devam Eden Toplam Öğrenci Mevcudu	Örneklem Sayısı
1.Güzel Sanatlar Lisesi	57	50
2.Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi	115	90
3.Anadolu İmam Hatip Lisesi	359	184
4.Anadolu Lisesi	85	70
5. Fen Lisesi	106	84

Toplam Örneklem Sayısı: 478

Lise son sınıfa devam eden öğrencilerin cinsiyet, kardeş sayısı, doğum sırası, anne öğrenim düzeyi, baba öğrenim düzeyi, gelir düzeyi, başarı düzeylerine ilişkin bilgiler Tablo 2'de yer almaktadır.

Tablo 2. *Duyarlı Sevgi, Olumlu Sosyal Davranış, Algılanan Anne-Baba Tutumu ve Değişkenler Arasındaki İlişkinin İncelenme Çalışmasına Katılan Lise Son Sınıf Öğrencilerinin Demografik Özellikleri*

Değişkenler		n	%
Cinsiyet	Kız	262	54,81
	Erkek	216	45,19
	Toplam	478	100
Kardeş	Tek çocuk	28	5,86
	İki kardeş	189	39,54
	Üç kardeş	164	34,31
	Dört kardeş	70	14,64
	Beş ve üzeri	27	5,65
	Toplam	478	100

Doğum sırası	İlk çocuk	196	41
	Ortanca çocuk	112	23,43
	Son çocuk	170	35,56
	Toplam	478	100
Anne öğrenim düzeyi	İlköğretim	284	59,41
	Lise	148	30,96
	Üniversite	43	9
	Lisans üstü	3	0,63
	Toplam	478	100
Baba öğrenim düzeyi	İlköğretim	210	43,93
	Lise	168	35,15
	Üniversite	87	18,2
	Lisans üstü	13	2,72
	Toplam	478	100
Algılanan gelir düzeyi	Yetersiz	21	4,39
	Orta	276	57,74
	İyi	169	35,36
	Çok iyi	12	2,51
	Toplam	478	100
Algılanan akademik başarı düzeyi	Kötü	37	7,74
	Orta	219	45,82
	İyi	193	40,38
	Çok iyi	29	6,07
	Toplam	478	100

Tablo 2'ye göre araştırmaya katılan öğrencilerin %54,81'i (n:262) kız ve %45,19'u (n:216) erkek öğrencilerden oluşmaktadır. Katılımcıların %5,86'sı tek çocuk, %39,54'ü 2 kardeş, %34,31'i 3 kardeş, 14,64'ü 4 kardeş, 5,65'i 5 ve daha fazla kardeşe sahiptir. Öğrencilerin %41'i ilk çocuk, 23,43'ü ortanca çocuk, %35'56'sı da son çocuktur. Öğrencilerin anne öğrenim düzeyine göre %59,41' i ilköğretim mezunu, 30,96'sı lise mezunu ve %9'u üniversite mezunu, 0,632'ü de lisans üstü mezunudur. Öğrencilerin baba öğrenim düzeyine göre %43,93'ü ilköğretim mezunu, %35'15'i lise mezunu ve %18,2'si üniversite mezunu, %2,72 lisans üstü mezunudur. Lise son sınıfa devam eden öğrencilerin algılanan gelir düzeyine göre %4,39'u yetersiz, %57,74'ü orta, %35,36'sı iyi, %2,51'i çok iyi gelir düzeyine sahiptir. Lise son sınıfa devam eden öğrencilerin algıladıkları akademik başarı düzeyine göre %7,74'ü kötü, 45,82'si orta, %40,38'i iyi, %6,07'si çok iyi başarı düzeyine sahiptir.

3.3. Veri Toplama Araçları

Araştırmada veri toplama aracı olarak Duyarlı Sevgi Ölçeği, Olumlu Sosyal Davranış Eğilimi Ölçeği, ergenler için Leuven Algılanan Anne-Baba Tutumu Ölçeği ve Kişisel Bilgi Formu kullanılmıştır.

3.3.1. Duyarlı Sevgi Ölçeği (DSA):

Sprecher ve Fehr (2005) tarafından geliştirilen Duyarlı Sevgi Ölçeği, Akın ve Eker (2011) tarafından Türkçeye uyarlanmıştır. Ölçeğin uyarlama çalışması 356 lise son sınıf öğrencisi üzerinde gerçekleştirilmiştir. Yapılan faktör analizleri sonucunda orijinalinde olduğu gibi 21 maddeden oluşan ve öz değeri 1.00'in üzerinde olan tek faktörlü bir yapı elde edilmiştir. Maddelerin faktör yükleri .41 ile .78 arasında sıralanmaktadır. Yapı geçerliği için ölçeğin orijinal formunda bulunan faktörlerin doğrulanması amacıyla doğrulayıcı faktör analizi (DFA) uygulanmıştır. Uyum indeksi değerleri (RMSEA = .079, NFI = .94, CFI = .96, RFI = .93 ve SRMR = .063) olarak bulunmuştur. DSÖ'nün güvenirlik analizlerinde iç tutarlılık Cronbach α güvenirlik katsayısı .89 olarak bulunmuştur.

Ölçeğin madde-toplam korelasyonlarının ise .28 ile .70 arasında sıralandığı görülmüştür.7'li Likert (1 Benim için hiç doğru değil -7 Benim için tamamen doğru) türü bir ölçme aracı olan DSÖ 21 maddeden oluşmakta ve katılımcılardan her bir maddede yer

alan açıklamaya katılma oranlarını belirlemeleri istenmektedir. Ölçekte yer alan tüm maddelerin puanları toplanarak toplam bir duyarlı sevgi puanı elde edilebilmektedir. Ölçekteki olası puanların ranjı 21 ile 147 arasında değişmektedir.

Ölçekten alınan yüksek puanlar ilgili bireyin duyarlı sevgi düzeyinin yüksek olduğunu göstermektedir. Ölçeğin iç tutarlılık güvenirlik katsayısı 0,95 olarak bulunmuştur. DSÖ'nün ölçüt bağıntılı geçerlik çalışmasında ölçeğin empati ve yardımseverlik ile pozitif ilişkili olduğu görülmüştür. Geçerlik ve güvenirlik çalışmalarından elde edilen sonuçlar DSÖ'nün geçerlik ve güvenirliğinin sağlandığını göstermektedir.

3.3.2. Olumlu Sosyal Davranış Eğilimi (OSDE):

Carlo ve Randall (2002) tarafından olumlu sosyal davranışları ölçmek amacıyla geliştirilen ölçeğin Türkçe' ye uyarlama çalışması Kumru ve diğerleri (2004) tarafından yapılmıştır. Toplam 25 maddeden oluşan ölçeğin altı alt ölçeği bulunmaktadır. Ön ve orta ergenlik döneminde yer alan gençler ile yapılan çalışmada Cronbach alfa katsayıları her iki yaş grubunda sırası ile "Kamusal Olumlu Sosyal Davranışlar Alt Ölçeği" için .76 - .86 arasında, "Duygusal Olumlu Sosyal Davranışlar Alt Ölçeği" için .82 - .86 arasında, "Özgeci Olumlu Sosyal Davranışlar Alt Ölçeği" için .59 - .80 arasında, "İtaatkar Olumlu Sosyal Davranışlar Alt Ölçeği" için, .75 -.80 arasında, "Gizli Olumlu Sosyal Davranışlar Alt Ölçeği" için .76 - .84 arasında ve "Acil Durumlarda Olumlu Sosyal Davranışlar Alt Ölçeği" için .71 ve .75 arasında değişmektedir. Ayrıca alt ölçeklerin iki hafta ara ile yapılan test-tekrar- test güvenirlik katsayıları .54 ile .82 arasında değişmektedir.

Bu çalışmada ölçeğin 23-maddelik formu kullanılmıştır. Her bir madde 5 dereceli ölçek (1- beni iyi tanımlamıyor; 5- beni çok iyi tanımlıyor) üzerinden değerlendirilmiştir.

Ayrıca aynı çalışmada alt ölçekler ile sempati, başkalarının bakış açısı alma ve ahlaki muhakeme gibi kuramsal olarak yakın değişkenler arasında anlamlı düzeyde ilişki bulunmasına karşın dil becerisi, sosyal çekicilik ve kişisel sıkıntı gibi kuramsal olarak farklı kavramların ilişkili bulunmaması, ölçeğin ayırt edici geçerliği için bir gösterge olarak değerlendirilmiştir.

3.3.3. Leuven Algılanan Ana Babalık Ölçeği/Ergen Formu (LAAÖ/E):

Soenens, Beyers ve Goossens (2004) tarafından ergenlerin ebeveyn davranışlarına yönelik algılarını belirlemek amacıyla geliştirilmiştir. LAAÖ/E duyarlık, özerklik desteği, psikolojik kontrol ve davranışsal denetim olarak isimlendirilen dört alt boyuttan oluşmaktadır. Bu alt boyutlardan duyarlık, anne ve babadan algılanan destek ve yakınlığın derecesini; özerklik desteği, ergenin aldığı karar ve yaptığı planların anne-babası tarafından desteklenme durumunu; psikolojik kontrol, ergenin özellikle psikolojik yaşantılarına karışmaya yönelik zorlayıcı ve müdahale edici kontrol sürecini; davranışsal denetim, kurallar ve ilkelerle anne ve babanın etkin kontrol davranışını ölçmektedir. Her alt boyutunda 7 madde bulunan ölçek, 28 maddeden oluşmaktadır. Ergenlerin anne babalarının kendilerine yönelik davranışlarını değerlendirdikleri ölçekte her bir maddeyi 1-5 (1-hiç doğru değil, 2-genellikle doğru değil, 3-biraz doğru, 4-genellikle doğru, 5-her zaman doğru) arasında derecelendirmeleri istenmektedir. Ölçek toplam puan vermemekte, her alt boyut için ayrı puan hesaplanmaktadır.

LAAÖ/E'nin Türk kültürüne uyarlaması Sevim (2014) tarafından yapılmıştır. Ölçeğin yapı geçerliğine ilişkin çalışması Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi, Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi ve İstanbul, Ankara, Niğde, Kahramanmaraş ve Siirt illerinde Milli Eğitim Bakanlığına bağlı liselerde okuyan 14-23 yaş arası 643 katılımcıdan elde edilen verilerle gerçekleştirilmiştir.

Yapılan ilk analiz sonuçlarında anne ve baba formlarında bazı maddelerin faktör yükleri düşük olduğundan analizden çıkarılmış ve modifikasyon uyarıları dikkate alınarak model yeniden test edilmiştir. Ölçeğin yapı geçerliğini test etmek amacıyla yapılan doğrulayıcı faktör analizi sonucunda, dört faktörlü model (duyarlılık, özerklik desteği, psikolojik kontrol ve davranışsal denetim) hem anne (x^2=646.94, SRMR=.06, CFI=.97, RMSEA=.06) hem de baba (x^2=647.88, SRMR=.07, CFI=.96, RMSEA=.07) formu için doğrulanmış ancak orjinal ölçekte 28 olan madde sayısının ergen-anne sürümü için 21, ergen-baba sürümü için 19'a düştüğü görülmüştür. Yapı geçerliliğinin incelenmesinin ardından ölçüt bağıntılı geçerlik durumu araştırılmış ve ölçeğin Ana-Baba ve Akrana Bağlanma Ölçeği (AABÖ), Beck Depresyon Envanteri ve Stresle Baş Etme Ölçeği ile ilişkisi incelenmiştir. Yapılan analizler sonucunda ölçeğin ölçüt bağıntılı geçerliğinin olduğu bulunmuştur.

Uyarlama çalışmasında ölçeğin iç tutarlılık güvenirliğine ilişkin sonuçlar, ergen-anne sürümünde duyarlılık .88, davranışsal denetim .58, psikolojik kontrol .81 ve özerklik desteği .72; ergen-baba sürümünde ise duyarlılık .91, davranışsal denetim .78, psikolojik kontrol .77 ve özerklik desteği .67 olarak hesaplanmıştır.

Algılanan Ana-Babalık Ölçeği madde toplam korelasyonları incelendiğinde, ergen-anne sürümünde duyarlılık .55-.77, davranışsal denetim .30-.56, psikolojik kontrol .53-.67 ve özerklik desteği .52-.70; ergen-baba sürümünde ise duyarlılık.67- .81, davranışsal denetim .52-.70, psikolojik kontrol .47-.55 ve özerklik desteği .30-.55 arasında olduğu görülmüştür.

3.3.4. Kişisel Bilgi Formu

Kişisel Bilgi Formu araştırmacı tarafından öğrencilerin cinsiyet, kardeş sayıları, doğum sıraları, algıladıkları akademik başarı düzeyleri, anne baba eğitim düzeyleri, ailenin algılanan gelir düzeyleri gibi değişkenleri öğrenmek amacı ile hazırlanmıştır. Gizlilik ilkesinden hareketle öğrencilerden kimlik bilgisi alınmamıştır.

3.4. Verilerin Toplanması

Araştırmada kullanılan ölçeklere ait izinler araştırmacı tarafından, ölçeğin geliştiricileri, uyarlayıcıları, geçerlilik ve güvenilirlik çalışmalarını yapan kişilerden e-posta yolu ile alınmıştır.

Veriler toplanmadan önce Ordu Valiliği ve Ordu İl Milli Eğitim Müdürlüğü ile yazışmalar yapılarak resmi izinler alınmıştır. Gerekli kurumlardan izin işlemleri alındıktan sonra resmi izin belgesi ile ilgili okullara gidilerek okul idaresinin bilgisi dahilinde 5 farklı lisede 478 lise son sınıf öğrencine ölçekler uygulanmıştır.

Uygulama öncesi öğrencilere araştırmanın amacı, kapsamı ve veri toplama araçları hakkında bilgilendirme yapılmıştır. Ölçekler çalışmanın yürütüldüğü okuldan aynı gün içinde toplanmıştır. Ölçeklerin doldurulmasında gönüllülük esası uygulanmış, çalışmaya katılmak istemeyen öğrencilere ölçekler uygulanmamıştır.

3.5. Verilerin Analizi

Bu araştırmanın amacı lise son sınıfa devam eden öğrencilerin duyarlı sevgi düzeyleri, olumlu sosyal davranış eğilimi ve algılanan anne-baba tutumları arasındaki ilişkilerin incelenmesidir.

Aynı zamanda öğrencilerin algılanan anne-baba tutumları, duyarlı sevgi düzeyleri, olumlu sosyal davranış eğilimlerinin anne-baba tutumu, cinsiyet, kardeş sayısı, doğum sırası, ailenin algılanan gelir durumu, katılımcıların algıladıkları akademik başarı düzeyi, anne-babanın eğitim düzeyi değişkenleri açısından anlamlı düzeyde farklılaşıp farklılaşmadığı da incelenecektir.Bu çalışmada elde edilen veriler SPSS 20 paket programı ile analiz edilmiştir.

Değişkenlerin normal dağılımdan gelme durumları araştırılırken birim sayıları nedeniyle Shapiro Wilk's' den yararlanılmıştır. Sonuçlar yorumlanırken anlamlılık düzeyi olarak 0,05 kullanılmış olup; $p<0,05$ olması durumunda değişkenlerin normal dağılımdan gelmediği, $p>0,05$ olması durumunda ise değişkenlerin normal dağılımdan geldikleri belirtilmiştir. Gruplar arasındaki farklılıklar incelenirken değişkenlerin normal dağılımdan gelmemesi nedeniyle Mann Whitney U ve Kruskal Wallis-H Testlerinden yararlanılmıştır.

Kruskal Wallis-H Testinde anlamlı farklılıkların görülmesi durumunda Post-Hoc Çoklu Karşılaştırma Testi ile aralarında farklılık olan gruplar belirlenmiştir. Normal dağılımdan gelmeyen değişkenler arasındaki ilişkiler incelenirken Spearman's Korelasyon Katsayısından yararlanılmıştır. Değişkenler arasındaki korelasyon sonuçları yorumlanırken anlamlılık düzeyi olarak 0,05 kullanılmış olup; $p<0,05$ olması durumunda anlamlı bir ilişkinin olduğu, $p>0,05$ olması durumunda ise anlamlı bir ilişkinin olmadığı belirtilmiştir. Değişkenler arasındaki farklılığa ilişkin sonuçlar yorumlanırken anlamlılık düzeyi olarak 0,05 kullanılmış olup; $p<0,05$ olması durumunda anlamlı bir farklılığın olduğu, $p>0,05$ olması durumunda ise anlamlı bir farklılığın olmadığı belirtilmiştir.

BÖLÜM IV

BULGULAR

Bu bölümde araştırmanın temel ve alt problemlerine ilişkin yapılan analiz sonuçlarına yer verilmiştir. Araştırma sorularına ilişkin veriler sırası ile ele alınacaktır.

4.1. Lise Son Sınıf Öğrencilerinin Duyarlı Sevgi Düzeyleri, Olumlu Sosyal Davranış Eğilimleri İle Algılanan Anne-Baba Tutumu Arasındaki İlişkilere İlişkin Bulgular

Lise son sınıf öğrencilerinin duyarlı sevgi düzeyleri, olumlu sosyal davranış eğilimleri ve algıladıkları anne-baba tutumları arasındaki ilişkiyi inceleyen bulgular tablo 3, tablo 4 ve tablo 5'te gösterilmektedir.

Tablo 3

Öğrencilerin Duyarlı Sevgi Düzeyi İle Olumlu Sosyal Davranış Eğilimi Arasındaki İlişkiye Dair Korelasyon Testi Sonuçları

Olumlu Sosyal Davranış Eğilimi	Duyarlı Sevgi Düzeyi Toplam Puanı		
	R	p	n
Kamusal Olumlu Sosyal Davranış	-0,005	0,907	478
Duygusal Olumlu Sosyal Davranış	,473**	0	478
Özgeci Olumlu Sosyal Davranış	-0,037	0,42	478
Acil Durumlarda Olumlu Sosyal Davranış	430**	0	478
İtaatkâr Olumlu Sosyal Davranış	,458**	0	478
Gizli Olumlu Sosyal Davranış	,384**	0	478
Olumlu Sosyal Davranış Eğilimi Toplam Puanı	,537**	0	478

Tablo 3 incelendiğinde duyarlı sevgi düzeyi ile duygusal olumlu sosyal davranış (r=0,473; p<0,05), acil durumlarda olumlu sosyal davranış (r=0,430; p<0,05), itaatkâr olumlu sosyal davranış (r=0,458; p<0,05), gizli olumlu sosyal davranış (r=0,384; p<0,05) arasında istatistiksel olarak pozitif ilişki bulunduğu görülmektedir. Bu ilişkiler zayıf ve aynı yönlüdür. Duygusal, acil durumlarda, itaatkar, gizli olumlu sosyal davranış arttıkça duyarlı sevgi düzeyi de artmaktadır. Bu sonuca göre lise son sınıf öğrencilerinin duygusal uyarıcıların bulunduğu ortamlarda ya da acilen müdahale edilmesi gereken durumlarda, başkalarının ricası ya da isteği olduğu zaman ya da yardım etme davranışları gizli kaldığında yakın olsalar da olmasalar da diğer insanları anlama ve yardım etme davranışları artış gösterdiği sonucuna çıkarılabilir.

Olumlu sosyal davranış eğilimi (r=0,537; p<0,05) ile duyarlı sevgi düzeyi arasında istatistiksel olarak anlamlı pozitif bir ilişki bulunduğu görülmektedir. Bu ilişki zayıf ve aynı yönlüdür. Olumlu sosyal davranış eğilimi arttıkça duyarlı sevgi düzeyi de artmaktadır. Bu sonuca bağlı olarak lise son sınıf öğrencilerinin başkalarına fayda sağlamaya yönelik davranışları arttıkça diğer insanlara karşı duyarlılıklarının da artış gösterdiği sonucuna çıkarılabilir.

Duyarlı sevgi düzeyi ile kamusal olumlu sosyal davranış ve özgeci olumlu sosyal davranış arasında anlamlı bir ilişki bulunmadığı görülmektedir.

Tablo 4

Öğrencilerin Duyarlı Sevgi Düzeyi İle Algılanan Anne-Baba Tutumu Puanları Arasındaki İlişkiye Dair Korelasyon Testi Sonuçlar

Algılanan Anne-Baba Tutumu		Duyarlı Sevgi Düzeyi Toplam Puanı
Anne-Duyarlılık	r	,206**
	p	0
	n	478
Anne-Davranışsal Denetim	r	0,041
	p	0,374
	n	478
Anne-Psikolojik Kontrol	r	0,02
	p	0,67
	n	478
Anne-Özerklik Desteği	r	,164**
	p	0
	n	478

Baba-Duyarlılık	r	,220**
	p	0
	n	478
Baba-Davranışsal Denetim	r	-0,015
	p	0,736
	n	478
Baba-Psikolojik Kontrol	r	-0,004
	p	0,925
	n	478
Baba-Özerklik Desteği	r	,155**
	p	0,001
	n	478

Tablo 4 incelendiğinde anne-duyarlılık düzeyi (r=0,206;p<0,05),anne özerklik desteği (r=0,206;p<0,05), baba duyarlılık (r=0,220;p<0,05),baba özerklik desteği (r=0,155;p<0,05) ile duyarlı sevgi düzeyi arasında istatistiksel olarak anlamlı pozitif bir ilişki bulunduğu görülmektedir. Bu ilişki zayıf ve aynı yönlüdür. Anne ve baba için duyarlılık ve özerklik desteği arttıkça duyarlı sevgi düzeyinin de arttığı sonucu çıkarılabilir. Bu sonuca göre lise son sınıf öğrencileri anne ve babaları tarafından ebeveyn desteği ve yakınlığını hissettiklerinde, sıcak ve sevgiye dayalı ilişkiler kurduklarında, kendi başlarına karar vermeleri konusunda cesaretlendirildiklerinde yakın olunan insanlara, yabancılara ya da tüm insanlığa karşı duyulan önemseme, ilgi, duyarlılık ve özellikle diğer insanlar acı çektiğinde ve yardıma ihtiyacı olduğunda destekleme, yardım etme davranışlarının arttığı sonucu çıkarılabilir.

Annenin davranışsal denetim ve psikolojik kontrol düzeyi ile babanın davranışsal denetim ve psikolojik kontrol düzeyi ile duyarlı sevgi düzeyi arasında anlamlı bir ilişki bulunmadığı görülmektedir.

Tablo 5

Öğrencilerin Olumlu Sosyal Davranış Eğilimi ile Algılanan Anne-Baba Tutumu Arasındaki İlişkiye Dair Korelasyon Testi Sonuçları

Algılanan Anne-Baba Tutumu		Kamusal Olumlu Sosyal Davranış	Duygusal Olumlu Sosyal Davranış	Özgeci Olumlu Sosyal Davranış	Acil Durumlarda Olumlu Sosyal Davranış	İtaatkâr Olumlu Sosyal Davranış	Gizli Olumlu Sosyal Davranış	Olumlu Sosyal Davranış Eğilimi Toplam Puanı
Anne-Duyarlılık	r	0,044	,166**	-0,075	,120**	,210**	,198**	,194**
	p	0,339	0	0,099	0,009	0	0	0
	n	478	478	478	478	478	478	478
Anne-Davranışsal Denetim	r	-,230**	,120**	,260**	-0,026	0,035	,187**	,174**
	p	0	0,009	0	0,577	0,448	0	0
	n	478	478	478	478	478	478	478
Anne-Psikolojik Kontrol	r	,163**	0,037	-,225**	,091*	0,014	-0,068	-0,042
	p	0	0,416	0	0,047	0,761	0,138	0,36
	n	478	478	478	478	478	478	478
Anne-Özerklik Desteği	r	,133**	,091*	-,180**	,146**	,152**	,131**	,118*
	p	0,004	0,046	0	0,001	0,001	0,004	0,01
	n	478	478	478	478	478	478	478
Baba-Duyarlılık	r	-0,025	,170**	-0,005	,099*	,265**	,213**	,217**
	p	0,58	0	0,918	0,031	0	0	0
	n	478	478	478	478	478	478	478
Baba-Davranışsal Denetim	r	-,181**	,093*	,245**	-0,067	-0,031	,090*	,101*
	p	0	0,043	0	0,143	0,506	0,048	0,027
	n	478	478	478	478	478	478	478
Baba-Psikolojik Kontrol	r	,217**	-0,012	-,229**	0,052	0,025	-,126**	-0,085
	p	0	0,79	0	0,26	0,583	0,006	0,062
	n	478	478	478	478	478	478	478
Baba-Özerklik Desteği	r	0,049	,103*	-0,086	,124**	,148**	,120**	,128**
	p	0,286	0,025	0,061	0,007	0,001	0,009	0,005
	n	478	478	478	478	478	478	478

Tablo 5 incelendiğinde anne-davranışsal denetim düzeyi (r=-0,230; p>0,05) baba-davranışsal denetim düzeyi (r=-0,181; p<0,05) ile kamusal olumlu sosyal davranış arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki bulunduğu görülmektedir. Bu ilişki zayıf ve ters yönlüdür. Anne ve babanın davranışsal denetim düzeyi arttıkça kamusal olumlu sosyal davranış azalmaktadır. Bu sonuca göre lise son sınıf öğrencilerinin ebeveynlerinin iletişim kanallarını kullanarak uygun davranışı öğretmeye çalışma düzeyi arttıkça, bireyin başkalarının onayını almaya yönelik gösterdiği olumlu sosyal davranışların azaldığı sonucu çıkarılabilir.

Anne-psikolojik kontrol düzeyi (r=0,163; p<0,05), baba-psikolojik kontrol düzeyi (r=0,217;p<0,05), anne-özerklik desteği (r=0,133; p<0,05) ile kamusal olumlu sosyal davranış arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunduğu görülmektedir. Bu ilişki zayıf ve aynı yönlüdür. Anne ve babanın psikolojik kontrol düzeyi arttıkça kamusal olumlu sosyal davranış da artmaktadır. Bu sonuca bağlı olarak lise son sınıf öğrencilerinin bakış açılarının dikkate alınmadığı, düşünce ve duygularını ifade etme biçimlerinin ebeveynleri tarafından kısıtlandığı ya da engellendiği durumlar arttığı zaman başkalarının saygınlığını kazanmak için gösterdiği olumlu sosyal davranışların arttığı sonucuna varılabilir.

Anne özerklik desteği arttıkça kamusal olumlu sosyal davranışın da arttığı görülmektedir. Buna göre anneleri tarafından kendi başına karar alabilmesi desteklenmiş olan lise son sınıf öğrencilerinin başkalarının onayını almaya yönelik gösterdiği kamusal olumlu sosyal davranışların da arttığı söylenebilir.

Anne-duyarlılık düzeyi (r=0,166;p<0,05), baba-duyarlılık düzeyi(r=0,170; p<0,05) anne-davranışsal denetim düzeyi(r=0,120;p<0,05), baba-davranışsal denetim düzeyi (r=0,093; p<0,05) anne-özerklik desteği düzeyi (r=0,091;p<0,05),baba-özerklik desteği (r=0,103;p<0,05) ile duygusal olumlu sosyal davranış eğilimi arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki bulunduğu görülmektedir. Bu ilişki zayıf ve aynı yönlüdür. Anne ve babanın duyarlılık düzeyi, davranışsal denetim düzeyi ve özerklik desteği arttıkça duygusal olumlu sosyal davranışın da artmaktadır. Bu sonuca göre ebeveynleri tarafından desteklenen ve değer gören, davranışları ebeveynleri tarafından takip edilen ve bir birey olarak görülen lise son sınıf öğrencilerinin duygusal uyarıcıların olduğu ortamlarda olumlu sosyal davranışlarının da arttığı sonucu çıkarılabilir.

Anne-davranışsal denetim düzeyi (r=0,260;p<0,05), baba-davranışsal denetim düzeyi (r=0,245;p<0,05) ile özgeci olumlu sosyal davranış puanları arasında istatistiksel olarak

anlamlı ilişki bulunduğu görülmektedir. Bu ilişki zayıf ve aynı yönlüdür. Anne ve babanın davranışsal denetim düzeyi arttıkça özgeci olumlu sosyal davranış da artmaktadır. Bu sonuca göre ebeveynleri tarafından izlenen ve davranışları denetlenen lise son sınıf öğrencilerinin başkalarının ihtiyaçlarını ve iyiliklerini önemseme güdüsüyle gösterdiği özgeci olumlu sosyal davranışların da arttığı sonucuna varılabilir.

Anne-psikolojik kontrol düzeyi ($r=-0,225;p<0,05$), baba-psikolojik kontrol düzeyi ($r=-0,229;\ p<0,05$), anne-özerklik desteği($r=-0,180;\ p<0,05$) ile özgeci olumlu sosyal davranış arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki bulunduğu görülmektedir. Bu ilişki zayıf ve ters yönlüdür. Anne ve babanın psikolojik kontrol düzeyi arttıkça özgeci olumlu sosyal davranış azalmaktadır. Buna bağlı olarak ebeveynlerin lise son sınıf öğrencilerini, kendilerinin belirlediği kural ve amaçlara göre davranmaya zorlama davranışları arttıkça lise son sınıf öğrencilerinin başkalarını önemsemesine yönelik olan özgeci olumlu sosyal davranışın azaldığı sonucuna varılabilir.

Anne özerklik desteği arttıkça özgeci olumlu sosyal davranış azaldığı görülmektedir. Buna göre annesi tarafından bağımsız bir birey olarak gördüğü destek artan lise son sınıf öğrencilerinin, başkalarının iyiliğini düşünerek sergilediği özgeci olumlu sosyal davranışın azaldığı sonucuna varılabilir.

Anne-duyarlılık düzeyi($r=0,120;p<0,05$),baba-duyarlılık($r=0,099;p<0,05$),anne-psikolojik kontrol düzeyi ($r=0,091;p<0,05$), anne-özerklik desteği($r=0,146;p<0,05$),baba-özerklik desteği($r=0,124;p<0,05$) ile acil durumlarda olumlu sosyal davranış arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki bulunduğu görülmektedir. Bu ilişki zayıf ve aynı yönlüdür. Annenin ve babanın duyarlılık düzeyi ve özerklik desteği arttıkça acil durumlarda olumlu sosyal davranış puanlarının da arttığı söylenebilir.

Annenin psikolojik kontrol düzeyi arttıkça acil durumlarda olumlu sosyal davranış puanları da arttığı görülmektedir. Bu sonuca göre ebeveynlerinin sıcak ve sevgi dolu yaklaştığı, tek başına karar vermesine izin verdiği durumlarda lise son sınıf öğrencilerinin acil durumlarda sergilediği olumlu sosyal davranışlar artmaktadır. Aynı zamanda annelerin lise son sınıf öğrencileri üzerinde kurduğu psikolojik baskı arttıkça bireylerin acil durumlarda sergilediği olumlu sosyal davranışın da arttığı söylenebilir.

Anne-duyarlılık düzeyi($r=0,210;p<0,05$),baba-duyarlılık düzeyi($r=0,265;p<0,05$),anne-özerklik desteği ($r=0,152;p<0,05$),baba-özerklik desteği($r=0,148;p<0,05$) ile itaatkâr olumlu sosyal davranış arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki bulunduğu görülmektedir.

Bu ilişki zayıf ve aynı yönlüdür. Annenin ve babanın-duyarlılık düzeyi ve özerklik desteği arttıkça itaatkâr olumlu sosyal davranış da artmaktadır. Buna bağlı olarak ebeveynlerin lise son sınıf öğrencilerine verdiği değer ve gösterdiği duyarlılık artıkça, bireylerin başkalarının isteği doğrultusunda sergilediği itaatkâr olumlu sosyal davranışların arttığı sonucuna varılabilir.

Anne-duyarlılık düzeyi (r=0,198;p<0,05),baba-duyarlılık düzeyi(r=0,213;p<0,05),anne-davranışsal denetim(r=0,187;p<0,05),baba-davranışsal denetim(r=0,090;p<0,05),anne-özerklik desteği(r=0,131;p<0,05),baba-özerklik desteği(r=0,120;p<0,05) ile gizli olumlu sosyal davranış arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki bulunduğu görülmektedir. Bu ilişki zayıf ve aynı yönlüdür. Annenin ve babanın duyarlılık düzeyleri, davranışsal denetimleri ve özerklik desteği arttıkça gizli olumlu sosyal davranış puanları da artmaktadır. Bu sonuca göre ebeveynlerin lise son sınıfa devam eden çocukları üzerindeki olumlu denetimini arttırdığı, bununla birlikte çocuklarının davranışlarını dikkate alarak bireysel hareket etmesini desteklediği durumlar arttıkça bireylerin başkaları bilmeden yaptığı gönüllü davranışları arttığı sonucuna varılabilir.

Baba-psikolojik kontrol düzeyi (r=-0,126; ;p<0,05) ile gizli olumlu sosyal davranış arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki bulunduğu görülmektedir. Bu ilişki zayıf ve ters yönlüdür. Baba-psikolojik kontrolü arttıkça gizli olumlu sosyal davranış azalmaktadır. Buna bağlı olarak babaların lise son sınıfa devam eden çocuklarının hareketleri, duyguları ve düşünceleri üzerinde kurduğu baskı arttıkça lise son sınıf öğrencilerinin gizli olarak yaptığı gönüllü olumlu sosyal davranışların azaldığı söylenebilir.

Anne-duyarlılık düzeyi(r=0,194;p<0,05),baba-duyarlılık düzeyi(r=0,217;p<0,05),anne-davranışsal denetim düzeyi (r=0,174;p<0,05), baba-davranışsal denetim düzeyi(r=0,101;p<0,05),anne-özerklik desteği (r=0,118;p<0,05), baba-özerklik desteği(r=0,128;p<0,05) ile olumlu sosyal davranış eğilimi arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki bulunduğu görülmektedir. Bu ilişki zayıf ve aynı yönlüdür. Annenin ve babanın duyarlılık, davranışsal denetim düzeyleri ve özerklik desteği arttıkça olumlu sosyal davranış eğilimi de artmaktadır.

4.2. Lise Son Sınıf Öğrencilerinin Duyarlı Sevgi Düzeyleri, Olumlu Sosyal Davranış Eğilimleri İle Algılanan Anne-Baba Tutumunun Cinsiyete Göre Farklılıklarına İlişkin Bulgular

Lise son sınıf öğrencilerinin duyarlı sevgi düzeyleri, olumlu sosyal davranış eğilimleri ile algılanan anne-baba tutumunun cinsiyete göre farklılaşıp farklılaşmadığını inceleyen bulgular tablo 6'te gösterilmektedir.

Tablo 6

Öğrencilerin Cinsiyetlerine Göre Duyarlı Sevgi Düzeyleri, Olumlu Sosyal Davranış Eğilimleri ile Algılanan Anne-Baba Tutumu Arasındaki Farklılığa İlişkin Mann Whitney U Testi Sonuçları

Ölçekler		Cinsiyet						Mann Whitney U Testi		
		n	Mean	Median	Min	Max	ss	Sıra Ort.	z	p
Duyarlı Sevgi Düzeyi Toplam Puanı	Kız	262	101,37	102	32	147	20,8	264,15	-4,297	**0,001**
	Erkek	216	92,6	94,5	23	146	22,2	209,61		
	Toplam	478	97,41	98,5	23	147	21,87			
Kamusal Olumlu Sosyal Davranış	Kız	262	7,25	7	4	20	3,01	208,6	-5,422	**0,001**
	Erkek	216	8,97	8	4	20	3,67	276,98		
	Toplam	478	8,03	7	4	20	3,43			
Duygusal Olumlu Sosyal Davranış	Kız	262	15,56	16	4	20	3,06	269,72	-5,29	**0,001**
	Erkek	216	13,97	14	4	20	3,38	202,85		
	Toplam	478	14,84	15	4	20	3,3			
Özgeci Olumlu Sosyal Davranış	Kız	262	17,92	18	5	25	4,67	269,27	-5,2	**0,001**
	Erkek	216	15,68	15	5	25	4,56	203,39		
	Toplam	478	16,91	17	5	25	4,75			
Acil Durumlarda Olumlu Sosyal Davranış	Kız	262	10,4	10,5	3	15	2,61	256,62	-3,004	**0,003**
	Erkek	216	9,67	10	3	15	2,61	218,74		
	Toplam	478	10,07	10	3	15	2,63			
İtaatkâr Olumlu Sosyal Davranış	Kız	262	7,8	8	2	10	1,8	260,72	-3,748	**0,001**
	Erkek	216	7,06	7	2	10	2,1	213,76		
	Toplam	478	7,47	8	2	10	1,97			

Gizli Olumlu Sosyal Davranış	Kız	262	20,16	21	5	25	4,11	264,74	-4,415	**0,001**
	Erkek	216	18,4	19	5	25	4,48	208,88		
	Toplam	478	19,37	20	5	25	4,37			
Olumlu Sosyal Davranış Eğilimi Toplam Puanı	Kız	262	79,1	79	45	101	9,12	272,33	-5,727	**0,001**
	Erkek	216	73,74	74	43	97	9,95	199,67		
	Toplam	478	76,68	77	43	101	9,87			
Anne-Duyarlılık	Kız	262	27,48	29	7	35	6,53	253,13	-2,38	**0,017**
	Erkek	216	26,28	27	7	35	6,5	222,97		
	Toplam	478	26,94	28	7	35	6,54			
Anne-Davranışsal Denetim	Kız	262	14,15	14	4	20	3,5	283,26	-7,649	**0,001**
	Erkek	216	11,35	11	4	20	4,01	186,43		
	Toplam	478	12,88	13	4	20	3,98			
Anne-Psikolojik Kontrol	Kız	262	12,16	11	5	25	4,6	232,62	-1,202	0,23
	Erkek	216	12,64	12	5	25	4,74	247,84		
	Toplam	478	12,38	12	5	25	4,67			
Anne-Özerklik Desteği	Kız	262	17,74	18	5	25	4,36	234,19	-0,928	0,353
	Erkek	216	18,13	18	5	25	4,6	245,94		
	Toplam	478	17,92	18	5	25	4,47			
Baba-Duyarlılık	Kız	262	26,06	27	7	35	7,09	263,76	-4,234	**0,001**
	Erkek	216	23,21	24	7	35	7,71	210,08		
	Toplam	478	24,77	26	7	35	7,5			
Baba-Davranışsal Denetim	Kız	262	14,24	14	4	20	4,1	274,4	-6,1	**0,001**
	Erkek	216	11,86	11	4	20	4,47	197,17		
	Toplam	478	13,16	13	4	20	4,43			
Baba-Psikolojik Kontrol	Kız	262	10,14	10	4	20	4,26	226,63	-2,248	**0,025**
	Erkek	216	11,06	11	4	20	4,54	255,11		
	Toplam	478	10,55	10	4	20	4,41			
Baba-Özerklik Desteği	Kız	262	13,74	14	4	20	3,89	234,12	-0,941	0,347
	Erkek	216	13,89	15	4	20	4,38	246,02		
	Toplam	478	13,81	14	4	20	4,12			

Tablo 6 incelendiğinde; duyarlı sevgi düzeyi toplam puanları bakımından cinsiyetler arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunduğu görülmektedir ($z=-4,297$; $p<0,05$). Erkek öğrencilerin duyarlı sevgi ölçeği toplam puanı kız öğrencilere göre anlamlı derecede düşüktür. Buna göre kız öğrencilerin erkek öğrencilere oranla yakın oldukları ya da olmadıkları kişilere karşı daha duyarlı ve yardımsever olduğu sonucu çıkarılabilir.

Kamusal olumlu sosyal davranış puanları bakımından cinsiyetler arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunduğu görülmektedir ($z=-5,422$; $p<0,05$). Kız öğrencilerin kamusal olumlu sosyal davranış puanı erkek öğrencilere göre anlamlı derecede düşüktür. Buna bağlı olarak erkek öğrencilerin kız öğrencilere oranla daha çok başkalarının onayını alma ya da ödüllendirilme düşüncesi ile olumlu sosyal davranış gösterdikleri sonucu çıkarılabilir.

Duygusal olumlu sosyal davranış puanları bakımından cinsiyetler arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunduğu görülmektedir ($z=-5,29$; $p<0,05$). Erkek öğrencilerin duygusal olumlu sosyal davranış puanı kız öğrencilere göre anlamlı derecede düşüktür. Buna göre kız öğrencilerin erkek öğrencilere oranla etrafta duygusal uyarıcılar varken daha çok olumlu sosyal davranış gösterdikleri sonucu çıkarılabilir.

Özgeci olumlu sosyal davranış puanları bakımından cinsiyetler arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunduğu görülmektedir ($z=-5,2$; $p<0,05$). Erkek öğrencilerin özgeci olumlu sosyal davranış puanı kız öğrencilere göre anlamlı derecede düşüktür. Buna bağlı olarak erkek öğrencilerin olumlu sosyal davranışlar sergilerken kız öğrencilere oranla daha az karşılık beklediği sonucuna varılabilir.

Acil durumlarda olumlu sosyal davranış puanları bakımından cinsiyetler arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunduğu görülmektedir ($z=-3,004$; $p<0,05$). Erkek öğrencilerin acil durumlarda olumlu sosyal davranış puanı kız öğrencilere göre anlamlı derecede düşüktür. Buna göre kız öğrencilerin, gerçek kriz ya da gereksinimi olan insanlara karşı erkek öğrencilere oranlara daha çok yardım etme davranışı gösterdikleri sonucuna ulaşılabilir.

İtaatkâr olumlu sosyal davranış puanları bakımından cinsiyetler arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunduğu görülmektedir ($z=-3,748$; $p<0,05$). Erkek öğrencilerin itaatkâr olumlu sosyal davranış puanı kız öğrencilere göre anlamlı derecede düşüktür. Araştırma sonuçlarına bağlı olarak erkek öğrencilerin kız öğrencilere oranla olumlu sosyal davranış

sergileme konusunda kendilerine yöneltilen sözlü ya da bedensel talepleri daha az dikkate aldıkları sonucu çıkarılabilir.

Gizli olumlu sosyal davranış puanları bakımından cinsiyetler arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunduğu görülmektedir ($z=-4,415$; $p<0,05$). Erkek öğrencilerin gizli olumlu sosyal davranış puanı kız öğrencilere göre anlamlı derecede düşüktür. Buna bağlı olarak kız öğrencilerin erkek öğrencilere oranla olumlu sosyal davranışlar gösterirken gizliliğe daha çok önem verdikleri sonucuna varılabilir.

Olumlu sosyal davranış eğilimi toplam puanları bakımından cinsiyetler arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunduğu görülmektedir ($z=-5,727$; $p<0,05$). Erkek öğrencilerin olumlu sosyal davranış eğilimi toplam puanı kız öğrencilere göre anlamlı derecede düşüktür. Bu sonuca göre kız öğrencilerin erkek öğrencilere oranla daha çok olumlu sosyal davranışlar gösterdikleri sonucu çıkarılabilir.

Anne-duyarlılık puanları bakımından cinsiyetler arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunduğu görülmektedir ($z=-2,38$; $p<0,05$). Erkek öğrencilerin anne-duyarlılık puanı kız öğrencilere göre anlamlı derecede düşüktür. Buna bağlı olarak kız öğrencilere oranla erkek öğrencilerin annelerinin kendilerine karşı olan davranışlarını, duygularını ve düşüncelerini daha az duyarlı algıladıkları sonucu çıkarılabilir.

Anne-davranışsal denetim puanları bakımından cinsiyetler arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunduğu görülmektedir ($z=-7,649$; $p<0,05$). Erkek öğrencilerin anne-davranışsal denetim puanı kız öğrencilere göre anlamlı derecede düşüktür. Buna bağlı olarak kız öğrencilere oranla erkek öğrencilerin annelerini, kendilerinin duygularını, düşüncelerini davranışlarını daha az denetleyici olarak algıladıkları sonucu çıkarılabilir.

Baba-duyarlılık puanları bakımından cinsiyetler arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunduğu görülmektedir ($z=-4,234$; $p<0,05$). Erkek öğrencilerin baba-duyarlılık puanı kız öğrencilere göre anlamlı derecede düşüktür. Buna bağlı olarak kız öğrencilere oranla erkek öğrencilerin babalarının kendilerine karşı olan davranışlarını, duygularını ve düşüncelerini daha az duyarlı algıladıkları sonucu çıkarılabilir.

Baba-davranışsal denetim puanları bakımından cinsiyetler arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunduğu görülmektedir ($z=-6,1$; $p<0,05$). Erkek öğrencilerin baba-davranışsal denetim puanı kız öğrencilere göre anlamlı derecede düşüktür. Buna bağlı

olarak kızlara oranla erkeklerin babalarını, kendilerinin duygularını, düşüncelerini davranışlarını daha az denetleyici olarak algıladıkları sonucu çıkarılabilir.

Baba-psikolojik kontrol puanları bakımından cinsiyetler arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunduğu görülmektedir (z=-2,248; p<0,05). Kız öğrencilerin baba-psikolojik kontrol puanı erkek öğrencilere göre anlamlı derecede düşüktür. Buna bağlı olarak kızlara oranla erkeklerin daha çok babalarını duygu, düşünce ve yargılarını kendilerine psikolojik baskı kurarak kabul ettiren kişi olarak algıladıkları sonucu çıkarılabilir.

4.3. Lise Son Sınıf Öğrencilerinin Duyarlı Sevgi Düzeyleri, Olumlu Sosyal Davranış Eğilimleri İle Algılanan Anne-Baba Tutumunun Kardeş Sayısına Göre Farklılığına İlişkin Bulgular

Lise son sınıf öğrencilerinin duyarlı sevgi düzeyleri, olumlu sosyal davranış eğilimleri ile algılanan anne-baba tutumunun kardeş sayısına göre farklılaşıp farklılaşmadığını inceleyen bulgular tablo 7'de gösterilmektedir.

Tablo 7.

Öğrencilerin Kardeş Sayısına Göre Duyarlı Sevgi Düzeyleri, Olumlu Sosyal Davranış Eğilimleri İle Algılanan Anne-Baba Tutumu Arasındaki Farklılığa İlişkin Kruskal Wallis H Testi Sonuçları

Ölçekler		Kardeş Sayısı							Kruskal Wallis H Testi	
		n	Mean	Median	Min	Max	ss	Sıra Ort.	C2	p
Duyarlı Sevgi Düzeyi Toplam Puanı	Tek çocuk	28	90,64	93	35	135	26,13	205,16	11,124	**0,025**
	İki kardeş	189	95,56	96	23	146	22,23	226,84		
	Üç kardeş	164	97,01	98,5	32	147	21,18	236,89		
	Dört kardeş	70	103,56	106,5	50	138	19,59	279,31		
	Beş ve üzeri	27	103,85	100	47	139	20,92	276,41		
	Toplam	478	97,41	98,5	23	147	21,87		1-4 2-4 3-4	
Kamusal Olumlu Sosyal Davranış	Tek çocuk	28	7,93	7	4	20	3,43	237,41	6,043	0,196
	İki kardeş	189	7,68	7	4	20	3,43	223,54		
	Üç kardeş	164	8,15	8	4	16	3,36	246,16		

	Dört kardeş	70	8,33	8	4	20	3,54	251,52		
	Beş ve üzeri	27	9	8	4	19	3,48	281,74		
	Toplam	478	8,03	7	4	20	3,43			
Duygusal Olumlu Sosyal Davranış	Tek çocuk	28	14	14	7	19	3,28	200,46		
	İki kardeş	189	14,89	15	4	20	3,43	244,25		
	Üç kardeş	164	14,79	15	7	20	3,22	235,42	4,917	0,296
	Dört kardeş	70	15,39	15,5	7	20	3,07	260,31		
	Beş ve üzeri	27	14,26	15	6	20	3,44	217,54		
	Toplam	478	14,84	15	4	20	3,3			
Özgeci Olumlu Sosyal Davranış	Tek çocuk	28	17,04	18	7	23	4,54	246,38		
	İki kardeş	189	17,49	17	5	25	4,61	255,12		
	Üç kardeş	164	16,4	17	6	25	4,61	224,85	4,982	0,289
	Dört kardeş	70	16,83	16	6	25	5,26	236,86		
	Beş ve üzeri	27	16,04	16	5	24	5,19	218,85		
	Toplam	478	16,91	17	5	25	4,75			
Acil Durumlarda Olumlu Sosyal Davranış	Tek çocuk	28	9,64	9	6	14	2,41	213,73		
	İki kardeş	189	10,05	10	3	15	2,73	240,95		
	Üç kardeş	164	10,3	10	3	15	2,61	252,54	4,972	0,29
	Dört kardeş	70	9,96	10	4	15	2,5	230,36		
	Beş ve üzeri	27	9,44	9	5	15	2,62	200,57		
	Toplam	478	10,07	10	3	15	2,63			
İtaatkâr Olumlu Sosyal Davranış	Tek çocuk	28	6,86	7	3	10	1,94	195,54		
	İki kardeş	189	7,34	8	2	10	2,05	232,76		
	Üç kardeş	164	7,55	8	2	10	1,92	244,01	6,384	0,172
	Dört kardeş	70	7,87	8	4	10	1,87	266,73		
	Beş ve üzeri	27	7,41	7	2	10	1,97	234,28		
	Toplam	478	7,47	8	2	10	1,97			

Gizli Olumlu Sosyal Davranış	Tek çocuk	28	19,46	19,5	13	25	2,7	225,18	1,481	0,83
	İki kardeş	189	19,35	20	5	25	4,69	242,52		
	Üç kardeş	164	19,18	20	7	25	4,23	232,44		
	Dört kardeş	70	19,79	20,5	5	25	4,3	252,75		
	Beş ve üzeri	27	19,41	20	10	25	4,65	241,7		
	Toplam	478	19,37	20	5	25	4,37			
Olumlu Sosyal Davranış Eğilimi Toplam Puanı	Tek çocuk	28	74,93	73	63	94	8,24	206,2	3,715	0,446
	İki kardeş	189	76,81	77	43	97	10,44	245,07		
	Üç kardeş	164	76,38	77	47	96	9,42	234,27		
	Dört kardeş	70	78,16	78,5	53	101	10,13	256,83		
	Beş ve üzeri	27	75,56	76	54	90	9,38	221,89		
	Toplam	478	76,68	77	43	101	9,87			
Anne-Duyarlılık	Tek çocuk	28	28,32	29	16	35	4,45	258,63	1,494	0,828
	İki kardeş	189	26,86	28	7	35	6,96	241,9		
	Üç kardeş	164	26,63	28	9	35	6,42	230,67		
	Dört kardeş	70	27,17	27	10	35	6,18	241,34		
	Beş ve üzeri	27	27,33	28	7	35	7,07	251,74		
	Toplam	478	26,94	28	7	35	6,54			
Anne-Davranışsal Denetim	Tek çocuk	28	11,75	11,5	4	18	3,32	196,82	4,98	0,289
	İki kardeş	189	12,81	13	4	20	4,07	237,21		
	Üç kardeş	164	12,8	13	4	20	4,05	237,4		
	Dört kardeş	70	13,54	14	4	20	3,82	262,39		
	Beş ve üzeri	27	13,3	13	5	20	3,91	253,2		
	Toplam	478	12,88	13	4	20	3,98			
Anne-Psikolojik Kontrol	Tek çocuk	28	11,5	11,5	6	21	4,26	216,13	2,503	0,644
	İki kardeş	189	12,57	12	5	25	4,83	245,34		
	Üç kardeş	164	12,02	11	5	25	4,1	231,14		
	Dört kardeş	70	12,99	13	5	24	5,25	253,71		
	Beş ve üzeri	27	12,52	11	5	25	5,53	236,8		
	Toplam	478	12,38	12	5	25	4,67			

Anne-Özerklik Desteği	Tek çocuk	28	18,96	20	9	24	3,39	272,89	2,942	0,568
	İki kardeş	189	17,86	18	5	25	4,68	238,51		
	Üç kardeş	164	17,8	18	5	25	4,51	235,48		
	Dört kardeş	70	17,63	18	5	25	4,36	229,31		
	Beş ve üzeri	27	18,74	18	5	25	3,98	262,65		
	Toplam	478	17,92	18	5	25	4,47			
Baba-Duyarlılık	Tek çocuk	28	21,96	22	7	35	7,59	184,21	9,113	0,058
	İki kardeş	189	25,13	26	7	35	7,76	248,29		
	Üç kardeş	164	24,7	25	7	35	7,25	236,44		
	Dört kardeş	70	25,87	27,5	7	35	7,18	260,2		
	Beş ve üzeri	27	22,78	24	7	35	7,37	200,22		
	Toplam	478	24,77	26	7	35	7,5			
Baba-Davranışsal Denetim	Tek çocuk	28	12,86	12	4	20	4,36	228,5	4,598	0,331
	İki kardeş	189	12,72	12	4	20	4,56	225,31		
	Üç kardeş	164	13,45	14	4	20	4,18	249,09		
	Dört kardeş	70	13,37	14	4	20	4,57	247,81		
	Beş ve üzeri	27	14,22	13	5	20	4,64	270,46		
	Toplam	478	13,16	13	4	20	4,43			
Baba-Psikolojik Kontrol	Tek çocuk	28	10,96	11	4	20	3,91	256,25	1,81	0,771
	İki kardeş	189	10,52	10	4	20	4,67	236,11		
	Üç kardeş	164	10,41	10	4	20	4,01	237,89		
	Dört kardeş	70	11,07	11	4	20	4,76	253,34		
	Beş ve üzeri	27	9,89	9	4	17	4,57	219,76		
	Toplam	478	10,55	10	4	20	4,41			
Baba-Özerklik Desteği	Tek çocuk	28	13,71	14	4	20	4,52	234,93	7,406	0,116
	İki kardeş	189	14,32	15	4	20	4,23	260,3		
	Üç kardeş	164	13,5	14	4	20	4,02	227,36		
	Dört kardeş	70	13,39	14	4	20	3,93	221,26		
	Beş ve üzeri	27	13,26	14	4	19	3,83	219,7		
	Toplam	478	13,81	14	4	20	4,12			

Tablo 7 incelendiğinde duyarlı sevgi düzeyi bakımından kardeş sayıları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunduğu görülmektedir (c2=11,124; p<0,05). Tek, iki ve üç kardeş olanların duyarlı sevgi düzeyi toplam puanı dört kardeş olanlara göre anlamlı derecede düşüktür.Bu veri analizine bağlı olarak kardeş sayısı arttıkça bireyin tanıdıklarına ve yabancılara karşı gösterdiği duyarlı sevgi eğiliminin de arttığı sonucu çıkarılabilir.

Olumlu sosyal davranış eğilimi ve algılanan anne-baba tutum puanları bakımından kardeş sayıları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmadığı görülmektedir (p>0,05). Buna bağlı olarak kardeş sayısının olumlu sosyal davranışlar ve algılanan anne-baba tutumu üzerinde etkisinin olmadığı sonucu çıkarılabilir.

4.4. Lise Son Sınıf Öğrencilerinin Duyarlı Sevgi Düzeyleri, Olumlu Sosyal Davranış Eğilimleri İle Algılanan Anne-Baba Tutumunun Doğum Sırasına Göre Farklılığına İlişkin Bulgular

Lise son sınıf öğrencilerinin duyarlı sevgi düzeyleri, olumlu sosyal davranış eğilimleri ile algılanan anne-baba tutumunun doğum sırasına göre farklılaşıp farklılaşmadığını inceleyen bulgular tablo 8'de gösterilmektedir.

Tablo 8

Öğrencilerin Doğum Sırasına Göre Duyarlı Sevgi Düzeyleri, Olumlu Sosyal Davranış Eğilimleri İle Algılanan Anne-Baba Tutumu Arasındaki Farklılığa İlişkin Kruskal Wallis H Testi Sonuçları

Ölçekler		Doğum sırası						Kruskal Wallis H Testi	
		n	Mean	Median	Min	Max	ss	Sıra Ort.	c2	p
Duyarlı Sevgi Düzeyi Toplam Puanı	İlk çocuk	196	95,62	98	32	147	23,46	230,38	10,597	**0,005**
	Ortanca çocuk	112	103,12	104,5	32	137	19,15	276,49		
	Son çocuk	170	95,71	96	23	143	21,1	225,65		
	Toplam	478	97,41	98,5	23	147	21,87	3-2 1-2		
Kamusal Olumlu Sosyal Davranış	İlk çocuk	196	8,06	8	4	20	3,38	242,21	3,444	0,179
	Ortanca çocuk	112	8,47	8	4	20	3,64	255,94		
	Son çocuk	170	7,7	7	4	19	3,33	225,54		
	Toplam	478	8,03	7	4	20	3,43			

Duygusal Olumlu Sosyal Davranış	İlk çocuk	196	14,97	15	4	20	3,34	244,41	0,878	0,645
	Ortanca çocuk	112	14,96	15	6	20	3,16	242,88		
	Son çocuk	170	14,62	15	4	20	3,34	231,61		
	Toplam	478	14,84	15	4	20	3,3			
Özgeci Olumlu Sosyal Davranış	İlk çocuk	196	16,99	17	5	25	4,53	241,42	0,111	0,946
	Ortanca çocuk	112	16,87	17	5	25	5,02	240,34		
	Son çocuk	170	16,84	17	6	25	4,84	236,73		
	Toplam	478	16,91	17	5	25	4,75			
Acil Durumlarda Olumlu Sosyal Davranış	İlk çocuk	196	10,12	10	3	15	2,69	242,04	0,268	0,874
	Ortanca çocuk	112	10,14	10	3	15	2,5	241,7		
	Son çocuk	170	9,96	10	3	15	2,66	235,13		
	Toplam	478	10,07	10	3	15	2,63			
İtaatkâr Olumlu Sosyal Davranış	İlk çocuk	196	7,4	8	2	10	2,05	236,4	1,647	0,439
	Ortanca çocuk	112	7,68	8	2	10	1,94	253,8		
	Son çocuk	170	7,4	8	2	10	1,9	233,66		
	Toplam	478	7,47	8	2	10	1,97			
Gizli Olumlu Sosyal Davranış	İlk çocuk	196	19,3	20	5	25	4,21	235,25	0,5	0,779
	Ortanca çocuk	112	19,54	20,5	7	25	4,46	246,78		
	Son çocuk	170	19,32	20	5	25	4,5	239,61		
	Toplam	478	19,37	20	5	25	4,37			
Olumlu Sosyal Davranış Eğilimi Toplam Puanı	İlk çocuk	196	76,84	77	43	101	10,14	240,63	1,472	0,479
	Ortanca çocuk	112	77,67	77,5	53	97	9	250,91		
	Son çocuk	170	75,84	77	43	96	10,07	230,68		
	Toplam	478	76,68	77	43	101	9,87			
Anne-Duyarlılık	İlk çocuk	196	27,48	28,5	9	35	6,21	249,86	3,471	0,176
	Ortanca çocuk	112	27,16	28	7	35	6,64	245,08		
	Son çocuk	170	26,16	27	7	35	6,8	223,89		
	Toplam	478	26,94	28	7	35	6,54			
Anne-Davranışsal Denetim	İlk çocuk	196	12,64	13	4	20	3,99	230,74	2,679	0,262
	Ortanca çocuk	112	13,37	14	4	20	4,13	257,26		
	Son çocuk	170	12,84	13	4	20	3,88	237,9		
	Toplam	478	12,88	13	4	20	3,98			

Anne-Psikolojik Kontrol	İlk çocuk	196	12,38	12	5	25	4,61	239,09	0,594	0,743
	Ortanca çocuk	112	12,18	12	5	25	4,81	232,02		
	Son çocuk	170	12,51	12	5	25	4,67	244,91		
	Toplam	478	12,38	12	5	25	4,67			
Anne-Özerklik Desteği	İlk çocuk	196	18,26	19	5	25	4,33	250,96	3,244	0,197
	Ortanca çocuk	112	17,98	18	5	25	4,62	241,36		
	Son çocuk	170	17,49	18	5	25	4,52	225,07		
	Toplam	478	17,92	18	5	25	4,47			
Baba-Duyarlılık	İlk çocuk	196	24,74	26	7	35	7,55	238,8	1,918	0,383
	Ortanca çocuk	112	25,44	27	7	35	7,6	253,97		
	Son çocuk	170	24,37	25	7	35	7,4	230,77		
	Toplam	478	24,77	26	7	35	7,5			
Baba-Davranışsal Denetim	İlk çocuk	196	13,16	13	4	20	4,67	240,55	1,109	0,574
	Ortanca çocuk	112	13,47	14	4	20	4,62	249,32		
	Son çocuk	170	12,95	13	4	20	4,01	231,82		
	Toplam	478	13,16	13	4	20	4,43			
Baba-Psikolojik Kontrol	İlk çocuk	196	10,54	10	4	20	4,43	239,07	0,014	0,993
	Ortanca çocuk	112	10,57	10	4	20	4,27	240,84		
	Son çocuk	170	10,56	10	4	20	4,51	239,11		
	Toplam	478	10,55	10	4	20	4,41			
Baba-Özerklik Desteği	İlk çocuk	196	13,79	14	4	20	4,38	240,5	0,022	0,989
	Ortanca çocuk	112	13,86	14	4	20	4,02	239,5		
	Son çocuk	170	13,79	14	4	20	3,89	238,34		
	Toplam	478	13,81	14	4	20	4,12			

Tablo 8 incelendiğinde duyarlı sevgi ölçeği toplam puanları bakımından doğum sıraları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunduğu görülmektedir (c2=10,597;< 0,05). İlk ve son çocuk olanların duyarlı sevgi düzeyi toplam puanı ortanca çocuk olanlara göre anlamlı derecede düşüktür. Buna bağlı olarak ortanca çocuğun diğer insanlara ve tanıdığı

insanlara gösterdiği duyarlı davranışlar ilk ve son çocuğa göre daha yüksek olduğu söylenebilir.

Olumlu sosyal davranış eğilimleri ve algılanan anne-baba tutumu puanları bakımından doğum sıraları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmadığı görülmektedir. (p>0,05). Buna göre doğum sırasının olumlu sosyal davranış eğilimleri ve algılanan anne baba tutumu üzerinde etkisinin olmadığı sonucu çıkarılabilir.

4.5. Lise Son Sınıf Öğrencilerinin Duyarlı Sevgi Düzeyleri, Olumlu Sosyal Davranış Eğilimleri İle Algılanan Anne-Baba Tutumunun Gelir Düzeyine Göre Farklılığına İlişkin Bulgular

Lise son sınıf öğrencilerinin duyarlı sevgi düzeyleri, olumlu sosyal davranış eğilimleri ile algılanan anne-baba tutumunun gelir düzeyine göre farklılaşıp farklılaşmadığını inceleyen bulgular tablo 9'da gösterilmektedir.

Tablo 9

Öğrencilerin Gelir Düzeyi Göre Duyarlı Sevgi Düzeyleri, Olumlu Sosyal Davranış Eğilimleri İle Algılanan Anne-Baba Tutumu Arasındaki Farklılığa İlişkin Kruskal Wallis H Testi Sonuçları

Ölçekler		Algılanan gelir düzeyi							Kruskal Wallis H Testi	
		n	Mean	Median	Min	Max	ss	Sıra Ort.	c2	p
Duyarlı Sevgi Düzeyi Toplam Puanı	Yetersiz	21	99,1	101	23	138	28,64	259,1	3,726	0,293
	Orta	276	98,33	99,5	32	147	21,31	245,44		
	İyi	169	96,56	98	35	143	20,67	231,6		
	Çok iyi	12	85,42	84	32	139	34,17	179,83		
	Toplam	478	97,41	98,5	23	147	21,87			
Kamusal Olumlu Sosyal davranış	Yetersiz	21	8,05	7	4	15	3,14	245,4	2,66	0,447
	Orta	276	7,79	7	4	20	3,28	230,82		
	İyi	169	8,41	8	4	20	3,71	252,04		
	Çok iyi	12	8,08	8	4	15	2,97	252,38		
	Toplam	478	8,03	7	4	20	3,43			

Duygusal Olumlu Sosyal davranış	Yetersiz	21	15,52	16	4	20	3,82	275,88	2,379	0,498
	Orta	276	14,87	15	4	20	3,25	239,02		
	İyi	169	14,79	15	4	20	3,33	238,43		
	Çok iyi	12	13,92	14,5	7	17	3,12	201,92		
	Toplam	478	14,84	15	4	20	3,3			
Özgeci Olumlu Sosyal davranış	Yetersiz	21	16,86	16	7	25	5,62	236,33	0,312	0,958
	Orta	276	17,03	17	5	25	4,65	242,16		
	İyi	169	16,69	17	5	25	4,89	235,1		
	Çok iyi	12	17,25	17	12	25	3,62	245,96		
	Toplam	478	16,91	17	5	25	4,75			
Acil Durumlarda Olumlu Sosyal Davranış	Yetersiz	21	9,81	10	3	15	3,43	234,71	4,344	0,227
	Orta	276	9,91	10	3	15	2,59	229,68		
	İyi	169	10,37	11	3	15	2,53	257,11		
	Çok iyi	12	9,75	9,5	5	15	3,47	225,63		
	Toplam	478	10,07	10	3	15	2,63			
İtaatkâr Olumlu Sosyal Davranış	Yetersiz	21	7,33	8	2	10	2,35	237,9	3,651	0,302
	Orta	276	7,34	8	2	10	1,96	229,74		
	İyi	169	7,69	8	2	10	1,93	254,99		
	Çok iyi	12	7,5	8	2	10	2,11	248,46		
	Toplam	478	7,47	8	2	10	1,97			
Gizli Olumlu Sosyal Davranış	Yetersiz	21	18,52	19	5	25	5,1	217,24	0,644	0,886
	Orta	276	19,42	20	5	25	4,34	241,58		
	İyi	169	19,38	20	5	25	4,29	238,45		
	Çok iyi	12	19,33	20	9	25	5,14	245,46		
	Toplam	478	19,37	20	5	25	4,37			
Olumlu Sosyal Davranış Eğilimi Toplam Puanı	Yetersiz	21	76,1	78	43	94	11,5	240,24	0,715	0,87
	Orta	276	76,37	77	43	101	9,81	235,06		
	İyi	169	77,32	77	45	96	9,61	246,37		
	Çok iyi	12	75,83	77,5	47	90	12,39	243,67		
	Toplam	478	76,68	77	43	101	9,87			

Anne-Duyarlılık	Yetersiz	21	25,81	28	7	35	6,27	208,88	6,637	0,084
	Orta	276	26,51	27	7	35	6,46	228,61		
	İyi	169	27,69	29	7	35	6,7	259,4		
	Çok iyi	12	28,08	29	13	35	6,05	263,33		
	Toplam	478	26,94	28	7	35	6,54			
Anne-Davranışsal Denetim	Yetersiz	21	12,19	11	5	20	4,01	212,31	4,995	0,172
	Orta	276	13,16	14	4	20	3,99	248,76		
	İyi	169	12,66	13	4	20	3,88	232,17		
	Çok iyi	12	10,83	11	4	19	4,82	177,25		
	Toplam	478	12,88	13	4	20	3,98			
Anne-Psikolojik Kontrol	Yetersiz	21	13,67	13	5	25	4,92	281,69	4,734	0,192
	Orta	276	12,12	11	5	25	4,42	232,53		
	İyi	169	12,76	12	5	25	5,04	248,84		
	Çok iyi	12	10,75	10,5	5	17	3,98	194,46		
	Toplam	478	12,38	12	5	25	4,67			
Anne-Özerklik Desteği	Yetersiz	21	18,19	19	5	25	4,49	248,05	9,178	**0,027**
	Orta	276	17,47	18	5	25	4,35	223,39		
	İyi	169	18,54	19	5	25	4,61	262,74		
	Çok iyi	12	19	19	9	25	4,43	267,83		
	Toplam	478	17,92	18	5	25	4,47		2-3	
Baba-Duyarlılık	Yetersiz	21	23,48	26	7	35	9,45	230,36	2,986	0,394
	Orta	276	24,35	25	7	35	7,56	231,97		
	İyi	169	25,66	27	7	35	7,16	254,11		
	Çok iyi	12	24,25	24	12	35	6,72	222,83		
	Toplam	478	24,77	26	7	35	7,5			
Baba-Davranışsal Denetim	Yetersiz	21	13,57	13	4	20	5,05	252,4	4,174	0,243
	Orta	276	13,37	13	4	20	4,46	246,5		
	İyi	169	12,92	13	4	20	4,29	231,05		
	Çok iyi	12	11,17	10	4	20	4,45	174,88		
	Toplam	478	13,16	13	4	20	4,43			

Baba-Psikolojik Kontrol	Yetersiz	21	11,52	12	4	20	4,94	268,17	3,417	0,332
	Orta	276	10,29	10	4	20	4,37	231,49		
	İyi	169	10,9	10	4	20	4,34	250,86		
	Çok iyi	12	9,92	9,5	4	20	5,42	213,5		
	Toplam	478	10,55	10	4	20	4,41			
Baba-Özerklik Desteği	Yetersiz	21	14,19	16	4	20	4,79	257,14	4,89	0,18
	Orta	276	13,51	14	4	20	4,18	228,77		
	İyi	169	14,27	15	4	20	3,91	256,42		
	Çok iyi	12	13,42	12,5	8	20	4,19	217,13		
	Toplam	478	13,81	14	4	20	4,12			

Tablo 9 incelendiğinde, anne özerklik desteği puanları bakımından gelir düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunduğu görülmektedir (c2=9,178; <0,05). Geliri orta düzeyde olanların anne-özerklik desteği puanı geliri iyi düzeyde olanlara göre anlamlı derecede düşüktür. Buna göre gelir düzeyi arttıkça lise son sınıf öğrencilerinin düşük ve orta gelirli lise son sınıf öğrencilerine göre annelerini, kendilerinin bağımsızlığını destekleyen kişi olarak algılama düzeylerinin de arttığı sonucuna varılabilir.

Duyarlı sevgi düzeyi ve olumlu sosyal davranış puanları bakımından gelir düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmadığı görülmektedir (p>0,05). Analiz sonuçlarına göre algılanan gelir düzeyinin duyarlı sevgi düzeyi ve olumlu sosyal davranışlar üzerinde anlamlı bir etkisinin olmadığı sonucu çıkarılabilir.

4.6. Lise Son Sınıf Öğrencilerinin Duyarlı Sevgi Düzeyleri, Olumlu Sosyal Davranış Eğilimleri İle Algılanan Anne-Baba Tutumunun Algılanan Akademik Başarı Düzeyine Göre Farklılığına İlişkin Bulgular

Lise son sınıf öğrencilerinin duyarlı sevgi düzeyleri, olumlu sosyal davranış eğilimleri ile algılanan anne-baba tutumunun algılanan akademik başarı düzeyine göre farklılaşıp farklılaşmadığını inceleyen bulgular tablo 10'da gösterilmektedir.

Tablo 10

Öğrencilerin Algılanan Akademik Başarı Düzeyine Göre Duyarlı Sevgi Düzeyleri, Olumlu Sosyal Davranış Eğilimleri İle Algılanan Anne-Baba Tutumu Arasındaki Farklılığa İlişkin Kruskal Wallis H Testi Sonuçları

Ölçekler		Algılan akademik başarı düzeyi						Kruskal Wallis H Testi	
		n	Mean	Median	Min	Max	ss	Sıra Ort.	c2	p
Duyarlı Sevgi Düzeyi Toplam Puanı	Kötü	37	91,57	96	33	122	22,91	210,14	2,49	0,477
	Orta	219	97,33	99	32	147	21,76	238,18		
	İyi	193	98,85	99	23	143	20,6	247,82		
	Çok iyi	29	95,9	96	47	139	28,49	231,55		
	Toplam	478	97,41	98,5	23	147	21,87			
Kamusal Olumlu Sosyal davranış	Kötü	37	7,3	7	4	13	2,6	217,16	6,04	0,11
	Orta	219	8,09	8	4	19	3,44	242,16		
	İyi	193	7,92	7	4	20	3,55	232,65		
	Çok iyi	29	9,21	9	4	16	3,34	293,53		
	Toplam	478	8,03	7	4	20	3,43			
Duygusal Olumlu Sosyal davranış	Kötü	37	13,65	14	4	19	3,16	185,57	7,175	0,067
	Orta	219	14,84	15	4	20	3,34	239,96		
	İyi	193	15,12	15	4	20	3,21	250,87		
	Çok iyi	29	14,59	15	6	20	3,54	229,16		
	Toplam	478	14,84	15	4	20	3,3			
Özgeci Olumlu Sosyal davranış	Kötü	37	17,3	16	8	25	4,66	247,09	4,525	0,21
	Orta	219	16,95	17	6	25	4,73	240,79		
	İyi	193	17,05	17	5	25	4,81	244,42		
	Çok iyi	29	15,21	15	7	25	4,51	187,36		
	Toplam	478	16,91	17	5	25	4,75			

Acil Durumlarda Olumlu Sosyal Davranış	Kötü	37	9,62	10	3	15	2,69	222,43	1,234	0,745
	Orta	219	10,03	10	3	15	2,62	236,86		
	İyi	193	10,14	10	3	15	2,61	243,24		
	Çok iyi	29	10,41	11	5	15	2,86	256,34		
	Toplam	478	10,07	10	3	15	2,63			
İtaatkâr Olumlu Sosyal Davranış	Kötü	37	6,78	7	2	10	1,92	189,88	15,046	**0,002**
	Orta	219	7,25	8	2	10	1,95	223,96		
	İyi	193	7,85	8	2	10	1,88	265,95		
	Çok iyi	29	7,41	8	2	10	2,34	244,17		
	Toplam	478	7,47	8	2	10	1,97	1-3 2-3		
Gizli Olumlu Sosyal Davranış	Kötü	37	17,05	17	5	25	4,81	171	10,759	**0,013**
	Orta	219	19,62	20	5	25	4,17	246,54		
	İyi	193	19,62	20	5	25	4,31	247,15		
	Çok iyi	29	18,72	20	10	25	4,91	222,81		
	Toplam	478	19,37	20	5	25	4,37	1-2 1-3		
Olumlu Sosyal Davranış Eğilimi Toplam Puanı	Kötü	37	71,7	73	43	86	9,56	174,5	10,416	**0,015**
	Orta	219	76,77	78	45	96	9,79	243,3		
	İyi	193	77,7	77	43	101	9,71	250,93		
	Çok iyi	29	75,55	75	54	93	10,3	217,67		
	Toplam	478	76,68	77	43	101	9,87	1-2 1-3		
Anne-Duyarlılık	Kötü	37	24,81	26	13	35	6,23	187,49	13,938	**0,003**
	Orta	219	26,4	28	7	35	6,42	225,65		
	İyi	193	28,04	29	7	35	6,27	264,69		
	Çok iyi	29	26,38	26	7	35	8,42	242,86		
	Toplam	478	26,94	28	7	35	6,54	1-3 2-3		
Anne-Davranışsal Denetim	Kötü	37	12,11	13	4	19	4,34	218,38	8,455	**0,037**
	Orta	219	13,11	13	4	20	3,96	247,65		
	İyi	193	13,03	13	4	20	4,01	244,17		
	Çok iyi	29	11,24	11	7	20	3,21	173,81		
	Toplam	478	12,88	13	4	20	3,98	4-2		

Anne-Psikolojik Kontrol	Kötü	37	11,41	11	5	20	4	216,91	1,559	0,669
	Orta	219	12,39	12	5	25	4,73	239,33		
	İyi	193	12,41	12	5	25	4,48	241,22		
	Çok iyi	29	13,28	12	5	24	6,05	258,19		
	Toplam	478	12,38	12	5	25	4,67			
Anne-Özerklik Desteği	Kötü	37	17,38	17	8	25	4,61	215,69	4,85	0,183
	Orta	219	17,56	18	5	25	4,52	229,12		
	İyi	193	18,35	19	5	25	4,28	252,38		
	Çok iyi	29	18,48	19	5	25	5,02	262,52		
	Toplam	478	17,92	18	5	25	4,47			
Baba-Duyarlılık	Kötü	37	22,89	23	7	35	7,22	198,68	7,986	**0,046**
	Orta	219	24,36	25	7	35	7,74	232,59		
	İyi	193	25,86	27	7	35	6,85	258,23		
	Çok iyi	29	23,07	24	7	35	9,27	219,09		
	Toplam	478	24,77	26	7	35	7,5		1-3	
Baba-Davranışsal Denetim	Kötü	37	12,05	12	4	20	4,71	207,19	2,393	0,495
	Orta	219	13,18	13	4	20	4,29	239,68		
	İyi	193	13,33	13	4	20	4,56	245,43		
	Çok iyi	29	13,31	13	7	20	4,28	239,95		
	Toplam	478	13,16	13	4	20	4,43			
Baba-Psikolojik Kontrol	Kötü	37	11,16	11	4	20	4,12	261,23	1,453	0,693
	Orta	219	10,4	10	4	20	4,56	234,08		
	İyi	193	10,65	10	4	20	4,3	242,66		
	Çok iyi	29	10,28	10	4	18	4,53	231,72		
	Toplam	478	10,55	10	4	20	4,41			
Baba-Özerklik Desteği	Kötü	37	13,51	14	4	20	3,79	225,07	2,612	0,455
	Orta	219	13,7	14	4	20	4,31	237,39		
	İyi	193	14,13	14	4	20	3,81	248,95		
	Çok iyi	29	12,79	13	4	20	4,86	210,98		
	Toplam	478	13,81	14	4	20	4,12			

Tablo 10 incelendiğinde itaatkâr olumlu sosyal davranış puanları bakımından başarı düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunduğu görülmektedir (c2=15,046; <0,05). Başarısı algısı kötü ve orta olan öğrencilerin itaatkâr olumlu sosyal davranış puanı başarı algısı iyi olanlara göre anlamlı derecede düşüktür. Buna bağlı olarak başarısını iyi ve çok iyi algılayan öğrencilerin, başarısını kötü ve orta algılayanlara göre sözlü ve sözsüz bir rica karşısında daha çok olumlu sosyal davranış eğilimi sergilediği söylenebilir.

Gizli olumlu sosyal davranış puanları bakımından başarı düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunduğu görülmektedir (c2=10,759;<0,05). Başarı algısı kötü olan öğrencilerin gizli olumlu sosyal davranış puanı başarı algısı orta ve iyi olanlara göre anlamlı derecede düşüktür. Buna bağlı olarak başarısını iyi ve çok iyi algılayan öğrencilerin, başkalarına yardım ederken başarısını kötü ve orta algılayanlara göre daha çok gizlilik esasına dikkat ettiği sonucuna varılabilir.

Olumlu sosyal davranış eğilimi toplam puanları bakımından başarı düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunduğu görülmektedir (c2=10,416;<0,05). Başarı algısı kötü olan öğrencilerin olumlu sosyal davranış eğilimi toplam puanı başarı algısı orta ve iyi olanlara göre anlamlı derecede düşüktür. Buna göre başarı algısı iyi yönde arttıkça olumlu sosyal davranışların da arttığı sonucu çıkarılabilir.

Anne-duyarlılık puanları bakımından başarı düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunduğu görülmektedir (c2=13,938; <0,05). Başarı algısı kötü ve orta olan öğrencilerin anne-duyarlılık puanı başarı algısı iyi olanlara göre anlamlı derecede düşüktür. Buna bağlı olarak öğrencilerin algıladıkları başarı durumu düştükçe, annelerinin kendilerine gösterdiğini düşündükleri duyarlılık düzeyinin de düştüğü söylenebilir.

Anne-davranışsal denetim puanları bakımından başarı düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunduğu görülmektedir (c2=8,455;<0,05). Başarı algısı çok iyi olan öğrencilerin anne-davranışsal denetim puanı başarı algısı orta olanlara göre anlamlı derecede düşüktür. Buna bağlı olarak başarısını çok iyi şeklinde algılayan öğrencilerin başarısını orta düzeyde algılayanlara göre, annelerini kendilerini izleyen ve denetleyen kişi olarak algılama düzeylerinin arttığı sonucu çıkarılabilir.

Baba-duyarlılık puanları bakımından başarı düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunduğu görülmektedir (c2=7,986; <0,05). Başarı algısı kötü olan öğrencilerin baba-duyarlılık puanı başarısı iyi düzeyde olanlara göre anlamlı derecede düşüktür. Buna

bağlı olarak öğrencilerin algıladıkları başarı durumu düştükçe, babalarının kendilerine gösterdiğini düşündükleri duyarlılık düzeyinin düştüğü sonucuna varılabilir.

Duyarlı sevgi düzeyi puanları bakımından başarı düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmadığı görülmektedir (p>0,05). Buna göre öğrencilerinin algıladıkları başarı düzeyinin duyarlı sevgi düzeyi üzerinde anlamlı bir etkisinin olmadığı sonucu çıkarılabilir.

4.7. Öğrencilerin Duyarlı Sevgi Düzeyleri, Olumlu Sosyal Davranış Eğilimleri İle Algılanan Anne-Baba Tutumunun Anne Öğrenim Düzeyine Göre Farklılığına İlişkin Bulgular

Lise son sınıf öğrencilerinin duyarlı sevgi düzeyleri, olumlu sosyal davranış eğilimleri ile algılanan anne-baba tutumunun anne öğrenim düzeyi ile ilişkisini inceleyen bulgular tablo 11'de gösterilmektedir.

Tablo 11

Öğrencilerin Anne Öğrenim Düzeyine Göre Duyarlı Sevgi Düzeyleri, Olumlu Sosyal Davranış Eğilimleri İle Algılanan Anne-Baba Tutumu Arasındaki Farklılığa İlişkin Kruskal Wallis H Testi Sonuçları

Ölçekler		Anne öğrenim düzeyi						Kruskal Wallis H Testi	
		n	Mean	Median	Min	Max	ss	Sıra Ort.	C2	p
Duyarlı Sevgi Düzeyi Toplam Puanı	İlköğretim	284	97,81	100	32	147	21,62	243,59	4,087	0,13
	Lise	148	95,18	95,5	23	146	22,67	223,21		
	Üniversite ve üzeri	46	102,11	103	51	139	20,23	266,67		
	Toplam	478	97,41	98,5	23	147	21,87			
Kamusal Olumlu Sosyal Davranış	İlköğretim	284	8,33	8	4	20	3,62	249,61	4,282	0,118
	Lise	148	7,68	7	4	16	3,1	228,51		
	Üniversite ve üzeri	46	7,3	7	4	15	3,03	212,42		
	Toplam	478	8,03	7	4	20	3,43			

Duygusal Olumlu Sosyal Davranış	İlköğretim	284	14,84	15	4	20	3,33	240,19	2,21	0,331
	Lise	148	14,64	15	4	20	3,39	230,34		
	Üniversite ve üzeri	46	15,5	16	8	20	2,7	264,72		
	Toplam	478	14,84	15	4	20	3,3			
Özgeci Olumlu Sosyal Davranış	İlköğretim	284	16,6	17	5	25	5,02	231,82	5,323	0,07
	Lise	148	17,05	17	7	25	4,23	240,94		
	Üniversite ve üstü	46	18,37	18,5	7	25	4,38	282,26		
	Toplam	478	16,91	17	5	25	4,75			
Acil Durumlarda Olumlu Sosyal Davranış	İlköğretim	284	9,8	10	3	15	2,62	226,11	8,374	**0,015**
	Lise	148	10,3	10	3	15	2,67	251,9		
	Üniversite ve üzeri	46	10,93	11	6	15	2,36	282,24		
	Toplam	478	10,07	10	3	15	2,63		1-3	
İtaatkâr Olumlu Sosyal Davranış	İlköğretim	284	7,48	8	2	10	2,04	242,37	1,248	0,536
	Lise	148	7,5	8	2	10	1,96	240,58		
	Üniversite ve üzeri	46	7,26	8	3	10	1,61	218,29		
	Toplam	478	7,47	8	2	10	1,97			
Gizli Olumlu Sosyal Davranış	İlköğretim	284	19,36	20	5	25	4,36	239,65	0,698	0,705
	Lise	148	19,23	20	5	25	4,38	234,68		
	Üniversite ve üzeri	46	19,85	20	10	25	4,42	254,08		
	Toplam	478	19,37	20	5	25	4,37			
Olumlu Sosyal Davranış Eğilimi Toplam Puanı	İlköğretim	284	76,41	77	43	101	10,01	237,58	2,41	0,3
	Lise	148	76,41	76,5	43	96	9,75	233,97		
	Üniversite ve üzeri	46	79,22	78,5	63	96	9,14	269,12		
	Toplam	478	76,68	77	43	101	9,87			

Anne-Duyarlılık	İlköğretim	284	26,68	28	7	35	6,46	232,45	2,636	0,268
	Lise	148	27,11	28	7	35	6,65	244,88		
	Üniversite ve üzeri	46	27,93	29,5	7	35	6,67	265,75		
	Toplam	478	26,94	28	7	35	6,54			
Anne-Davranışsal Denetim	İlköğretim	284	13,24	13	4	20	3,97	251,68	6,239	**0,044**
	Lise	148	12,21	13	4	20	3,99	216,84		
	Üniversite ve üzeri	46	12,85	13,5	5	20	3,87	237,23		
	Toplam	478	12,88	13	4	20	3,98		2-1	
Anne-Psikolojik Kontrol	İlköğretim	284	12,38	12	5	25	4,73	239,1	2,666	0,264
	Lise	148	12,7	12	5	25	4,74	249,08		
	Üniversite ve üzeri	46	11,3	11	5	19	3,91	211,15		
	Toplam	478	12,38	12	5	25	4,67			
Anne-Özerklik Desteği	İlköğretim	284	17,68	18	5	25	4,57	232,14	2,479	0,29
	Lise	148	18,2	19	5	25	4,25	246,46		
	Üniversite ve üzeri	46	18,54	19	5	25	4,53	262,55		
	Toplam	478	17,92	18	5	25	4,47			
Baba-Duyarlılık	İlköğretim	284	25,11	26	7	35	7,46	246,67	1,896	0,388
	Lise	148	24,35	25	7	35	7,34	228,54		
	Üniversite ve üzeri	46	24,02	25,5	7	35	8,32	230,51		
	Toplam	478	24,77	26	7	35	7,5			
Baba-Davranışsal Denetim	İlköğretim	284	13,37	13,5	4	20	4,46	245,73	2,384	0,304
	Lise	148	12,67	13	4	20	4,44	225		
	Üniversite ve üzeri	46	13,48	13	6	20	4,11	247,7		
	Toplam	478	13,16	13	4	20	4,43			
Baba-Psikolojik Kontrol	İlköğretim	284	10,23	10	4	20	4,39	229,36	5,345	0,069
	Lise	148	11,24	11	4	20	4,41	261,22		
	Üniversite ve üzeri	46	10,33	10	4	20	4,39	232,22		
	Toplam	478	10,55	10	4	20	4,41			

Baba-Özerklik Desteği	İlköğretim	284	13,85	14	4	20	4,16	241,55	0,155	0,925
	Lise	148	13,77	14	4	20	4,01	236,58		
	Üniversite ve üzeri	46	13,7	14	4	20	4,29	236,25		
	Toplam	478	13,81	14	4	20	4,12			

Tablo 11 incelendiğinde acil durumlarda olumlu sosyal davranış puanları bakımından anne öğrenim düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunduğu görülmektedir (c2=8,374; <0,05). Annesi ilköğretim mezunu olan öğrencilerin acil durumlarda olumlu sosyal davranış puanı annesi üniversite ve üzeri mezunu olanlara göre anlamlı derecede düşüktür. Buna göre annesi ilköğretim mezunu olan öğrencilerin annesi üniversite ve üzeri mezunu olanlara göre gerçek kriz ve gereksinim içinde olan öğrencilere daha az yardım etme eğiliminde olduğu sonucu çıkarılabilir.

Anne-davranışsal denetim puanları bakımından anne öğrenim düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunduğu görülmektedir (c2=6,239; <0,05). Annesi lise mezunu olan öğrencilerin anne-davranışsal denetim puanı annesi ilköğretim mezunu olanlara göre anlamlı derecede düşüktür. Bu sonuca bakılarak annesi lise mezunu olan öğrencilerin, annesi ilköğretim mezunu olanlara göre annelerini kendilerini daha az denetleyen ve izleyen kişi olarak algıladıkları söylenebilir.

Duyarlı sevgi puanları bakımından anne öğrenim düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmadığı görülmektedir (p>0,05). Buna bağlı olarak anne öğrenim düzeyinin duyarlı sevgi eğilimi üzerinde anlamlı bir etkisinin olmadığı sonucu çıkarılabilir.

4.8. Öğrencilerinin Duyarlı Sevgi Düzeyleri, Olumlu Sosyal Davranış Eğilimleri İle Algılanan Anne-Baba Tutumunun Baba Öğrenim Düzeyine Göre Farklılığına İlişkin Bulgular

Lise son sınıf öğrencilerinin duyarlı sevgi düzeyleri, olumlu sosyal davranış eğilimleri ile algılanan anne-baba tutumunun baba öğrenim düzeyi ile ilişkisini inceleyen bulgular tablo 12'de gösterilmektedir.

Tablo 12

Öğrencilerin Baba Öğrenim Düzeyine Göre Duyarlı Sevgi Düzeyleri, Olumlu Sosyal Davranış Eğilimleri ile Algılanan Anne-Baba Tutumu Arasındaki Farklılığa İlişkin Kruskal Wallis H Testi Sonuçları

Ölçekler	Baba öğrenim düzeyi							Kruskal Wallis H Testi	
		n	Mean	Median	Min	Max	ss	Sıra Ort.	C2	p
Duyarlı Sevgi Düzeyi Toplam Puanı	İlköğretim	210	98,64	100,5	32	147	22,09	249,14	2,3	0,317
	Lise	168	95,59	97,5	23	146	22,06	227,48		
	Üniversite ve üzeri	100	97,88	96,50	50	139	21,05	239,5		
	Toplam	478	97,41	98,50	23	147	21,87			
Kamusal Olumlu Sosyal Davranış	İlköğretim	210	8,17	8	4	20	3,28	248,69	3,5	0,166
	Lise	168	8,07	7	4	20	3,42	241,25		
	Üniversite ve üzeri	100	7,67	7	4	20	3,74	217,3		
	Toplam	478	8,03	7	4	20	3,43			
Duygusal Olumlu Sosyal davranış	İlköğretim	210	14,82	15	4	20	3,22	236,67	2,6	0,263
	Lise	168	15,07	16	4	20	3,42	251,99		
	Üniversite ve üzeri	100	14,51	15	7	20	3,25	224,5		
	Toplam	478	14,84	15	4	20	3,3			
Özgeci Olumlu Sosyal davranış	İlköğretim	210	16,85	17	5	25	4,71	237,38	2,58	0,276
	Lise	168	16,6	17	6	25	4,72	230,91		
	Üniversite ve üzeri	100	17,54	18	7	25	4,87	258,4		
	Toplam	478	16,91	17	5	25	4,75			
Acil Durumlarda Olumlu Sosyal Davranış	İlköğretim	210	9,79	10	3	15	2,64	225,01	4,99	0,083
	Lise	168	10,17	10	3	15	2,61	245,04		
	Üniversite ve üzeri	100	10,48	10,50	3	15	2,62	260,6		
	Toplam	478	10,07	10	3	15	2,63			
İtaatkâr Olumlu Sosyal Davranış	İlköğretim	210	7,52	8	2	10	1,88	241,75	2,92	0,233
	Lise	168	7,55	8	2	10	2,12	248,51		

	Üniversite ve üzeri	100	7,22	7,50	2	10	1,89	219,6		
	Toplam	478	7,47	8	2	10	1,97			
Gizli Olumlu Sosyal Davranış	İlköğretim	210	19,5	20	5	25	4,29	243,37	1,22	0,544
	Lise	168	19,03	20	5	25	4,54	230,25		
	Üniversite ve üzeri	100	19,64	20	7	25	4,24	246,9		
	Toplam	478	19,37	20	5	25	4,37			
Olumlu Sosyal Davranış Eğilimi Toplam Puanı	İlköğretim	210	76,65	77	43	101	9,8	239,74	0,11	0,948
	Lise	168	76,49	77	43	97	10,1	237,18		
	Üniversite ve üzeri	100	77,06	77	47	97	9,69	242,9		
	Toplam	478	76,68	77	43	101	9,87			
Anne-Duyarlılık	İlköğretim	210	26,38	27	7	35	6,3	223,57	6,79	**0,034**
	Lise	168	27,76	29	7	35	6,66	260,67		
	Üniversite ve üzeri	100	26,74	28	7	35	6,76	237,4		
	Toplam	478	26,94	28	7	35	6,54		1-2	
Anne-Davranışsal Denetim	İlköğretim	210	13,71	14	4	20	3,81	267,96	17,58	**0,0001**
	Lise	168	11,96	12	4	20	4,13	209,01		
	Üniversite ve üzeri	100	12,69	13	4	20	3,77	231,0		
	Toplam	478	12,88	13	4	20	3,98		2-1	

Anne-Psikolojik Kontrol	İlköğretim	210	12,54	12	5	25	4,69	244,72	0,72	0,699
	Lise	168	12,24	11	5	25	4,86	232,65		
	Üniversite ve üzeri	100	12,28	12	5	25	4,32	240,25		
	Toplam	478	12,38	12	5	25	4,67			
Anne-Özerklik Desteği	İlköğretim	210	17,47	17	5	25	4,42	221,97	8,95	**0,011**
	Lise	168	18,61	19	5	25	4,33	264,25		
	Üniversite ve üzeri	100	17,70	18	5	25	4,70	234,07		
	Toplam	478	17,92	18	5	25	4,47		1-2	
Baba-Duyarlılık	İlköğretim	210	24,72	26	7	35	7,6	239,54	0,97	0,614
	Lise	168	25,16	26	7	35	7,24	245,89		
	Üniversite ve üzeri	100	24,23	25	7	35	7,77	228,07		
	Toplam	478	24,77	26	7	35	7,50			
Baba-Davranışsal Denetim	İlköğretim	210	13,78	14	4	20	4,36	258,5	7,49	**0,024**
	Lise	168	12,53	13	4	20	4,57	220,7		
	Üniversite ve üzeri	100	12,92	13	4	20	4,20	231,02		
	Toplam	478	13,16	13	4	20	4,43			
Baba-Psikolojik Kontrol	İlköğretim	210	10,01	10	4	20	4,35	222,12	7,02	**0,031**
	Lise	168	11,2	11	4	20	4,55	259,82		
	Üniversite ve üzeri	100	10,60	10	4	20	4,20	241,9		
	Toplam	478	10,55	10	4	20	4,41		1-2	
Baba-Özerklik Desteği	İlköğretim	210	13,49	14	4	20	4,19	229,37	3,2	0,202
	Lise	168	14,23	15	4	20	4,09	254,45		
	Üniversite ve üzeri	100	13,77	14	4	20	3,98	235,7		
	Toplam	478	13,81	14	4	20	4,12			

Tablo 12 incelendiğinde anne-duyarlılık puanları bakımından baba öğrenim düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunduğu görülmektedir (c2=6,79; <0,05). Babası ilköğretim mezunu olan öğrencilerin anne-duyarlılık puanı babası lise mezunu

olanlara göre anlamlı derecede düşüktür. Bu sonuca bakılarak babası ilköğretim mezunu olan öğrencilerin, babası lise mezunu olanlara göre annelerini kendilerine karşı daha az duyarlı ve ilgili olarak algıladıkları söylenebilir.

Anne-davranışsal denetim puanları bakımından baba öğrenim düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunduğu görülmektedir (c2=17,58 <0,05). Babası lise mezunu olan öğrencilerin anne-davranışsal denetim puanı babası ilköğretim mezunu olanlara göre anlamlı derecede düşüktür. Bu sonuca bakılarak babası lise mezunu olan öğrencilerin, babası ilköğretim mezunu olanlara göre annelerini kendilerini daha az denetleyen ve izleyen kişi olarak algıladıkları söylenebilir.

Anne-özerklik desteği puanları bakımından baba öğrenim düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunduğu görülmektedir (c2=8,95; p<0,05). Babası ilköğretim mezunu olanların anne-özerklik desteği puanı babası lise mezunu olanlara göre anlamlı derecede düşüktür. Bu sonuca bakılarak babası ilköğretim mezunu olan lise son sınıf öğrencilerinin, babası lise mezunu olanlara göre bağımsız hareket edebilmeleri konusundaki annelerinden aldıkları desteği daha yetersiz algıladıkları söylenebilir.

Baba-davranışsal denetim puanları bakımından baba öğrenim düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunduğu görülmektedir (c2=7,49; <0,05). Babası ilköğretim mezunu olan öğrencilerin baba-davranışsal denetim puanı babası lise mezunu olanlara göre anlamlı derecede yüksektir. Bu sonuca bakılarak babası ilköğretim mezunu olan öğrencilerin, babası lise mezunu olanlara göre babalarını, sürekli olarak davranışlarını denetleyen, kontrol altında tutmaya çalışan kişi olarak algıladıkları söylenebilir.

Baba-psikolojik kontrol puanları bakımından baba öğrenim düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunduğu görülmektedir (c2=7,02; <0,05). Babası ilköğretim mezunu olan öğrencilerin baba-psikolojik kontrol puanı babası lise mezunu olanlara göre anlamlı derecede düşüktür. Bu sonuca bakılarak babası ilköğretim mezunu olan öğrencilerin, babası lise mezunu olanlara göre babalarını, kendileri üzerinde daha az psikolojik baskı kuran kişi olarak algıladıkları söylenebilir.

Duyarlı sevgi düzeyleri ve olumlu sosyal davranış puanları bakımından baba öğrenim düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmadığı görülmektedir (p>0,05). Buna göre baba öğrenim düzeyinin duyarlı sevgi düzeyi ve olumlu sosyal davranışlar üzerinde anlamlı bir etkisinin olmadığı sonucu çıkarılabilir.

BÖLÜM V

TARTIŞMA VE YORUM

5.1. Lise Son Sınıf Öğrencilerinin Duyarlı Sevgi Düzeyleri, Olumlu Sosyal Davranış Eğilimleri ile Algılanan Anne-Baba Tutumu Arasında Anlamlı Bir İlişki Var Mıdır?

Lise son sınıf öğrencilerinin duyarlı sevgi düzeyleri, olumlu sosyal davranış eğilimleri ile algılanan anne-baba tutumu arasındaki ilişki aşağıda incelenmiştir:

"Lise son sınıf öğrencilerinin duyarlı sevgi düzeyleri ile olumlu sosyal davranış eğilimleri arasında bir ilişki var mıdır?" yönünden alt problem test edilmiş ve duyarlı sevgi düzeyi ile olumlu sosyal davranış eğilimi arasında anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir (Tablo 2). Alt problemi test etmek için yapılan korelasyon çalışmasında duyarlı sevgi düzeyinin olumlu sosyal davranış eğilimi ile pozitif yönde ilişkili olduğu belirlenmiştir. Duyarlı sevgi, diğer insanların iyi oluşuna odaklanan bir sevgi türü olarak bireylerin sosyal davranışlarını olumlu yönde etkilemektedir. Duru (2002)'nun yaptığı araştırmada empati ve yardım etme davranışı arasında pozitif yönde bir ilişki olduğu görülmüştür. Empati kurabilen bireyler karşıdaki kişilerin yerine kendini koyar ve onların hislerini anlamaya odaklanır. Bu beceri bireyleri diğer insanların ihtiyaçlarına karşı daha duyarlı olmaya yönlendirir. Empati puanları arttıkça yardım etme davranışının da arttığı görülmüştür. Buna göre bireyin kendisini karşısındaki kişinin yerine koyma, onun hissettiklerini hissetme gibi olumlu sosyal davranışlardan biri olan empati davranışı arttıkça yardım etme davranışının da arttığı söylenebilir.

"Lise son sınıf öğrencilerinin duyarlı sevgi düzeyleri ile algılanan anne-baba tutumu arasında bir ilişki var mıdır?" yönünden alt problem test edilmiş ve duyarlı sevgi düzeyi ile

algılanan anne-baba tutumu arasında anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir (Tablo 3). Anne ve baba duyarlılık ve özerklik desteği arttıkça duyarlı sevgi düzeyi de artmaktadır. Duyarlı sevgi insanlara önem veren, özveri gösteren ve insanları önemseyen bir sevgidir (Akın ve Eker, 2011). Sevgisini gösteren ve sosyal tepkiler veren ebeveynlerin çocuklarının, hayatı daha olumlu algılayıp diğer insanlara kurulan ilişkileri bir ödül olarak algıladıkları belirlenmiştir (Özabacı, 2006). Olumlu anne baba tutumları çocuğun tüm alanlarda sağlıklı gelişim göstermesini, anne-babanın çocuğuna karşı kabul edici bir tutum sergilemesi ve çocuğu ile ilgili olumlu değerlendirmeler yapması çocuğun diğer insanların gereksinimlerine karşı duyarlı bir birey olarak gelişmesini destekler (Eker, 2011). Duyarlı sevgi düzeyi ile algılanan anne-baba tutumu arasında istatistiksel olarak anlamlı pozitif bir ilişki bulunmaktadır.

Özyürek ve Özkan (2015) tarafından yapılan araştırmaya göre ise ergenlerin algıladıkları anne baba tutumları ile sosyal duyarlılık becerileri arasında anlamlı düzeyde bir ilişki olmadığı bulunmuştur. Puanı yüksek olan ergenlerin anne babasını denetimli olarak, puanı düşük olan ergenlerin ise anne babalarını denetim düzeyi düşük olarak algıladıkları görülmektedir. Anne babalar, çocuk büyüdükçe davranışlarını denetleyebileceğine, daha bilinçli ve daha kasıtlı davrandığına inanmaktadırlar. Bu nedenle çocuğu davranışlarından sorumlu tutup çocuğa davranışından dolayı baskı uygulayabilmekte ve itici davranabilmektedirler (Çağdaş ve Şahin Seçer, 2011). Denetimin yetersiz olduğu anne-baba tutumu, ergenlerin sorumluluk almak istemedikleri davranışlar sergilemelerine neden olurken denetimli anne baba tutumu, ergenlerin sosyal ve duygusal ilişkilerinin daha kontrollü olmalarını sağlayabilir ve sorumluluk almalarına duyarlı davranışlar göstermelerine yardımcı olabilir.

Üçüncü alt problemde araştırmada ele alınan olumlu sosyal davranış eğilimleri ve algılanan anne-baba tutumu arasındaki ilişki incelenmiştir:

"Lise son sınıf öğrencilerinin olumlu sosyal davranış eğilimleri ile algılanan anne-baba tutumu arasında bir ilişki var mıdır?" yönünden alt problem test edilmiş ve olumlu sosyal davranış eğilimleri ile algılanan anne-baba tutumu arasında anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir (Tablo 4). Anne-babaların çocuklarına yönelttikleri tutumların sağlıklı olması onların kendi içinde barışık, dengeli, huzurlu ve birbirine karşı sevgi ve saygılı olmalarına bağlıdır (Yavuzer, 2003). Annenin ve babanın duyarlılık, davranışsal denetim düzeyleri ve özerklik desteği arttıkça olumlu sosyal davranış eğilimi de artmaktadır.

Kumru (2002) tarafından yapılan bir araştırmada, aile tutumlarının ve aile bağlılığın ergenlerin olumlu sosyal davranışını ve saygı davranışını tahmin etmede önemli bir değişken olduğu gözlenmiştir.

Kumru, Kındap ve Sayıl (2008) tarafından yapılan araştırmada, araştırma bulgularıyla benzer olarak, ergenlerin özellikle duygusal olumlu sosyal davranışlarında anne, baba ve akran bağlılığının temel belirleyici etmenler olduğunu ve psikolojik kontrolün olumlu sosyal davranışlara negatif yönde katkı sağladığını göstermektedir. Algılanan davranışsal kontrol arttıkça kızlarda algılanan okul başarısının arttığı; erkeklerde de içselleştirme ve dışsallaştırma davranış problemlerinin azaldığı, sapkın arkadaşlara daha az; olumlu özellikleri olan arkadaşlara daha çok sahip oldukları görülmüştür.

5.2. Lise Son Sınıf Öğrencilerinin Cinsiyetlerine Göre Duyarlı Sevgi Düzeyleri, Olumlu Sosyal Davranış Eğilimleri ile Algılanan Anne-Baba Tutumları Farklılık Göstermekte Midir?

Birinci alt problemde araştırmada ele alınan duyarlı sevgi düzeyinin cinsiyete göre farklılık gösterip göstermediği incelenmiştir:

"Lise son sınıf öğrencilerinin cinsiyetlerine göre duyarlı sevgi düzeyleri göre farklılık göstermekte midir?" yönünden alt problem test edilmiş ve duyarlı sevgi düzeyinin cinsiyete göre farklılık gösterdiği bulunmuştur (Tablo 5). Erkeklerin duyarlı sevgi puanı kız öğrencilere göre anlamlı derecede düşüktür. Sprecher ve Fehr (2005) tarafından yapılan araştırmada duyarlı sevgi düzeyinin diğer değişkenlerle ilişkisi incelenmiştir. Kadınların uygulanan duyarlı sevgi ölçeğinde erkeklerden daha fazla puan aldıkları görülmüştür.

İkinci alt problemde araştırmada ele alınan olumlu sosyal davranış eğiliminin cinsiyete göre farklılık gösterip göstermediği incelenmiştir:

"Lise son sınıf öğrencilerinin cinsiyetlerine göre olumlu sosyal davranış eğilimleri farklılık göstermekte midir?" yönünden alt problem test edilmiş ve olumlu sosyal davranış eğiliminin cinsiyete göre farklılık gösterdiği bulunmuştur (Tablo 5). Erkeklerin olumlu sosyal davranış eğilimi toplam puanı kız öğrencilere göre anlamlı derecede düşüktür. Kumru, Carlo ve Edwards (2004) yaptıkları araştırmada erkeklerin daha çok kamusal, kızların ise daha çok duygusal, itaatkâr ve gizli olumlu sosyal davranış gösterme eğiliminde olduklarını ortaya koymuşlardır. Buna bağlı olarak erkek öğrencilerin kız

öğrencilere oranla daha çok başkalarının onayını alma ya da ödüllendirilme düşüncesi ile olumlu sosyal davranış gösterdikleri sonucu çıkarılabilir. Kız öğrencilerin ise erkek öğrencilere oranla etrafta duygusal uyarıcılar varken daha çok olumlu sosyal davranış gösterdikleri sonucu çıkarılabilir.

Üçüncü alt problemde araştırmada ele alınan algılanan anne-baba tutumunun cinsiyete göre farklılık gösterip göstermediği incelenmiştir:

"Lise son sınıf öğrencilerinin cinsiyetlerine göre algıladıkları anne-baba tutumları farklılık göstermekte midir?" yönünden alt problem test edilmiş ve algılanan anne-baba tutumunu cinsiyete göre farklılık gösterdiği bulunmuştur (Tablo 5). Kız öğrencilerin anne ve babalarından algıladıkları duyarlılık, davranışsal denetim puanları erkeklere göre anlamlı derecede yüksek bulunmuştur. Ailelerin erkek çocuklarından beklentileri daha fazla olduğu için, erkek çocuklar bağımsızlık ve inisiyatif kullanma konusunda kız çocuklara oranla daha fazla teşvik edilmektedirler (Üredi ve Erden, 2009). Bununla birlikte erkeklerin babadan algıladıkları psikolojik kontrol düzeyi kız öğrencilere göre anlamlı derece yüksektir. Yılmaz (2014) tarafından yapılan araştırmada kızların hem anne hem de baba davranışsal denetimi erkeklere göre daha çok algıladıkları ortaya çıkmıştır.

5.3. Lise Son Sınıf Öğrencilerinin Kardeş Sayılarına Göre Duyarlı Sevgi Düzeyleri, Olumlu Sosyal Davranış Eğilimleri ile Algılanan Anne-Baba Tutumları Farklılık Göstermekte Midir?

Birinci alt problemde araştırmada ele alınan duyarlı sevgi düzeyinin kardeş sayısına göre farklılık gösterip göstermediği incelenmiştir:

"Lise son sınıf öğrencilerinin kardeş sayısına göre duyarlı sevgi düzeyleri farklılık göstermekte midir?" yönünden alt problem test edilmiş ve duyarlı sevgi düzeyinin kardeş sayısına göre farklılık gösterdiği bulunmuştur (Tablo 6). Duyarlı sevgi, empati, perspektif alma, fedakârlık, sosyal destek, gönüllülük, romantik sevgi ve ailevi sevgi ile ilişkilidir. Tek, iki ve üç kardeş olanların duyarlı sevgi ölçeği toplam puanı dört kardeş olanlara göre anlamlı derecede düşüktür. Duyarlı sevgi, empati, perspektif alma, fedakârlık, sosyal destek, gönüllülük, romantik sevgi ve ailevi sevgi ile ilişkilidir (Sprecher ve Fehr, 2005). Eker (2011) tarafından yürütülen araştırmada ise kardeş sayısının duyarlı sevgi düzeyi üzerinde etkisinin olmadığı bulunmuştur.

İkinci alt problemde araştırmada ele alınan olumlu sosyal davranış eğiliminin kardeş sayısına göre farklılık gösterip göstermediği incelenmiştir:

"Lise son sınıf öğrencilerinin kardeş sayısına göre olumlu sosyal davranış eğilimleri farklılık göstermekte midir? yönünden alt problem test edilmiş ve olumlu sosyal davranış eğiliminin kardeş sayısına göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermediği bulunmuştur (Tablo 6). Araştırma bulgularından farklı olarak, Özbey (2009) tarafından yapılan çalışmada, dört ve daha fazla kardeşe sahip olan çocukların daha az problem davranış gösterdikleri görülmüştür. Yapılan araştırmalarda birden fazla kardeşe sahip olmanın çocukların sosyal gelişimleri üzerinde önemli etkiye sahip olduğu bulguları mevcuttur. Araştırmada kardeş sayısı değişkeninin olumlu sosyal davranış üzerinde anlamlı bir farklılık yaratmamasının nedeni, ebeveynlerin çocuğa karşı olan tutumları, kardeşler arasındaki yaş farkı, kardeşlerin cinsiyeti ya da kardeşlerle kurulan ilişkilerin niteliği olabilir.

Üçüncü alt problemde araştırmada ele alınan algılanan anne-baba tutumunun kardeş sayısına göre farklılık gösterip göstermediği incelenmiştir:

"Lise son sınıf öğrencilerinin kardeş sayısına göre algıladıkları anne-baba tutumları farklılık göstermekte midir?" yönünden alt problem test edilmiş ve algılanan anne-baba tutumunun kardeş sayısına göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermediği bulunmuştur (Tablo 6). Araştırmanın bulgularından farklı olarak Yaprak (2007) tarafından yapılan araştırmada, kardeş sayısı arttıkça demokratik anne-baba tutumunda azalma olduğu saptanmıştır. Çocuk sayısının fazla olması ailenin çocukların ilgi ve ihtiyaçlarına karşı göstermesi gereken duyarlılığı azaltabilir. Araştırmada kardeş sayısı değişkeninin algılanan anne-baba tutumu üzerinde anlamlı bir farklılık yaratmamasının nedeni, anne-babanın aile bireyleri ile olan ilişkilerinin niteliğine bağlı olabilir.

5.4. Lise Son Sınıf Öğrencilerinin Doğum Sırasına Göre Duyarlı Sevgi Düzeyleri, Olumlu Sosyal Davranış Eğilimleri ile Algılanan Anne-Baba Tutumları Farklılık Göstermekte Midir?

Birinci alt problemde araştırmada ele alınan duyarlı sevgi düzeyinin doğum sırasına göre farklılık gösterip göstermediği incelenmiştir:

"Lise son sınıf öğrencilerinin duyarlı sevgi düzeyleri doğum sırasına göre farklılık göstermekte midir?" yönünden alt problem test edilmiş ve duyarlı sevgi düzeyinin doğum sırasına göre farklılık gösterdiği bulunmuştur (Tablo 7). İlk ve son çocuk olanların duyarlı sevgi düzeyi toplam puanı ortanca çocuk olanlara göre anlamlı derecede düşüktür. Ortanca çocuk, aile içerisinde genellikle öncelikli olan ilk çocuk ile üzerine fazla düşülen küçük kardeş arasında kendisini ailenin dışına itilmiş gibi hissedebilir. Aile içerisinde onu ayrıcalıklı yapan konuma ulaşmak için bir aziz rolüne bürünebilir ve bazıları konumlarından dolayı kişiler arası ilişkilerde başarılı bir karakter geliştirebilir (Burger, 2006; Corey, 2008). Eker (2011) tarafından yapılan araştırmada ise araştırmanın bulgularından farklı olarak doğum sırasının duyarlı sevgi düzeyi üzerinde etkisinin olmadığı sonucu bulunmuştur. Bu araştırmanın bulgularına göre ortanca çocuk olan ergenlerin duyarlı sevgi düzeyleri, ilk ve son çocuk olan ergenlerin duyarlı sevgi düzeylerine göre daha yüksektir. Ortanca çocuğun diğer kardeşlerine yönelik sorumluluğunun, bireyi diğer insanlara da daha hassas ve duyarlı olması yönünde etkilemesi, bu durumun nedeni olarak gösterilebilir.

İkinci alt problemde araştırmada ele alınan olumlu sosyal davranış eğiliminin doğum sırasına göre farklılık gösterip göstermediği incelenmiştir:

"Lise son sınıf öğrencilerinin doğum sırasına göre olumlu sosyal davranış eğilimleri farklılık göstermekte midir?" yönünden alt problem test edilmiş ve olumlu sosyal davranış eğiliminin doğum sırasına göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermediği bulunmuştur (Tablo 7). Kardeşler arasındaki etkileşime bağlı olarak büyük kardeşin küçük kardeşe ilgi göstermesi bilişsel ve duygusal becerilerinin gelişimini desteklerken, küçük kardeş de ablasını ya da ağabeyini örnek alarak olumlu veya olumsuz sosyal davranışlar sergileyebilir (Eisenberg ve Fabes, 1998). Buna göre büyük kardeşin olumlu sosyal davranış eğiliminin ortanca ve küçük kardeşlere göre daha yüksek olması beklenebilir. Araştırma bulgularına bakıldığında ise, olumlu sosyal davranış eğilimi üzerinde doğum sırası değişkeninin etkisinin olmadığı sonucu bulunmuştur.

Üçüncü alt problemde araştırmada ele alınan algılanan anne-baba tutumunun doğum sırasına göre farklılık gösterip göstermediği incelenmiştir:

"Lise son sınıf öğrencilerinin doğum sırasına göre algıladıkları anne-baba tutumları farklılık göstermekte midir?" yönünden alt problem test edilmiş ve algılanan anne-baba tutumunun doğum sırasına göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermediği

bulunmuştur (Tablo 7). Şendoğdu (2000) tarafından anaokuluna devam eden 5–6 yaş grubu çocuklar ile yapılan çalışmada da çocuğun doğum sırasının anne–baba tutumlarını algılayışında etkili olduğu saptanmıştır. Araştırma bulgularına bakıldığında ise, algılanan anne-baba tutumları üzerinde doğum sırası değişkeninin etkisinin olmadığı sonucu bulunmuştur.

5.5. Lise Son Sınıf Öğrencilerinin Duyarlı Sevgi Düzeyleri, Olumlu Sosyal Davranış Eğilimleri ile Algılanan Anne-Baba Tutumları Algılanan Gelir Düzeyine Göre Farklılık Göstermekte Midir?

Birinci alt problemde araştırmada ele alınan duyarlı sevgi düzeyinin algılanan gelir düzeyine göre farklılık gösterip göstermediği incelenmiştir:

"Lise son sınıf öğrencilerinin duyarlı sevgi düzeyleri algılanan gelir düzeyine göre farklılık göstermekte midir?" yönünden alt problem test edilmiş ve duyarlı sevgi düzeyinin algılanan gelir düzeyine göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermediği bulunmuştur (Tablo 8). Duyarlı sevgi, yakın olunan insanlara, yabancılara ya da tüm insanlığa karşı duyulan önemseme, ilgi, duyarlılık ve özellikle diğer insanlar acı çektiğinde ve yardıma ihtiyacı olduğunda destekleme, yardım etme ve diğer insanları anlama üzerine odaklanmış duyguları, düşünceleri ve davranışları içeren bir tutum olarak tanımlanmaktadır (Sprecher ve Fehr, 2005). Araştırmada gelir düzeyi değişkeninin duyarlı sevgi düzeyi üzerinde anlamlı bir farklılık yaratmamasının nedeni, bireylerin yardım etme davranışını gösterirken içsel motivasyonlarının daha yüksek olmasıdır. Yani bireylerin yardım etme davranışının altındaki neden maddi bir ihtiyaçtan çok kendini iyi hissetme ihtiyacından kaynaklanabilir. Araştırma sonuçlarından farklı olarak çocuk ve ergen gruplarında başkalarına yardım etme davranışı ile ilişkili bir diğer önemli faktörün aile yapısı (sosyo-ekonomik düzey, eğitim düzeyi, vb.) olduğu gözlenmiştir.

Bandy ve Wilhem (2007), tarafından yapılan araştırmada başkalarına yardım etme eğiliminde ailenin sosyo-ekonomik düzeyinin etkisi incelenmiştir. Düşük gelirli ailede yetişen çocukların yardım etme ve paylaşma davranışlarının yüksek gelire sahip ailelerde yetişen çocuklara göre daha fazla olduğunu ortaya koymuşlardır.

İkinci alt problemde araştırmada ele alınan olumlu sosyal davranış eğiliminin algılanan gelir düzeyine göre farklılık gösterip göstermediği incelenmiştir:

"Lise son sınıf öğrencilerinin olumlu sosyal davranış eğilimleri algılanan gelir düzeyine göre farklılık göstermekte midir? " yönünden alt problem test edilmiş ve olumlu sosyal davranış eğiliminin algılanan gelir düzeyi değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermediği bulunmuştur (Tablo 8). Şahin(2008), tarafından yapılan 522 ergenin katıldığı araştırmada ergenlerde olumlu sosyal davranışlardan olan empatik eğilimin, ailenin ekonomik düzeyine göre olumlu ya da olumsuz yönde etkilendiği sonucu bulunmuştur.

Üçüncü alt problemde araştırmada ele alınan algılanan anne-baba tutumunun algılanan gelir düzeyine göre farklılık gösterip göstermediği incelenmiştir:

"Lise son sınıf öğrencilerinin algıladıkları anne-baba tutumları algılanan gelir düzeyine göre farklılık göstermekte midir?" yönünden alt problem test edilmiş anne özerklik desteği puanının algılanan gelir düzeyine göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık gösterdiği bulunmuştur (Tablo 8). Geliri orta düzeyde olanların anne-özerklik desteği puanı geliri iyi düzeyde olanlara göre anlamlı derecede düşüktür. Toplumda ailelerin sosyo-ekonomik durumu yükseldikçe çocuklarına gösterdikleri sevgi artmakta ve kontrol azalmaktadır (Kağıtçıbaşı, 1970). Amato (1994), tarafından yapılan çalışmada yoksul aile çocuklarının ana babalarından aldıkları sosyal desteğin daha düşük olduğu belirtilmektedir.

5.6. Lise Son Sınıf Öğrencilerinin Duyarlı Sevgi Düzeyleri, Olumlu Sosyal Davranış Eğilimleri ile Algılanan Anne-Baba Tutumları Algılanan Akademik Başarı Düzeyine Göre Farklılık Göstermekte Midir?

Birinci alt problemde araştırmada ele alınan duyarlı sevgi düzeyinin algılanan akademik başarı düzeyine göre farklılık gösterip göstermediği incelenmiştir:

"Lise son sınıf öğrencilerinin duyarlı sevgi düzeyleri algılanan akademik başarı düzeyine göre farklılık göstermekte midir?" yönünden alt problem test edilmiş ve duyarlı sevgi düzeyi algılanan akademik başarı düzeyi değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermediği bulunmuştur (Tablo 9). Bilinçli ya da bilinçsiz olarak girişilen birçok iş, başarıya ulaşma tutkusu sevilme ve beğenilme gereksinimin karşılanması amacını taşır (Kayadibi, 2002). Buna bağlı olarak duyarlı sevgi düzeyi yüksek olan bireylerin algıladıkları başarı düzeyinin de yüksek olması beklenebilir. Araştırma bulgularına

bakıldığında ise, duyarlı sevgi düzeyinin algılanan akademik başarı düzeyi üzerinde etkisinin olmadığı görülmektedir.

İkinci alt problemde araştırmada ele alınan olumlu sosyal davranış eğiliminin algılanan akademik başarı düzeyine göre farklılık gösterip göstermediği incelenmiştir:

"Lise son sınıf öğrencilerinin olumlu sosyal davranış eğilimleri algılanan akademik başarı düzeyine göre farklılık göstermekte midir?" yönünden alt problem test edilmiş ve itaatkâr olumlu sosyal davranış ve gizli olumlu sosyal davranış eğiliminin algılanan akademik başarı düzeyine göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık gösterdiği bulunmuştur (Tablo 9). Wilson ve Musick (1997)'e göre yüksek eğitim seviyesi olumlu sosyal davranışa teşvik etmektedir ve buna göre yüksek eğitimli insanlar düşük eğitimli insanlardan daha fazla olumlu sosyal davranış gösterme eğiliminde olabilmektedirler. Yüksek eğitimli insanlar düşük eğitimli olanlara göre daha fazla gönüllüdür, kan verirler, organ bağışlarlar, hayırseverlikle meşguldürler (Bekkers ve Graff, 2005).

Üçüncü alt problemde araştırmada ele alınan algılanan anne-baba tutumlarının algılanan akademik başarı düzeyine göre farklılık gösterip göstermediği incelenmiştir:

"Lise son sınıf öğrencilerinin algıladıkları anne-baba tutumları algılanan akademik başarı düzeyine göre farklılık göstermekte midir?" yönünden alt problem test edilmiş anne ve baba duyarlılık puanının ve anne özerklik desteği puanının algılanan akademik başarı düzeyi göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık gösterdiği bulunmuştur (Tablo 9). Ergenlik dönemindeki bireylerin özerklik ihtiyacını ve kontrol mekanizmalarını içselleştirilmesi başarıyı olumlu yönde etkilemektedir. Anne babanın denetiminin ve katı kurallarının olması, bu yaşlarda öğrenmeyi olumsuz yönde etkilemektedir, ayrıca bu dönemde çocukların esnekliğe ve özerkliğe ihtiyacı olabilmektedir. Evde uyulması gereken katı kurallar çocuğun akademik başarısının, beklenin altında olmasından kaynaklanabilmekte ve bu nedenle çocuk, gerekli motivasyon sağlanmadığı için akademik yönden başarısızlık sergileyebilmektedir (Trivette ve Anderson, 1995).

Kındap, Sayıl ve Kumru (2008), tarafından yapılan araştırmada kız ergenlerin erkeklere oranla annelerinden daha fazla davranışsal kontrol algılamalarına rağmen annenin davranışsal kontrolünün okul başarılarını arttırma yönünde bir etkisi olmuştur. Kızların algıladığı davranışsal kontrolün doğrudan ve benlik değerini yükselterek algılanan okul başarısını artırma ve yalnızlık hissini azaltma yönünde rol oynadığı sonucu bulunmuştur.

Araştırma sonuçlarına bakıldığında ise davranışsal denetim puanının algılanan akademik başarı düzeyine göre anlamlı bir farklılık göstermediği bulunmuştur.

5.7. Lise Son Sınıf Öğrencilerinin Duyarlı Sevgi Düzeyleri, Olumlu Sosyal Davranış Eğilimleri ile Algılanan Anne-Baba Tutumları Anne Öğrenim Düzeyine Göre Farklılık Göstermekte Midir?

Birinci alt problemde araştırmada ele alınan duyarlı sevgi düzeyinin anne öğrenim düzeyine göre farklılık gösterip göstermediği incelenmiştir:

"Lise son sınıf öğrencilerinin duyarlı sevgi anne öğrenim düzeyine göre farklılık göstermekte midir?" yönünden alt problem test edilmiş ve duyarlı sevgi düzeyi anne öğrenim düzeyine göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermediği bulunmuştur (Tablo 10). Brown'a (1988) göre; anne-babanın kişilik özellikleri, değer yargıları, çocuğa karşı tutum ve davranışları, çocuğa yaşamının ilk yıllarında sağladıkları sosyal deneyim edinme fırsatları (aktaran Kamaraj, 2004), ailenin sosyo-ekonomik ve kültürel statüsü, boşanma, kardeşler arasındaki ilişkiler, kardeşlerin doğum sıraları (Can, 2011), ailenin öğrenim düzeyi ve çocuktan beklentileri (Guralnick, 2006) çocuğun sosyal becerileri kazanmasında etkilidir. Araştırma sonucuna göre ise duyarlı sevgi düzeyinin anne öğrenim düzeyine etkisi olmadığı görülmektedir. Bunun nedeni olarak ergenlerin duyarlı sevgi ile ilgili davranışlar sergilerken aileden ziyade, çevrelerinde bulunan diğer insanların tepkilerinden daha fazla etkilenmeleri gösterilebilir.

İkinci alt problemde araştırmada ele alınan olumlu sosyal davranış eğiliminin anne öğrenim düzeyine göre farklılık gösterip göstermediği incelenmiştir:

"Lise son sınıf öğrencilerinin olumlu sosyal davranış eğilimleri anne öğrenim düzeyine göre farklılık göstermekte midir?" yönünden alt problem test edilmiş ve anne öğrenim düzeyini acil durumlarda olumlu sosyal davranış eğilimi üzerinde etkisi olduğu sonucuna varılmıştır (Tablo 10). Yapılan araştırma sonuçlarında, annenin öğrenim düzeyi yükseldikçe, çocukların sosyal uyum ve becerilerinin yükseldiği ortaya çıkmıştır. Koçak ve Tepeli (2006), tarafından yapılan araştırmada annelerin öğrenim düzeyi arttıkça çocukların sosyal uyum becerilerinin arttığı, annelerin eğitim düzeyi düştükçe çocukların sınırlı sosyal uyum becerileri gösterdiği görülmüştür.

Üçüncü alt problemde araştırmada ele alınan algılanan anne-baba tutumunu anne öğrenim düzeyine göre farklılık gösterip göstermediği incelenmiştir:

"Lise son sınıf öğrencilerinin algıladıkları anne-baba tutumları anne öğrenim düzeyine göre farklılık göstermekte midir?" yönünden alt problem test edilmiş, anne-davranışsal denetim puanlarının anne öğrenim düzeyine göre istatistiksel olarak anlamlı olarak farklılık gösterdiği bulunmuştur (Tablo 10). Davranışsal kontrol, çocuğun davranışını, aile içi kurallar ve sosyal normlar çerçevesinde düzene sokma ve denetim altına alma girişimi olarak tanımlanmaktadır (Barber, 1996). Ebeveynin uyguladığı davranışsal kontrolün yaygın ve tutarlı bir göstergesi olarak genellikle çocuğu gözetimde bulundurması, davranışları hakkında bilgi sahibi olması ve onu izlemesi değerlendirilmektedir (Barber, Maughan ve Olsen, 2005; Stattin ve Kerr, 2000).

Kulaksızoğlu (2005) tarafından yapılan araştırmada, araştırma sonuçları ile tutarlı olarak annelerin eğitim seviyeleri yükseldikçe, aynı şekilde katılımcılar annelerini daha az otoriter olarak değerlendirmektedir.

5.8. Lise Son Sınıf Öğrencilerinin Duyarlı Sevgi Düzeyleri, Olumlu Sosyal Davranış Eğilimleri ile Algılanan Anne-Baba Tutumları Baba Öğrenim Düzeyine Göre Farklılık Göstermekte Midir?

Birinci alt problemde araştırmada ele alınan duyarlı sevgi düzeyinin baba öğrenim düzeyine göre farklılık gösterip göstermediği incelenmiştir:

"Lise son sınıf öğrencilerinin duyarlı sevgi düzeyleri baba öğrenim düzeyine göre farklılık göstermekte midir?" yönünden alt problem test edilmiş ve duyarlı sevgi düzeyi baba öğrenim düzeyine göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermediği bulunmuştur (Tablo 11). İlk sevgi ve şefkat eğilimleri anne ile olan ilişkilerle ilgilidir. Bir çocuğun en önemli yaşantısı budur. Çünkü böyle bir yaşantı ile çocuk tamamen güvenebileceği bir kimsenin varlığını kavramaktadır. "Ben" ile "sen" arasındaki ayırımı böylece öğrenebilmektedir. Sevginin kendini en güçlü bağlarla gösterdiği ilişkiler anne-çocuk, toplum ya da insan karşısında özgeci eylemi benimsemiş birey tutumu olarak gösterilebilir (Veysal, 2010). Baba sevgisi koşula bağlı bir sevgidir (Çiftçi, 1991). Temel öğesi: "Seni seviyorum, çünkü beklediklerimi yerine getiriyorsun, görevini yapıyorsun ve bana

benziyorsundur." Buna bağlı olarak ergenin sevgi ve merhamete dair ilk duyguları anneden edinmesi bu durumun sebebi olarak gösterilebilir.

İkinci alt problemde araştırmada ele alınan olumlu sosyal davranış eğiliminin baba öğrenim düzeyine göre farklılık gösterip göstermediği incelenmiştir:

"Lise son sınıf öğrencilerinin olumlu sosyal davranış eğilimleri baba eğitim düzeyi değişkenine göre farklılık göstermekte midir?" yönünden alt problem test edilmiş olumlu sosyal davranış eğilimlerinin baba öğrenim düzeyine göre anlamlı farklılık göstermediği bulunmuştur (Tablo 11). Babanın iletişiminin ve katılımının yüksek düzeyde yaşandığı aile ortamlarında yetişen çocukların olumlu davranışlar ve kişilik geliştirmede oldukça avantajlı olduğu belirtilmektedir (Lamb ve Tamis-Lemonda, 2004).

Araştırma sonucundan farklı olarak Arslan ve Durmaz Kandaz (2004), tarafından yapılan araştırmada ise, araştırma bulgularından farklı olarak babaların 3–6 yaş grubundaki çocukların eğitimine ve bakımına katılım durumlarının psikososyal davranışlara etkisini inceleyen bir araştırma yapmışlardır. Araştırmada babanın öğrenim düzeyinin çocukların psikososyal davranışlar üzerinde özgün katkısının olduğu bulgusuna ulaşmıştır.

Devanath (2010), tarafından yapılan araştırmada anne-baba öğrenim düzeyinin çocuk ve ergenlerin olumlu davranış eğilimleri üzerindeki etkisini incelemiştir. Sonuç olarak anne baba eğitim düzeyi yükseldikçe olumlu sosyal davranış eğilimlerinde artış olduğu görülmüştür.

Üçüncü alt problemde araştırmada ele alınan algıladıkları anne-baba tutumlarının baba öğrenim düzeyine göre farklılık gösterip göstermediği incelenmiştir:

"Lise son sınıf öğrencilerinin algıladıkları anne-baba tutumları baba öğrenim düzeyine göre farklılık göstermekte midir?" yönünden alt problem test edilmiş anne-duyarlılık, davranışsal denetim, özerklik desteği ve baba psikolojik kontrol,baba davranışsal denetim puanları bakımından baba öğrenim düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmaktadır (Tablo 11). Baba psikolojik kontrol düzeyinin baba öğrenim düzeyi arttıkça arttığı görülmüştür. Bunun nedeni olarak babanın ergen ile ilgili geleceğe dair beklentilerini ergeni psikolojik olarak kontrol ederek gerçekleştirebileceği düşüncesi gösterilebilir.

Kulaksızoğlu (2005) tarafından yapılan araştırmada, araştırma sonuçları ile tutarlı olarak babalarının eğitim seviyeleri ile katılımcıların annelerinin ve babalarının tutumlarını değerlendirmeleri arasında bir ilişki vardır. Babalarının eğitim seviyeleri yükseldikçe katılımcılar anne ve babalarını daha az otoriter olarak değerlendirmektedirler.

Bulut (2000), tarafından yapılan araştırmada babanın eğitim düzeyi yükseldikçe otoriter tutumun azalacağı, buna karşılık koruyucu tutumun gelişebileceğini belirtmektedir. Koruyucu tutumla yetişen çocuklar ise, daha fazla içe kapanık davranışlar sergileyebilmekte, daha bağımlı ve özgüveni az olabilmekte, çekingen davranışlar gösterebildiğini belirtmektedir. Bu durum çocukların sosyal gelişiminde engelleyici bir unsur olabilmektedir.

BÖLÜM VI

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde lise son sınıf öğrencilerinin duyarlı sevgi düzeyleri, olumlu sosyal davranış eğilimleri ve algıladıkları anne-baba tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi sonucunda elde edilen bulgulara dayanılarak ulaşılan genel sonuçlar ve önerilere yer verilmiştir.

Bu araştırma lise son sınıf öğrencilerinin duyarlı sevgi düzeyleri, olumlu sosyal davranış eğilimleri ve algıladıkları anne-baba tutumları arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla yapılmıştır. Bu araştırmanın çalışma grubunu 2016-2017 eğitim-öğretim yılı Ordu ili merkezinde bulunan farklı lise türlerinde 12. sınıfa devam eden 478 öğrenci oluşturmaktadır. Nicel yöntemin kullanıldığı araştırmanın örneklemi, basit seçkisiz örnekleme yöntemi kullanılarak oluşturulmuştur. Araştırmada veri toplamak amacıyla lise son sınıf öğrencilerine sırayla "Kişisel Bilgiler Formu", "Duyarlı Sevgi Ölçeği", "Olumlu Sosyal Davranış Eğilimi Ölçeği", "Leuven Algılanan Anne-Baba Tutumu Ölçeği" uygulanmıştır.Elde edilen bulgular ışığında aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır.

6.1. Sonuçlar

Lise son sınıf öğrencilerinin olumlu sosyal davranış eğilimi ölçeği toplam puanları ile duyarlı sevgi ölçeği puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki bulunmaktadır. Bu ilişki zayıf ve aynı yönlüdür (r=0,537).

Lise son sınıf öğrencilerinin acil durumlarda olumlu sosyal davranış puanları ile duyarlı sevgi ölçeği puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki bulunmaktadır. Bu ilişki zayıf ve aynı yönlüdür (r=0,430).

Lise son sınıf öğrencilerinin itaatkâr olumlu sosyal davranış puanları ile duyarlı sevgi ölçeği puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki bulunmaktadır. Bu ilişki zayıf ve aynı yönlüdür (r=0,458).

Lise son sınıf öğrencilerinin gizli olumlu sosyal davranış puanları ile duyarlı sevgi ölçeği puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki bulunmaktadır. Bu ilişki zayıf ve aynı yönlüdür (r=0,384).

Lise son sınıf öğrencilerinin duygusal olumlu sosyal davranış puanları ile duyarlı sevgi ölçeği puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki bulunmaktadır. Bu ilişki zayıf ve aynı yönlüdür (r=0,473).

Lise son sınıf öğrencilerinin baba-özerklik desteği puanları ile duyarlı sevgi ölçeği puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki bulunmaktadır. Bu ilişki zayıf ve aynı yönlüdür (r=0,155).

Lise son sınıf öğrencilerinin anne-özerklik desteği puanları ile duyarlı sevgi ölçeği puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki bulunmaktadır. Bu ilişki zayıf ve aynı yönlüdür (r=0,206).

Lise son sınıf öğrencilerinin baba-duyarlılık puanları ile duyarlı sevgi ölçeği puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki bulunmaktadır. Bu ilişki zayıf ve aynı yönlüdür (r=0,220).

Lise son sınıf öğrencilerinin anne-duyarlılık puanları ile duyarlı sevgi ölçeği puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki bulunmaktadır. Bu ilişki zayıf ve aynı yönlüdür (r=0,206).

Lise son sınıf öğrencilerinin anne-davranışsal denetim puanları ile kamusal olumlu sosyal davranış puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki bulunmaktadır. Bu ilişki zayıf ve ters yönlüdür (r=-0,230).

Lise son sınıf öğrencilerinin anne-psikolojik kontrol puanları ile kamusal olumlu sosyal davranış puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki bulunmaktadır. Bu ilişki zayıf ve aynı yönlüdür (r=0,163).

Lise son sınıf öğrencilerinin anne-özerklik desteği puanları ile kamusal olumlu sosyal davranış puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki bulunmaktadır. Bu ilişki zayıf ve aynı yönlüdür (r=0,133).

Lise son sınıf öğrencilerinin baba-davranışsal denetim puanları ile kamusal olumlu sosyal davranış puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki bulunmaktadır. Bu ilişki zayıf ve ters yönlüdür (r=-0,181).

Lise son sınıf öğrencilerinin baba-psikolojik kontrol puanları ile kamusal olumlu sosyal davranış puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki bulunmaktadır. Bu ilişki zayıf ve aynı yönlüdür (r=0,217).

Lise son sınıf öğrencilerinin anne-duyarlılık puanları ile duygusal olumlu sosyal davranış puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki bulunmaktadır. Bu ilişki zayıf ve aynı yönlüdür (r=0,166).

Lise son sınıf öğrencilerinin anne-davranışsal denetim puanları ile duygusal olumlu sosyal davranış puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki bulunmaktadır. Bu ilişki zayıf ve aynı yönlüdür (r=0,120).

Lise son sınıf öğrencilerinin anne-özerklik desteği puanları ile duygusal olumlu sosyal davranış puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki bulunmaktadır. Bu ilişki zayıf ve aynı yönlüdür (r=0,091).

Lise son sınıf öğrencilerinin baba-duyarlılık puanları ile duygusal olumlu sosyal davranış puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki bulunmaktadır. Bu ilişki zayıf ve aynı yönlüdür (r=0,170).

Lise son sınıf öğrencilerinin baba-davranışsal denetim puanları ile duygusal olumlu sosyal davranış puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki bulunmaktadır. Bu ilişki zayıf ve aynı yönlüdür (r=0,093).

Lise son sınıf öğrencilerinin baba-özerklik desteği puanları ile duygusal olumlu sosyal davranış puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki bulunmaktadır. Bu ilişki zayıf ve aynı yönlüdür (r=0,103).

Lise son sınıf öğrencilerinin anne-davranışsal denetim puanları ile özgeci olumlu sosyal davranış puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki bulunmaktadır. Bu ilişki zayıf ve aynı yönlüdür (r=0,260).

Lise son sınıf öğrencilerinin anne-psikolojik kontrol puanları ile özgeci olumlu sosyal davranış puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki bulunmaktadır. Bu ilişki zayıf ve ters yönlüdür (r=-0,225).

Lise son sınıf öğrencilerinin anne-özerklik desteği puanları ile özgeci olumlu sosyal davranış puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki bulunmaktadır. Bu ilişki zayıf ve ters yönlüdür (r=-0,180).

Lise son sınıf öğrencilerinin baba-davranışsal denetim puanları ile özgeci olumlu sosyal davranış puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki bulunmaktadır. Bu ilişki zayıf ve aynı yönlüdür (r=0,245).

Lise son sınıf öğrencilerinin baba-psikolojik kontrol puanları ile özgeci olumlu sosyal davranış puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki bulunmaktadır. Bu ilişki zayıf ve ters yönlüdür (r=-0,229).

Lise son sınıf öğrencilerinin anne-duyarlılık puanları ile acil durumlarda olumlu sosyal davranış puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki bulunmaktadır. Bu ilişki zayıf ve aynı yönlüdür (r=0,120).

Lise son sınıf öğrencilerinin anne-psikolojik kontrol puanları ile acil durumlarda olumlu sosyal davranış puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki bulunmaktadır. Bu ilişki zayıf ve aynı yönlüdür (r=0,091).

Lise son sınıf öğrencilerinin anne-özerklik desteği puanları ile acil durumlarda olumlu sosyal davranış puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki bulunmaktadır. Bu ilişki zayıf ve aynı yönlüdür (r=0,146).

Lise son sınıf öğrencilerinin baba-duyarlılık puanları ile acil durumlarda olumlu sosyal davranış puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki bulunmaktadır. Bu ilişki zayıf ve aynı yönlüdür (r=0,099).

Lise son sınıf öğrencilerinin baba-özerklik desteği puanları ile acil durumlarda olumlu sosyal davranış puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki bulunmaktadır. Bu ilişki zayıf ve aynı yönlüdür (r=0,124).

Lise son sınıf öğrencilerinin anne-duyarlılık puanları ile itaatkâr olumlu sosyal davranış puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki bulunmaktadır. Bu ilişki zayıf ve aynı yönlüdür (r=0,210).

Lise son sınıf öğrencilerinin anne-özerklik desteği puanları ile itaatkâr olumlu sosyal davranış puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki bulunmaktadır. Bu ilişki zayıf ve aynı yönlüdür (r=0,152).

Lise son sınıf öğrencilerinin baba-duyarlılık puanları ile itaatkâr olumlu sosyal davranış puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki bulunmaktadır. Bu ilişki zayıf ve aynı yönlüdür (r=0,265).

Lise son sınıf öğrencilerinin baba-özerklik desteği puanları ile itaatkâr olumlu sosyal davranış puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki bulunmaktadır. Bu ilişki zayıf ve aynı yönlüdür (r=0,148).

Lise son sınıf öğrencilerinin anne-duyarlılık puanları ile gizli olumlu sosyal davranış puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki bulunmaktadır. Bu ilişki zayıf ve aynı yönlüdür (r=0,198).

Lise son sınıf öğrencilerinin anne-davranışsal denetim puanları ile gizli olumlu sosyal davranış puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki bulunmaktadır. Bu ilişki zayıf ve aynı yönlüdür (r=0,187).

Lise son sınıf öğrencilerinin anne-özerklik desteği puanları ile gizli olumlu sosyal davranış puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki bulunmaktadır. Bu ilişki zayıf ve aynı yönlüdür (r=0,131).

Lise son sınıf öğrencilerinin baba-duyarlılık puanları ile gizli olumlu sosyal davranış puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki bulunmaktadır. Bu ilişki zayıf ve aynı yönlüdür (r=0,213).

Lise son sınıf öğrencilerinin baba-davranışsal denetim puanları ile gizli olumlu sosyal davranış puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki bulunmaktadır. Bu ilişki zayıf ve aynı yönlüdür (r=0,090).

Lise son sınıf öğrencilerinin baba-psikolojik kontrol puanları ile gizli olumlu sosyal davranış puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki bulunmaktadır. Bu ilişki zayıf ve ters yönlüdür (r=-0,126).

Lise son sınıf öğrencilerinin baba-özerklik desteği puanları ile gizli olumlu sosyal davranış puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki bulunmaktadır. Bu ilişki zayıf ve aynı yönlüdür (r=0,120).

Lise son sınıf öğrencilerinin anne-duyarlılık puanları ile olumlu sosyal davranış eğilimi ölçeği toplam puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki bulunmaktadır. Bu ilişki zayıf ve aynı yönlüdür (r=0,194).

Lise son sınıf öğrencilerinin anne-davranışsal denetim puanları ile olumlu sosyal davranış eğilimi ölçeği toplam puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki bulunmaktadır. Bu ilişki zayıf ve aynı yönlüdür (r=0,174).

Lise son sınıf öğrencilerinin anne-özerklik desteği puanları ile olumlu sosyal davranış eğilimi ölçeği toplam puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki bulunmaktadır. Bu ilişki zayıf ve aynı yönlüdür (r=0,118).

Lise son sınıf öğrencilerinin baba-duyarlılık puanları ile olumlu sosyal davranış eğilimi ölçeği toplam puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki bulunmaktadır. Bu ilişki zayıf ve aynı yönlüdür (r=0,217).

Lise son sınıf öğrencilerinin baba-davranışsal denetim puanları ile olumlu sosyal davranış eğilimi ölçeği toplam puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki bulunmaktadır. Bu ilişki zayıf ve aynı yönlüdür (r=0,101).

Lise son sınıf öğrencilerinin baba-özerklik desteği puanları ile olumlu sosyal davranış eğilimi ölçeği toplam puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki bulunmaktadır. Bu ilişki zayıf ve aynı yönlüdür (r=0,128).

Lise son sınıf öğrencilerinin duyarlı sevgi ölçeği toplam puanları bakımından cinsiyetler arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmaktadır ($p<0,05$).

Lise son sınıf öğrencilerinin kamusal olumlu sosyal davranış puanları bakımından cinsiyetler arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmaktadır ($p<0,05$).

Lise son sınıf öğrencilerinin duygusal olumlu sosyal davranış puanları bakımından cinsiyetler arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmaktadır ($p<0,05$).

Lise son sınıf öğrencilerinin özgeci olumlu sosyal davranış puanları bakımından cinsiyetler arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmaktadır ($p<0,05$).

Lise son sınıf öğrencilerinin acil durumlarda olumlu sosyal davranış puanları bakımından cinsiyetler arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmaktadır ($p<0,05$).

Lise son sınıf öğrencilerinin itaatkâr olumlu sosyal davranış puanları bakımından cinsiyetler arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmaktadır ($p<0,05$).

Lise son sınıf öğrencilerinin gizli olumlu sosyal davranış puanları bakımından cinsiyetler arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmaktadır ($p<0,05$).

Lise son sınıf öğrencilerinin olumlu sosyal davranış eğilimi ölçeği toplam puanları bakımından cinsiyetler arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmaktadır ($p<0,05$).

Lise son sınıf öğrencilerinin anne-duyarlılık puanları bakımından cinsiyetler arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmaktadır ($p<0,05$).

Lise son sınıf öğrencilerinin anne-davranışsal denetim puanları bakımından cinsiyetler arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmaktadır ($p<0,05$).

Lise son sınıf öğrencilerinin baba-duyarlılık puanları bakımından cinsiyetler arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmaktadır ($p<0,05$).

Lise son sınıf öğrencilerinin baba-psikolojik kontrol puanları bakımından cinsiyetler arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmaktadır ($p<0,05$).

Lise son sınıf öğrencilerinin baba-davranışsal denetim puanları bakımından cinsiyetler arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmaktadır ($p<0,05$).

Lise son sınıf öğrencilerinin duyarlı sevgi ölçeği toplam puanları bakımından kardeş sayıları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmaktadır ($p<0,05$).

Lise son sınıf öğrencilerinin olumlu sosyal davranış eğilimi ve algılanan anne-baba tutumu puanları bakımından kardeş sayıları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmamaktadır ($p>0,05$).

Lise son sınıf öğrencilerinin duyarlı sevgi ölçeği toplam puanları bakımından doğum sıraları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmaktadır ($p<0,05$).

Lise son sınıf öğrencilerinin olumlu sosyal davranış eğilimi ve algılanan anne-baba tutumu puanları bakımından doğum sıraları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmamaktadır ($p>0,05$).

Lise son sınıf öğrencilerinin acil durumlarda olumlu sosyal davranış puanları bakımından anne eğitim düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmaktadır ($p<0,05$).

Lise son sınıf öğrencilerinin anne-davranışsal denetim puanları bakımından anne eğitim düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmaktadır ($p<0,05$).

Lise son sınıf öğrencilerinin duyarlı sevgi puanları bakımından anne eğitim düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmamaktadır ($p>0,05$).

Lise son sınıf öğrencilerinin anne-duyarlılık puanları bakımından baba eğitim düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmaktadır ($p<0,05$).

Lise son sınıf öğrencilerinin anne-davranışsal denetim puanları bakımından baba eğitim düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmaktadır ($p<0,05$).

Lise son sınıf öğrencilerinin anne-özerklik desteği puanları bakımından baba eğitim düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmaktadır ($p<0,05$).

Lise son sınıf öğrencilerinin baba-psikolojik kontrol puanları bakımından baba eğitim düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmaktadır ($p<0,05$).

Lise son sınıf öğrencilerinin duyarlı sevgi ve olumlu sosyal davranış eğilimi puanları bakımından baba eğitim düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmamaktadır ($p>0,05$).

6.2. Öneriler

Çalışmadan elde edilen sonuçlara dayanılarak aşağıdaki öneriler sunulabilir:

Araştırma sonuçlarına dayalı öneriler;

Bu çalışmanın bulgularından yola çıkılarak anne-babalar ve eğitimciler için öneriler:

1- Bireylerin sahip olduğu duyarlılığın, olumlu sosyal davranışların belirleyici olarak ebeveynleri algılama biçimleri gösterilebilir. Ebeveynlerin, sosyal olarak olumlu davranışlar sergileyen, tüm insanlara karşı duyarlı çocuklar yetiştirmede olumlu sosyal öğrenmeler sağlamaları ve rol model olmaları gerekmektedir. Ebeveynlere yönelik değerler eğitiminin çocuğa kazandırılması ile ilgili çalışmalar yürütülerek anne-babalar duyarlı sevgi konusunda bilinçlendirilebilir.

2-Araştırmadan elde edilen bulgulara göre lise son sınıf öğrencilerinin algıladıkları akademik başarı düzeyinin olumlu sosyal davranışın alt boyutları üzerinde etkilerinin olduğu görülmektedir. Ergenlik dönemindeki öğrencilerle olumlu benlik algısını geliştirmeye yönelik rehberlik çalışmaları yürütülebilir. Bu çalışmalara aileler de dahil edilerek çocuğun olumlu benlik algısını geliştirmeye yönelik olarak drama, örnek olay yöntemi, beyin fırtınası gibi uygulamalı eğitimler geliştirilebilir.

3-Anne-babaların tutumları ile algılanan başarı düzeyi arasındaki ilişki de göze çarpmaktadır. Anne ve babasını kendilerini denetleyen ya da psikolojik olarak kontrol altında tutmaya çalışan kişiler olarak algılayan bireylerin algıladıkları başarı düzeyinin de düşük olduğu görülmektedir. Ebeveynler, çocuklarını özerklik duygusunu kazanmaları için bireysel yeteneklerini sergileyebilecekleri sporsal, sanatsal, bilimsel ve toplumsal hizmet çalışmalarına yönlendirebilirler. Çocuklarının eğitim ortamlarını düzenli olarak ziyaret ederek, çocuğun eğitsel, sporsal, sanatsal, kişisel ve sosyal gelişimi ile ilgili okul idaresi ve öğretmenler ile aylık değerlendirmeler yapabilirler.

4-Ergenlik dönemi bireyin ahlaki olarak kendi kendini yönetebildiği bir dönemdir. Bunun sonucu olarak bireylerin kendi değer yargılarını oluşturabilmesi, kişisel çıkarlarından daha çok toplumdaki diğer insanların kişisel çıkarlarını ve iyiliğini ön plana alan bireyler olabilmeleri için gerekli eğitimlerle ve deneyimlerle desteklenmeleri gerekmektedir. Duyarlı sevginin, olumlu sosyal davranışların geliştirilebilmesi için öğrencilerle sosyal

sorumluluk projeleri geliştirilebilir. Öğrencilerin ders ortamında sunulan örnek sosyal olaylar üzerinden çıkarımlar yapmalarını sağlamak amacıyla akran yardımlaşma grupları oluşturulabilir. Duyarlı sevgi ve olumlu sosyal davranış konuları ile ilgili her sınıf düzeyinde sınıf rehberlik çalışmalarına ilgili kazanımlar ve etkinlikler eklenerek çocukların duyarlı ve olumlu davranışları kazanmaları desteklenebilir.

5- Ergenlik döneminin olumlu yönlerini vurgulayan, olumlu sosyal becerilerin ve duyarlı sevginin gelişimini destekleyen eğitim programları ve bilgilendirme mektupları okul rehberlik servisi ve sınıf rehber öğretmeni işbirliği ile hazırlanarak aileler bilinçlendirilebilir.

Gelecekteki araştırmalar yönelik öneriler;

1-Araştırmada lise son sınıf öğrencilerinin duyarlı sevgi düzeyleri, olumlu sosyal davranış eğilimleri ve algılanan anne-baba tutumları ile kişisel bilgi formunda yer alan değişkenler arasındaki ilişki incelenmiştir. Duyarlı sevgi kavramı ile ilgili yapılacak farklı bir araştırmada öznel iyi oluş, mizaç özellikleri, öz-denetim becerileri ve bu kavramlar arasındaki ilişkilere yönelik çalışmalar yapılabilir.

2- Farklı bir araştırmada lise öğrencilerinin duyarlı sevgi düzeyleri, olumlu sosyal davranış eğilimleri ile algılanan anne-baba tutumları farklı bir örneklem grubu (risk altındaki ergenler, anne-babası olmayan ergenler, anne-babası ayrılmış ergenler) ve farklı değişkenlerle (farklı sosyo-ekonomik düzeye sahip ergenler) incelenerek yeni araştırmalar yapılabilir.

3- Bu araştırma Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı okullarda bulunan öğrenciler ile yürütülmüştür. Farklı gruplar ile duyarlı sevgi, olumlu sosyal davranış ve empatik eğilim arasındaki ilişkiler farklı değişkenlerle incelenerek yeni araştırmalar yapılabilir.

4- Bu araştırmada liselerin 12. sınıfına devam eden öğrenciler ile çalışılmıştır. Farklı bir araştırmada ilköğretim ve ortaöğretim kademesindeki öğrencilere yönelik duyarlı sevgi, olumlu sosyal davranış ve algılanan anne-baba tutumu arasındaki ilişkilerin incelendiği çalışmalar yapılabilir.

Bu araştırmanın lise son sınıf öğrencilerinin duyarlı sevgi düzeyleri, olumlu sosyal davranış eğilimleri ile algılanan anne baba tutumları arasındaki ilişkiye dair önemli verileri ortaya koyduğu söylenebilir.

KAYNAKLAR

Adler, A. (1956). *The origin of the neurotic disposition. The individual psychology of Alfred Adler.* New York, NY: Basic Books.

Ahioğlu-Lindberg, E. N. (2011). Piaget ve ergenlikte bilişsel gelişim. *Kastamonu Eğitim Dergisi, 19*(1), 1-10.

Ahmet, A., ve Halime, E., (2012). Duyarlı sevgi ölçeği: geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 25(1).*

Aksoy, A. B., Kahraman, Ö. G., & Kılıç, Ş. (2008). Ergenlerin algıladıkları ebeveyn izleme ve destek davranışları, *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi,15(9).*

Aktaş, V. ve Güvenç, B. G. (2006). Kız ve erkek ergenlerde saldırgan ve olumlu sosyal davranışlar ile yaş, ilişkisel bağlam ve kişiler arası duyarlılık arasındaki ilişkiler, *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, 2*, 233-264.

Altay, F. B. (2007). *Okulöncesi kuruma (devlet-özel) devam eden çocukların sosyal yeterlik ve olumlu sosyal davranışları ile ebeveyn stilleri arasındaki ilişkiler,*Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Altay, F. B. ve Güre, A. (2012). Okul öncesi kuruma (Devlet-Özel) devam eden çocukların sosyal yeterlik ve olumlu sosyal davranışları ile annelerinin ebeveynlik stilleri arasındaki ilişkiler. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri, 12*(4).

Amato, PR (1994). Erken çocukluk döneminde baba-çocuk ilişkileri, anne-çocuk ilişkileri ve çocuk psikolojik iyi oluşu. *Evlilik ve Aile Dergisi,* 1031-1042.

Aral, N., Baran, G., Çimen, S. ve Bulut, Ş. (2000). *Çocuk gelişimi* 2 (1. Basım). İstanbul: YA-PA.

Arslan, Ü. , Durmaz Kandaz, U. (2004). Babaların 3-6 yaş grubundaki çocukların eğitimine ve bakımına katılım durumlarının psikososyal davranışlarına etkisi. *I. Uluslararası Okul Öncesi Egitimi Kongresi. Kongre Kitabı (2006). 3,* 371–379.

Avcıoğlu, H. (2007). Sosyal becerileri değerlendirme ölçeğinin geçerlik ve güvenirlilik çalışması (4-6 yaş). *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 7(2),* 87-101.

Bağcı, B. (2015). *Çocuk ve yetişkin prososyallik ölçeklerinin geçerlik güvenirlik çalışması ve çocuk ile anne-baba prososyal davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesi,* Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.

Bandy, R. ve Wilhelm, O. M. (2007). Family structure and income during childhood and subsequent prosocial behavior in young adulthood. *Working Papers. Department of Economics, IUPUI.*

Barber, B. K. (1996). *Parental psychological control: Revisiting a neglected construct.* Child Development, *67*, 3296-3319.

Barber, B. K., Maughan, S. L. ve Olsen, J. A. (2005). *Patterns of parenting across adolescence.* New Directions for Child and Adolescent Development, *108,* 5-16.

Başaran, İ. E. (2000). *Eğitim psikolojisi.* Ankara: Feryal.

Batson, C. D., ve Oleson, K. C. (1991). Current status of the empathy–altruism hypothesis. *In M. S. Clark (Ed.), Review of personality and social psychology (12). Prosocial behavior (ss. 62–85). Newbury Park, CA: Sage.*

Baumrind D (1996). *The discipline controversy revisited. Fam Relat; 45*: 405-414.

Bee, H. ve Boyd, D. (2009). *Çocuk gelişim psikolojisi*. (G. Okhan, Çev.), İstanbul:Kaknüs

Breckler, S., Olson, J. ve Wiggins, E. (2006). *Social psychology alive*. California: Thomson Learning.

Bekkers, R ve Graaf, N.D. (2005), "Field of education and prosocial behavior", *Marktdag Sociologie, June 2, Brussels.*

Burger, J. M. (2006). *Kişilik*. İstanbul: Kaknüs.

Bulut, Ş. (2000). *Altı yaş çocuklarında davranış problemleri ile anne ve öğretmenlerin uyum düzeyleri arasındaki ilişkilerin incelenmesi.* Yüksek Lisans Tezi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara Üniversitesi.

Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö.E., Karadeniz, Ş., & Demirel, F. (2018). *Bilimsel araştırma yöntemleri.* Ankara: Pegem Akademi

Büyükşahin, A. (2004). *Lee'nin çok boyutlu aşk biçimleri.* Türk Psikoloji Bülteni, *32*, 118-120.

Calp,Ş.,(2013). *Algılanan akademik yeterlik ve algılanan özerklik desteğinin özerk akademik motivasyon ve akademik başarıyla ilişkisi,* Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Can, G. (2011). *Gelişimin doğası.* (Editör Esra Ceyhan). Erken Çocukluk Döneminde Gelişim I.Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi, 1-24.

Carlo, G., Eisenberg, N. ve Knight, G. P. (1992). An objective measure of adolescents' prosocial moral reasoning. *Journal of Research on Adolescence*, *2,* 331-349.

Carlo, G., Fabes, R. A., Laible, D. ve Kupanoff, K. (1999). Early adolescence and prosocial/moral behavior II:The role of social and contextual influences. *Journal of Early Adolescence, 19*, 133-147.

Carlo, G., Hausmann, A., Christiansen, S., & Randall, B. A. (2003). *Sociocognitive and behavioral correlates of a measure of prosocial tendencies for adolescents.* Journal of Early Adolescece, *23*, 107-134.

Carlo, G., Raffaelli, M., Laible, D.J., ve Meyer, K.A. (1999). "Why are girls less physically aggressive than boys? Personality and parenting mediators of physical aggression", *SEX ROLES, 40,* 711-729.

Carlo G, Randall BA (2001). Are all prosocial behaviors equal? A socioecological developmental conception ofprosocial behavior. *Advances in Psychology Research, Volume II içinde Columbus F (ed). Nova Science, New Yorks, s:151-170.*

Carlo, G. ve Randall, B. A. (2002). The development of a measure of prosocial behaviors for late adolescents. *Journal of Youth and Adolescence, 31,* 31-44.

Chaplin, T.M., Cole, P.M., & Zahn-Waxler, C. (2005*). Parental socialization of emotion expression: Gender differences and relations to child adjustment.* Emotion, *5*(1), 80-88.

Cordova, M. (2008). *Facilitating posttraumatic growth following cancer*. Joseph, S., & Linley, P. A. (Eds).*Trauma, recovery, and growth: Positive psychological perspectives on posttraumatic stress,* 185-206. Hokoben, NJ: John Wiley & Sons.

Corey, G. (2008). *Psikolojik danışma kuram ve uygulamaları* (T.Ergene, Çev).Ankara: Mentis.(Orjinal eser 2005 yılında basılmıştır)

Cotton K. (2001). *Developing, empathy in children and youth*. School Improvement Research Series.

Cüceloğlu, D. (1998). *İnsan ve davranışı.* İstanbul: Remzi.

Çağdaş, A. ve Seçer,Ş , Z. (2002). *Çocuk ve ergende sosyal ve ahlâk gelişimi.* Ankara: Nobel.

Çağdaş, A. ve Şahin Seçer, Z. (2011). *Anne baba eğitimi*, Ankara: Eğiten Kitap.

Çalık, T., Özbay, Y., Özer, A., Kurt, T. ve Kandemir, M. (2009). *İlköğretim okulu öğrencilerinin zorbalık statülerinin okul iklimi, prososyal davranışlar, temel ihtiyaçlar ve cinsiyet değişkenlerine göre incelenmesi.* Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi, *60,* 55-576.

Çankaya, C.Z.,(2205).Özerklik desteği, ihtiyaç doyumu ve iyi olma, *Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.*

Çelik Özden, C. (2014*). Ebeveyn kontrol davranışlarının ergenlerin öz düzenleme becerileri ve duygusal sorunları üzerine etkisi,* Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Aydın.

Çelik, G. E.,(2015). *Algılanan ebeveyn kontrolü ile ergen iyi oluşu arasındaki ilişkide duygusal özerklik ve empatinin aracı rolü.* Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Çengelci, N. Banu (1996). *Gelişimsel Olarak Kavram ve Kategori Yapılarının İncelenmesi,* Doktora Tezi, Ege Üniversitesi SBE, İzmir.

Çiftçi, O. (1991). Çocuğun sosyalleşmesinde ailenin rolü. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi, 2*(2).

Damon, W., ve Hart, D. (1988). *Cambridge studies in social and emotional development.*

Davidson, M., Lickona, T. ve Khmelkov, V. (2008). *Akıllı ve iyi okullar: Lise karakter eğitimi için yeni bir paradigma.* Ahlak ve Karakter Eğitimi El Kitabı , 2008 .

Dereli, E. (2008*). Çocuklar için sosyal beceri eğitim programın 6 yaş çocukların sosyal problem çözme becerilerine etkisi.* Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya.

Devanath, S. (2010). *Parental attitudes and children's sharing behavior: How socialization relates to early prosocial development.*Yüksek Lisans Tezi,University of Pittsburgh, USA.

Duru, E. (2002). *Öğretmen adaylarında kişi-durum yaklaşımı bağlamında yardım etme davranışı eğilimi, empati ve düşünme stilleri ilişkisi ve bu değişkenlerin bazı psikososyal değişkenler açısından incelenmesi.* Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.

Eisenberg, N, (1986), *Altmistic emotion, cognition and behavior*. Hillsdale, NJ: Erlbaum,

Eisenberg, N., Fabes, R. A., Murphy, B. C., Karbon, M., Smith, M., ve Maszk, P. (1996). The relations of children's dispositional empathy- related responding to their emotionality, regulation, and social functioning. *Developmental Psychology, 32,* 195-209.

Eisenberg, N., ve Fabes, R.A. (1998). *"Prosocial Development"*. In W. Damon (Series Ed.), & N. Eisenberg (Vol. Ed.), Handbook of Child Psychology, *3*: *Social, Emotional, and Personality Development* (5th Ed., ss.701-778). New York: John Wiley.

Eisenberg, N. (2003). *Prosocial behavior, empathy, and sympathy.* In M.H. Bornstein, L. Davidson, C.L.M. Keyes, ve K.A. Moore (Eds.) Well-Being: *Positive development across the life course,* 253-265. Mahwayh, NJ: Earlbaum.

Eisenberg, N., Fabes, R. A., ve Spinrad, T. L. (2006). *Prosocial development.* In N. Eisenberg, W. Damon, ve R. M. Lerner (Eds.), *Handbook of child psychology: Vol. 3. Social, emotional, and personality development* (6th ed.). 646–718. New York, NY: Wiley.

Ercan, H. (2008). *Genç yetişkinlerin aşk biçemleri ve benlik tipleri.* Doktora Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Fabes, R. A" Carlo, G" Kupanoff, K, ve Laible, D, (I 999), Early adolescenee and prosocial/moral behavior i: The role of individual processes, Joumal of EMly Adu/escenee, *19*,5-16,

Fehr, B., ve Russell, J. A. (1991). The concept of love viewed from a prototype perspective. *Journal of Personality and Social Psychology, 60,* 425–438.

Freud, S.(2004), *Haz ilkesinin ötesinde,* (M. Ökten,Çev.). Tutku, İstanbul.

Gilbert, P. (2005). *Compassion and cruelty: a biopsychosocial approach.* In P. Gilbert (Ed), *Compassion: Conceptualisations, research and use in psychotherapy (ss.9-74).* London, England: Routledge.

Gillett, K. S. (2006*). Parental and religious ınfluence on adolescent empathy and antisocial behavior among latino and euro-american youth: an ınvestigation of mediating and moderating effects,* Doctoral Dissertation, Texas Tech University, Texas.

Grusec, J. E., ve Sherman, A. (2011). *Prosocial behavior. Social development: Relationships in infancy, childhood, and adolescence,* 263-286.

Guralnick, Michael J. (2006). *Family influences on early development: Integrating the science of normative development, risk and disability and intervention.* K. McCartney ve D. Phillips (Eds.), *Handbook of Early Childhood Development (s.44–61). Oxford,* UK: Blackwell Publishers.

Gülay, H. (2008*). 5-6 yaş çocuklarına yönelik akran ilişkileri ölçeklerinin geçerlik güvenirlik çalışmaları ve akran ilişkilerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi.* Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Gülay, H. (2010). *Peer relationships in preschhol period.* Ankara: Pegem A.

Gülseren, Ş. (2001). Eşduyum (empati): tanımı ve kullanımı üzerine bir gözden geçirme, *Türk Psikiyatri Dergisi*, *12*, 2, s.133-145.

Güregenli, M, (1997). Individualist-collectivist tendenciest in a Turkish sampIe, *Joumal Of Cross-Cultural Psychology.]28,787-794.*

Hudson, James M. and Amy S. Bruckman; (2004), *"The bystander effect: a lens for understanding patterns of participation". The Journal of The Learning Sciences, 13*(2), *ss. 165–195*

Hamlin J. K., Wynn K., ve Bloom P. (2010). *Three-month-olds show a negativity bias in their social evaluations.* Developmental Science *13,* 923–929.

Hendrick, S. S., ve Hendrick, C. (1992). *Romantic love*. Newbury Park, CA: Sage

Hendrick, S. S., ve Hendrick, C. (1993). *Lovers as friends*. Journal of Social and Personal Relationships, *10,* 459–466.

Dewey, J. (1933). *How we think: a restatement of the relation of reflective thinking to the educative process.* DC Heath.

Kamaraj, Işık. (2004). *Sosyal becerileri derecelendirme ölçeğinin Türkçeye uyarlanması ve beş yaş çocuklarının atılganlık sosyal becerisini kazanmalarında eğitici drama programının etkisi,* Doktora Tezi. Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul

Knafo, A. ve Plomin, R. (2006). Parental discipline and affection and children's prosocial behavior: Genetic and environmental links. *Journal of Personality and Social Psychology, 90*(1), *147-164.*

Koçoğlu, A., (2017). *Fen bilimleri ve matematik öğretmenlerinin özerklik desteğinin ortaokul öğrencilerinin eleştirel düşünme eğilimi ve problem çözme becerileri algısına katkısının incelenmesi.* Yüksek Lisans Tezi, Mersin Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Mersin.

Kulaksızoğlu, A. (2005). Almanya'daki üçüncü kuşak Türk gençlerinin algıladıkları anne-baba tutumlarının bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi, 2005, 21*,169-182

Kumru, A. (2002). Prosocial behavior within the family context and its correlates among Turkish early adolescents. *Presented to the Faculty of The Graduate College at the University o f Nebraska In Partial Fulfillment of Requirements For the Degree of Doctor of Philosophy: Lincoln, Nebraska*

Kumru, A., Carlo, G., ve Edwards, C. P. (2004*).* Olumlu sosyal davranışların ilişkisel, kültürel, bilişsel ve duyuşsal bazı değişkenlerle ilişkisi. *Türk Psikoloji Dergisi, 2004, 19*(54), *109-128*

Kumru, A, Kındap, Y. ve Sayıl, M. (20-25 Temmuz, 2008). Prosocial behaviors: The differential roles of individual, interpersonal and parental variables in Turkish adolescents. *XXIX. International Congress of Psychology (ICP) kongresinde sunulmuş sözlü bildiri, Berlin, Almanya.*

Lamb, M. E., ve Tamis-Lemonda, C. E. (2004). *The role of father. An Introduction. In M. E. Lamb (Ed.), The role of the father in child development.* (4th ed, ss. 1-32). New Jersey.

Ma, H.K., Shek, D.T.L., ve Lam, C.O.B. (2000). "Parental, peer, and teacher ınfluences on the social behavior of hong kong chinese adolescents", *The Journal Of Genetıc Psychology, 161, 65-78*

Marks, N. F., ve Song, J. (2009). *Compassioante motivation and comapssaionte acts across the adult life course: Evidence from US national studies.* In B. Fehr, S. Sprecher, & G. Underwood (Eds.), *The science of compassionate love: Theory, research, and applications (ss. 121-158).* Malden, MA: Blackwell

Mevlüt, K., (1997). Ailede anne-baba tutumlarının çocuğun kişilik ve benlik gelişimindeki rolü. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 9*(9), *193-204.*

Miller, A. L., Gouley, K. K., Shields, A., Seifer, Ronald., Dicksteins, S., Fox, C., ve Radtke, H. (2002). Head start national research conferance. *Washington, DC. Haziran 26–29.* ED469414.

Millon, T., ve Lerner M. J. (Eds). (2003). *Personalıty and socıal psychology.* Hoboken,New Jersey.

Mussen, P., ve Eisenberg-Berg, N. (1977). *Bakım, paylaşım ve yardımın kökleri: Çocuklarda sosyal yanlısı davranışların gelişimi* . WH Freeman.

Olcay, O. (2008). *Bazı kişisel ve ailesel değişkenlere göre okul öncesi dönemdeki çocukların sosyal yetenekleri ve problem davranışlarının analizi.* Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Öcal,A., Demirkaya, H., & Altınok, A. (2013). İlköğretim öğrencilerine yönelik sosyal duyarlılık ölçeğinin geliştirilmesi. *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi, 3*(1), *67-76*

Öngen, D. (1995). Ergenlikte zihinsel gelişim. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 2* (1),*289-302.*

Özabacı, N. (2006). Çocukların sosyal becerileri ile ebeveynlerin sosyal becerileri arasındaki ilişki üzerine bir araştırma. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 16*(1), *163-179.*

Özbey, S. (2009). *Anaokulu ve anasınıfı davranış ölçeği'nin (PKBS–2) geçerlik güvenirlik çalışması ve destekleyici eğitim programının etkisinin incelenmesi.* Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Özyürek, A., ve Özkan, İ. (2015). Ergenlerin algıladıkları anne baba tutumları ile sosyal beceri düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *International Journal of Science Culture and Sport, 3*(Special Issue 3), *73-88.*

Peterson GW. *Family influences on adolescent development*: In Gullotta TP, Adams GR, Ramos JM (editors). *Handbook of adolescent behavioral problems.* Springer US 2005,27-55.

Pinrad, T. L., Eisenberg, N., Cumberland, A., Fabes, R. A., Valiente, C., Shepard, S. A., ... ve Guthrie, I. KS. (2006). Relation of emotion-related regulation to children's social competence: a longitudinal study. *Emotion*, *6*(3), 498.

Roberts, B. W., Edmonds, G., ve Grijalva, E. (2010). It is developmental me, not generation me: Developmental changes are more important than generational changes in narcissism—Commentary on Trzesniewski & Donnellan (2010). Perspectives on Psychological Science, *5*(1), *97-102*.

Rogers, C. (1994). *Etkileşim grupları.,* Çeviren H. Erbil, Ankara: Ekin

Santrock, J. W. (2014). *Yaşam boyu gelişim.* (G. Yüksel, Çev.) Ankara: Nobel.

Sayar, K., Dinç, M. (2009). *Psikolojiye giriş.* İstanbul: Dem.

Sayıl, M., ve Kındap, Y. (2010). Ergenin anne-babadan algıladığı psikolojik kontrol: Psikolojik kontrol ölçeğinin geçerlik ve güvenirliği. *Türk Psikoloji Yazıları*, *13*(25), 62-75.

Sevim, S. (2014). Leuven algılanan ana babalık ölçeği ergen ve ana baba sürümlerinin uyarlanması. *Düşünen Adam*, 27, 291-300.

Soenens, B., Beyers, W. ve Goossens, L. (2004). Leuven adolescent perceived parenting scale. Yayımlanmamış araştırma raporu.

Soenens, B., Park, SY, Vansteenkiste, M., ve Mouratidis, A. (2012). Algılanan ebeveyn psikolojik kontrolü ve ergen depresif deneyimleri: *Belçika ve Güney Koreli ergenler ile kültürlerarası bir çalışma. Ergenlik Dergisi*, *35* (2), 261-272.

Sprecher, S., Aron, A., Hatfield, E., Cortese, A., Potapova, E., & Levitskaya, A. (1994). *Love: American style, Russian style, and Japanese style. Personal Relationships,* 1, 349–369.

Sprecher, S., ve Fehr, B. (2005). Compassionate love for close others and humanity. *Journal of Social and Personal Relationships, 22*(5), 629-651.

Stattin, H. ve Kerr, M. (2000). *Parental monitoring: A reinterpretation*. Child Development, 71, 1072-1085.

Şahin, A. (2008). *Ergenlerde dindarlık ve empati*. Marife, 149-166.

Şahinoğlu, N. (2010). *Tükenmişlik sendromu ile mizaç ve karakter boyutları arasındaki ilişkiler.*Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Şendoğdu, M. C. (2000). *Anaokuluna devam eden 5–6 yaş çocuklarının anne-babalarını algılamaları ile anne babaların kendi tutumlarını algılamaları arasındaki ilişki.* Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Türk Dil Kurumu. (2018). Sevgi. Ankara: TDK

Türnüklü, A. (2004). *Okullarda sosyal ve duygusal öğrenme.* Kuram ve Uygulamada Egitim Yönetimi Dergisi, *10*(1), 136-152.

Trivette, P., ve Anderson, E. (1995). The effects of four components of parental involvement on eight-grade student achievement: structural analysis of nels-88 data. *School Psychology Review, 24* (2), 51-59.

Ulutaş, A., Aksoy, A. B., ve Çalışkan, Z., (2016). Anne-bebek etkileşimi. *İnönü Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dersi,5*(1),38-44

Ünal, F. (2007). Çocuklarda empatinin gelişimi: Empatinin gelişiminde anne-baba tutumlarının etkisi. *Milli Eğitim Dergisi, Sayı: 176.*

Üredi, I., ve Erden, M. (2009). Öz-düzenleme stratejileri ve motivasyonel inançlarının yordayıcısı olarak algılanan anne baba tutumları. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi, 7*(4), 781-811.

Wilson, J. ve Musick, M. (1997). Kimin Umrunda? Entegre bir gönüllü çalışma teorisine doğru. *Amerikan sosyolojik incelemesi*, 694-713.

Yalçın, M. (2014). *Ergenlerde mizaç özelliklerinin ve ebeveyn kabul-reddinin yıkıcı davranışlar üzerine etkisi*, Yüksek Lisans Tezi,Adnan Menderes Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü,Aydın.

Yağmurlu, B. ve Candan, K., A. (2009). *Ebeveynlik ve okul öncesi dönemde çocuğun sosyal gelişimi*. İstanbul.

Yaprak, B. (2007). *İlköğretim öğrencilerinin algıladıkları anne-baba tutumunun diskriminant analiziyle belirlenmesi ve benlik saygısı ile olan ilişkisinin değerlendirilmesi üzerine bir uygulama.* Yüksek Lisans Tezi. Osmangazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü: Eskişehir.

Yaralı, K. T., Özkan, H. K., ve Aytar, A. G. (2016). Yedi ve on yaş çocuklarının sevgiyi ifade ediş biçimlerinin çizdikleri resimlere yansıması. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, *24*(5), 2181.

Yavuzer, H. (2002). *Çocuk psikolojisi,* 22. basım, İstanbul:Remzi

Yavuzer, H.(2003).*Ana-baba ve çocuk.* İstanbul: Remzi

Yener, Ö., ve Gülaçtı, F. (2010). Duyuşsal alan öğrenilerinden sevgi ve sevgi kuramları (sevgiye dair söylenceler) affectıon and affectıonal theorıes of sensational fıeld learnıng (statements on affectıon). *ODÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*,*2*(1),1-15. https://scholar.google.com.tr/scholar?q=related:DWAscoFP0n4J:scholar.google.com/&hl=tr&as_sdt=0,5 sayfasından erişilmiştir.

Yıldız, S., Taştan Boz, İ. ve Yıldırım, B. F. (2012). Kişilik tipi ile olumlu sosyal davranış arasındaki ilişki: Marmara üniversitesi öğrencileri üzerinde bir araştırma. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, Sayı:1.

Yılmaz, F. (2014). *Ortaokul 6.7. 8. sınıf öğrencilerinin algılanan ebeveyn tutumları ile sosyal duygusal öğrenme becerileri arasındaki ilişkinin incelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi İstanbul Arel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Zeytinoğlu, Z. (1987). *Piaget: zihin gelişimi kuramı, ergenlik psikolojisi,* (derl.) Bekir Onur, s. 51-66, Hacettepe, Ankara:Taş

EKLER

Ek-1. Kişisel Bilgi Formu

1)Cinsiyetiniz: Kadın( ) Erkek( )

2)Yaşınız:

3)Bölümünüz-Sınıfınız:

4)Siz dâhil kaç kardeşsiniz?

a- Tek çocuk ( ) b-İki kardeş ( ) c-Üç kardeş ( ) d-Dört kardeş ( )
e- Beş ve Üzeri ( )

5)Kardeşleriniz arasında doğum sırasına göre konumunuz nedir?

a-İlk çocuk ( ) b-Ortanca çocuk ( ) c-Son çocuk( )

6)Anne- babanızın öğrenim durumu nedir?

Anne: a-İlköğretim ( ) b-Lise ( ) c-Üniversite ve üzeri ( )

Baba: a-İlköğretim ( ) b-Lise ( ) c-Üniversite ve üzeri ( )

7)Size göre ailenizin gelir düzeyi nasıl?

a-Yetersiz ( ) b-Orta ( ) c-İyi ( ) d-Çok iyi ( )

8)Akademik başarı düzeyinizi nasıl görüyorsunuz?

a-Kötü ( ) b-Orta ( ) c-İyi ( ) d-Çok iyi( )

Ek-2. Duyarlı Sevgi Ölçeği

Her sorunun karşısında bulunan; (1) Benim için hiç doğru değil (2) Benim için doğru değil (3) Benim için biraz doğru değil (4) Kararsızım ve (5) Benim için biraz doğru (6) Benim için doğru (7) Benim için tamamen doğru anlamına gelmektedir. Lütfen her ifadeye mutlaka TEK yanıt veriniz ve kesinlikle BOŞ bırakmayınız. En uygun yanıtları vereceğinizi ümit eder katkılarınız için teşekkür ederim.

1	Tanımadığım insanları üzüntülü gördüğümde, onlara elimi uzatma ihtiyacı hissederim.	1	2	3	4	5	6	7
2	İnsanların kendilerini iyi hissetmeleri için çok zaman harcarım.	1	2	3	4	5	6	7
3	Birisinin (yabancı da olsa) zor günler geçirdiğini duyduğumda, ona çok şefkat duyarım.	1	2	3	4	5	6	7
4	Başkalarının yaşadığı acıyı (mutluluğu) onları tanımasam bile kolaylıkla hissedebilirim.	1	2	3	4	5	6	7
5	Yardıma ihtiyacı olan bir yabancı ile karşılaşırsam, onun için yapabileceğim her şeyi yaparım.	1	2	3	4	5	6	7
6	Nereli olursa olsun tüm insanlar için oldukça şefkatli bir sevgi hissederim.	1	2	3	4	5	6	7
7	Başka birinin acı çektiğini görmektense kendim acı çekmeyi tercih ederim.	1	2	3	4	5	6	7
8	Fırsat verilse, hedeflerine ulaşma şansı az olan insanlar için kendimi feda etmeye razı olurum.	1	2	3	4	5	6	7
9	Tanımadığım insanlar için bile şefkat hissetme eğilimindeyim.	1	2	3	4	5	6	7
10	Yaşamıma en çok anlam katan işlerden biri, ihtiyacı olduğunda yaşamımdaki herkese yardım etmektir.	1	2	3	4	5	6	7
11	Diğer insanların bana yardım etmekle uğraşmalarındansa, tanımasam bile ben onlara yardım etmekle uğraşmayı tercih ederim.	1	2	3	4	5	6	7
12	İhtiyacı olan insanlara karşı çoğu kez duyarlı duygulara sahibimdir.	1	2	3	4	5	6	7
13	Çoğu insanla bencillikten uzak bir şekilde ilgilenirim.	1	2	3	4	5	6	7
14	Tanımadığım insanları yanlış olduğunu düşündüğüm şeyleri yapıyor olsalar bile, kabul ederim.	1	2	3	4	5	6	7
15	Birisi (yabancı da olsa) sıkıntıya düşerse, genellikle aşırı duyarlı ve ilgili davranırım.	1	2	3	4	5	6	7
16	Yabancı insanları yargılamak yerine anlamaya çalışırım.	1	2	3	4	5	6	7
17	Birisi (yabancı da olsa) sıkıntıdaysa, kendimi onun yerine koymaya çalışırım.	1	2	3	4	5	6	7
18	Başkalarının (yabancı da olsalar) mutlu olduğunu görünce mutlu olurum.	1	2	3	4	5	6	7

19	İş yaşamımda ve sosyal yaşamda karşılaştığım insanlar bana ihtiyaçları olduğunda orada olacağımı tahmin edebilirler.	1	2	3	4	5	6	7

Ek-3. Olumlu Sosyal Davranış Eğilimi Ölçeği

Aşağida sizi tanımlayabilen ya da tanımlayamayan bazı ifadeler bulunmaktadır. Lütfen her bir ifadenin sizi ne kadar tanimladığını seçeneklerin altindaki sayıları ifadelerin başındaki boşluğa yazarak gösteriniz.

BENİ HİÇ TANIMLAMIYOR	BENİ BİRAZ TANIMLIYOR	BENİ BİR ÖLÇÜDE TANIMLIYOR	BENİ İYİ TANIMLIYOR	BENİ ÇOK İYİ TANIMLIYOR
1	2	3	4	5

_____ 1. Başkalarına en iyi yardımı birileri beni izlerken yapabilirim.

_____ 2. Problemi olan birine yardım ettiğimde çok mutlu olurum.

_____ 3. Çevremde başkaları olduğu zaman, ihtiyacı olanlara yardım etmek benim için daha kolaydır.

_____ 4. Benim düşünceme göre başkalarına yardım etmenin en iyi tarafı, iyi biri olarak tanınmamı sağlamasıdır.

_____ 5. En çok etrafta başka insanlar varken yardım ederim.

_____ 6. Gerçek bir kriz ya da gereksinim içinde olan insanlara yardım etme eğilimindeyimdir.

_____ 7. İnsanlar benden yardım istedikleri zaman tereddüt etmem.

_____ 8. Para bağışı yaptığım zaman ismimin bilinmemesini tercih ederim.

_____ 9. Kendine kötü bir şekilde zarar vermiş insanlara yardım etme eğilimindeyimdir.

_____10. Para ve mal bağışı yapanlara vergi indirimi uygulandığında bağışların artacağına inanırım.

_____11. İhtiyacı olanlara en çok yardımı kimin yardım ettiğini bilmedikleri zaman yapma eğilimindeyim.

_____12. Özellikle duygusal olarak sıkıntılı insanlara yardım etme eğilimindeyimdir.

_____13. Ben odak noktası olduğumda başkalarına en iyi yardımı yaparım.

_____14. Başkaları kötü bir durumda olduğu zaman benim için yardım etmek kolay.

_____15. Kimin yardım ettiği bilinmediğinde daha fazla yardım ederim.

_____16. Hayırseverliğe harcadığım zaman ve emek için daha fazla hatırlanmam gerektiğine inanıyorum.

_____17. Ortam oldukça duygusal ise başkalarına en iyi yardımla karşılık veririm.

_____18. İnsanların yardım isteklerini karşılamada asla tereddüt etmem.

Ek-4. Leuven Algılanan Anne-Baba Tutumu Ölçeği: Anne Formu

Aşağıda ANNENİZİN size yönelik bazı davranışları yer almaktadır. Her maddeyi okuyunuz ve ANNENİZE uygunluğu açısından değerlendiriniz.

		Hiç doğru değil	**Genellikle doğru değil**	**Biraz doğru**	**Genellikle doğru**	**Her zaman doğru**
1.	Onunla endişelerim hakkında konuştuktan sonra kendimi daha iyi hissederim.	**(1)**	**(2)**	**(3)**	**(4)**	**(5)**
2.	Bana sık sık gülümser.	( )	( )	( )	( )	( )
3.	İstediğim akşam dışarı çıkmama izin verir.	( )	( )	( )	( )	( )
4.	Kendi yolumu çizmeme yardımcı olur.	( )	( )	( )	( )	( )
5.	Keyifsiz olduğumda beni neşelendirir.	( )	( )	( )	( )	( )
6.	Hoşlandığım her şeyi yapmama izin verir.	( )	( )	( )	( )	( )
7.	Moralim bozuk olduğunda kendimi daha iyi hissetmemi sağlayabilir.	( )	( )	( )	( )	( )
8.	Beni ilgilendiren konularda kendi kararlarımı vermeme izin verir.	( )	( )	( )	( )	( )
9.	Onu incitirsem, tekrar gönlünü alıncaya kadar benimle konuşmaz.	( )	( )	( )	( )	( )
10.	Bana istediğim kadar özgürlük tanır.	( )	( )	( )	( )	( )
11.	Benimle ilgilenir ve bana özen gösterir.	( )	( )	( )	( )	( )
12.	Bana sık sık kendi hayatımı kendimin düşünmesi gerektiğini söyler.	( )	( )	( )	( )	( )
13.	Hoşuna gitmeyen bir şey yaptığımda, birlikte bir şeyler yapmamıza izin vermez.	( )	( )	( )	( )	( )
14.	Bana duyduğu sevgiyi göstermenin doğru olduğuna inanır.	( )	( )	( )	( )	( )
15.	Ona sormadan dilediğim her yere gitmeme izin verir.	( )	( )	( )	( )	( )

16.	Bir şeyi onun gördüğü gibi görmezsem bana uzak davranır.	( )	( )	( )	( )	( )
17.	Hoşlanmadığı bir şey yaparsam bana soğuk ve ters davranır.	( )	( )	( )	( )	( )

Ek-5. Leuven Algılanan Anne-Baba Tutumu Ölçeği: Baba Formu

Aşağıda *BABANIZIN* size yönelik bazı davranışları yer almaktadır. Her maddeyi okuyunuz ve *BABANIZA* uygunluğu açısından değerlendiriniz.

		Hiç doğru değil	**Genellikle doğru değil**	**Biraz doğru**	**Genellikle doğru**	**Her zaman doğru**
1.	Onunla endişelerim hakkında konuştuktan sonra kendimi daha iyi hissederim.	**(1)**	**(2)**	**(3)**	**(4)**	**(5)**
2.	Bana sık sık gülümser.	( )	( )	( )	( )	( )
3.	İstediğim akşam dışarı çıkmama izin verir.	( )	( )	( )	( )	( )
4.	Keyifsiz olduğumda beni neşelendirir.	( )	( )	( )	( )	( )
5.	Hoşlandığım her şeyi yapmama izin verir.	( )	( )	( )	( )	( )
6.	Moralim bozuk olduğunda kendimi daha iyi hissetmemi sağlayabilir.	( )	( )	( )	( )	( )
7.	Beni ilgilendiren konularda kendi kararlarımı vermeme izin verir.	( )	( )	( )	( )	( )
8.	Onu incitirsem, tekrar gönlünü alıncaya kadar benimle konuşmaz.	( )	( )	( )	( )	( )
9.	Bana istediğim kadar özgürlük tanır.	( )	( )	( )	( )	( )
10.	Benimle ilgilenir ve bana özen gösterir.	( )	( )	( )	( )	( )
11.	Bana sık sık kendi hayatımı kendimin düşünmesi gerektiğini söyler.	( )	( )	( )	( )	( )
12.	Hoşuna gitmeyen bir şey yaptığımda, birlikte bir şeyler yapmamıza izin vermez.	( )	( )	( )	( )	( )
13.	Bana duyduğu sevgiyi göstermenin doğru olduğuna inanır.	( )	( )	( )	( )	( )

14.	Ona sormadan dilediğim her yere gitmeme izin verir.	( )	( )	( )	( )	( )
15.	Hoşlanmadığı bir şey yaparsam bana soğuk ve ters davranır.	( )	( )	( )	( )	( )
16.	İstediğim şeyler için kendi planlarımı yapmama izin verir.	( )	( )	( )	( )	( )
17.	Benimle bir şeyler yapmaktan zevk alır.	( )	( )	( )	( )	( )

GAZİ GELECEKTİR..

Gazili olmak ayrıcalıktır